

TARTALOM

TANULMÁNYOK

- SZABÓ IMRE 5
A fájlcsereelő honlapot üzemeltető közvetítő
szolgáltatók felelőssége
- BÉKÉS ÁDÁM 15
A jogforrási hierarchia újragondolása
- JAKAB HAJNALKA 21
A jogtudomány és a joggyakorlat kölcsönös egymásra hatása
a gyermekvédelem és a gyámügyi igazgatás terén

DISPUTA

- KOPASZ ZSOLT – DEÁK ZOLTÁN 31
Büntetőjogi töprengések
– I. rész

FIGYELŐ – EURÓPAI KITEKINTŐ

- BÉKÉS ÁDÁM 37
Az európai elfogatóparancsról szóló kerethatározat
Európai Bíróság általi értelmezése
- TÖRŐCSIK LÁSZLÓ 43
Tagállami bíróság által hozott jogerős ítélet és
a közösségi jog viszonya
*Az Európai Bíróságnak a Lucchini- és az
Olimpiclub-ügyben hozott ítélete*
- BARACSI KATALIN 51
A külföldi határozatok európai uniós
végrehajtásának kihívásai
- MISI LÁSZLÓ 57
Európai mérce a büntetőeljárásban –
V/H. – VI. – VII. rész

FIGYELŐ – OKRI HÍREK

TILKI KATALIN 67
A helyi önkormányzatok szerepe a környezetvédelemben

KONFERENCIA BESZÁMOLÓ 73
Az elektronikus bizonyítékszerzés

HUMOR ÉS JOG

KISS ANNA 77
A tárgyalóterem napos oldala

KÖNYVAJÁNLÓ

LAJTÁR ISTVÁN 85
A büntetés-végrehajtás garancia- és
kontrollrendszere Magyarországon

JUHÁSZ JÚLIA 87
A tetthely beszél

KÖNYVISMERTETŐ

SÜMEGINÉ TÓTH PIROSKA 89
Válogatás a szakirodalomból

MELLÉKLET

JOGOS KÉRDÉS 91

A fájlcserező honlapot üzemeltető közvetítő szolgáltatók felelőssége

Általánosságban elmondható, hogy a büntetőjogi felelősség megállapítása valamely büntetőjogi tényállás megvalósítását lehetővé tevő infrastruktúra rendelkezésre bocsátásáért ez idáig más szolgáltatók vonatkozásában (posta, újságárus) Sem merült fel. A legfontosabb különbség az informatikai környezetben szolgáltatást nyújtók és a hagyományos értelemben vett szolgáltatók között a szolgáltatásuk tárgyában van, nevezetesen, hogy tevékenységük információtechnológián alapul.² Ennek egyik, a büntetőjogi felelősséget is érintő sajátossága, hogy a hálózati kommunikációban részt vevők magatartásai – informatikai sajátosságokból adódóan – sok esetben tényállásszerű magatartást valósítanak meg. Ha például egy jogellenes forrásból származó filmet, annak megtekintése érdekében valaki letölt, akkor az a filmfelvétel óhatatlanul több, a hálózatban részt vevő – elsősorban a hálózati kommunikációt elősegítő – számítógépen is többszörözésre kerül, mielőtt eléri a célállomást.

Többek között e sajátosságok miatt, az információtechnológián alapuló szolgáltatások és azok szolgáltatói egységes jogi megítélése érdekében az Európai Parlament és az Európai Tanács egységes szabályokat alkotott: 2000. június 8-án fogadta el az információs társadalommal összefüggő szolgáltatások, különösen az elektronikus kereskedelem egyes jogi kérdéseiről rendelkező 2000/31/EK irányelvet (a továbbiakban: EKI), és ebben szabályozták többek között a közvetítő szolgáltatók felelősségi kérdéseit is. Ennek lényege, hogy mind a polgári jogban, mind a büntetőjogban a jogalkalmazónak azonos szabályokat kell vizsgálnia a felelősség megállapításához. Amennyiben az EKI-ben található, felelősséget korlátozó kimentési szabályok nem alkalmazhatók, akkor lehet csak helye a polgári jog, illetve a büntetőjog felelősségi rendszere szerinti vizsgálatnak. Magyarországon ezeket a szabályokat az elektronikus kereskedelmi szolgáltatások, valamint az információs társadalommal összefüggő szolgáltatások egyes kérdéseiről szóló 2001. évi CVIII. törvény (a továbbiakban: Ekertv.) tartalmazza.

¹ Szabó I., OKRI segédmunkatárs, PhD hallgató, ELTE

² Az informatika tudományának irodalmában öt fontosabb szolgáltatói csoport létezik: felhasználó, hozzáférést biztosító szolgáltató (Access Provider – AP), adattovábbítást végző szolgáltató (Network Provider – NP), Internet-szolgáltató (Service Provider – SP) és a tartalomszolgáltató (Content Provider – CP).

A felhasználó (az Ekertv. szerint a szolgáltatás igénybe vevője) a másik négy szereplő által nyújtott szolgáltatásokat veszi igénybe. A felhasználó az AP által nyújtott szolgáltatás alapján jut a CP által nyújtott tartalomhoz, melyet valamely SP szerveréről tölt le. A felhasználó szerződéses jogviszonyban az AP-vel áll.

A torrent technológia³ alapvető célja, hogy a mások részére megosztani kívánt fájlokat az Internet adta kommunikációs – adattovábbítási funkciók igénybevételel eljuttassa azok számára, akik az adott fájlt többszörözni szeretnék. Ebből adódóan a technológia funkciója éppen az, hogy az adott fájlok hatékony továbbítása megvalósuljon. Ez a technológia által determinált folyamat, független attól, hogy az aktuálisan továbbított adat, illetve az azzal való művelet jogsértő vagy sem. Ebből adódóan levonható az a következtetés, miszerint a torrent technológia előmozdítja az adott fájl lehívásra történő hozzáférhetővé tételét, illetőleg többszörözését. A kérdés ezzel kapcsolatban az, hogy melyek azok az esetek, amikor az, aki ezt a technológiát üzemelteti, felelősséggel tartozik azért, mert az általa üzemeltetett rendszeren keresztül szerzői jogi jogsértések valósulnak meg. A Btk. 20.§-a szerint bűnseged az, aki bűncselekmény elkövetéséhez szándékosan segítséget nyújt. A törvényi szabályból következik, hogy a részesi felelősség megállapításához szükséges egy tettesi alapcselekmény, melyhez kapcsolódik a részes szándékos magatartása, és ez az alapcselekmény elkövetéséhez történő segítségnyújtásban jelenik meg. A torrent oldalt üzemeltető szolgáltató felelőssége – különösen arra tekintettel, hogy a technológiából adódóan az ő szerverén nem valósul meg a jogsértő fájlok többszörözése, így nem valósul meg tettesi magatartás – elsősorban a mulasztással megvalósuló bűnsegedi magatartásként jöhet szóba. Mivel a mulasztás a büntetőjogban nem pusztán nem tevés, a mulasztás megállapításához elengedhetetlen valamilyen kötelesség fennállása, melynek a kötelezett nem tesz eleget.

A mulasztást megalapozó kötelezettség (jogi)normából, illetőleg jogerős vagy előzetesen végrehajtandó bírósági döntésben írt cselekvési kötelezettségből adódhat, ugyanakkor pusztán valamely bűncselekmény elkövetéséről történő tudomásszerzés miatti nem tevés alapján nem terhelhet senkit büntetőjogi felelősség.⁴ Van-e olyan kötelezettsége a torrent oldalt üzemeltetőknek, melynek elmulasztása megalapozhatja a mulasztással megvalósított bűnsegedi magatartását a torrent oldalt használó szerzői vagy szerzői joghoz kapcsolódó bűncselekményhez?

Ennek a kérdésnek a megválaszolásához elsősorban az Ekertv. szabályait kell megvizsgálunk.

A fájlcsere technológiát alkalmazó megoldások széleskörű változataihoz kapcsolódóan, technológiai tevékenységük alapján több eltérő közvetítő szolgáltató felelősségének a kérdése felmerülhet.⁵

³ A bittorrent technológia mint informatikai protokoll, a P2P (peer to peer) elvei szerint működik. Ennek lényege, hogy egyenrangú, azonos funkciójú számítógépek – azon belül is a kliens szoftverek – csatlakoznak egymáshoz, melyeken keresztül adatátvitelt lehet lebonyolítani.

⁴ Ide nem értve, ha ezt a mulasztás önálló deliktumként szabályozta a jogalkotó.

⁵ Az Ekertv. megkülönbözteti a szolgáltatás igénybe vevőjét, a szolgáltatót, valamint a szolgáltató kategóriáján belül a közvetítő szolgáltatót. Az Ekertv. közvetítő szolgáltatók alatt az SP-eken túl az AP-eket és az NP-eket is érti.

A felelősséget korlátozó szabályok

Általános, minden közvetítő szolgáltatóra vonatkozó szabály, hogy a szolgáltató felel az általa rendelkezésre bocsátott, jogszabályba ütköző tartalmú információért, ugyanakkor a más által rendelkezésre bocsátott, a közvetítő szolgáltató által nyújtott információs társadalommal összefüggő szolgáltatással továbbított, tárolt vagy hozzáférhetővé tett információért nem felel, ha teljesíti az adott szolgáltatáshoz kapcsolódó kimentési feltételeket, illetőleg szellemi alkotásokhoz fűződő jogok megsértése esetén lefolytatja az Ekertv. szerinti eltávolítási eljárást.

Az Ekertv. szerinti szolgáltatók mentesülési feltételei eltérnek aszerint, hogy az adott szolgáltató milyen technikai tevékenységet végez. Ez alapján az Ekertv. megkülönbözteti az egyszerű adatátvitel és hozzáférést biztosító szolgáltatót, a gyorsítótárolást végző szolgáltatót, tárhelyszolgáltatót és keresőmotor szolgáltatót. (Ekertv. 2.§ 1)⁶

A torrent technológiát használó fájlcsereelő rendszerek működésében tipikusan három különböző szolgáltatói tevékenység különíthető el. Az egyik ilyen tevékenység, hogy a felhasználók a honlapra torrent fájlokat tölthetnek fel, és ezeket a honlap eltárolja. A másik, hogy a honlapon lehetőség van a tárolt torrent fájlok közötti keresésre és azok letöltésére, valamint a harmadik, hogy a fájlcsereelő szolgáltatás tracker funkcióján⁷ keresztül a fájlcsereben résztvevők kapcsolatba léphetnek egymással. Ezek közül tárhely-szolgáltatásnak minősül az a tevékenység, miszerint fájlokat lehet tárolni az adott honlapon, keresőszolgáltatásnak, hogy ezek között a fájlok között lehet keresni, míg egyszerű adatátvitelt jelent a tracker üzemből tartása, mely automatikusan végez információtovábbítást a felhasználók általi megkeresésekre.

Mindhárom szolgáltató vonatkozásában alkalmazható az Ekertv. 7.§-ának (3) bekezdése, mely szerint a közvetítő szolgáltató nem köteles ellenőrizni az általa csak továbbított, tárolt, hozzáférhetővé tett információt, továbbá nem köteles olyan tényeket vagy körülményeket keresni, amelyek jogellenes tevékenység

⁶ Az egyszerű adatátvitel esetén a szolgáltató tevékenysége kimerül abban, hogy az igénybe vevő által biztosított információt távközlő hálózaton továbbítja vagy a távközlő hálózathoz a hozzáférést biztosítja. A tárhelyszolgáltatás célja, hogy a szolgáltatás igénybe vevője a maga által megválasztott információt elhelyezhesse, és a nyilvánosság számára hozzáférhetővé tehesse. A keresőszolgáltatás információk megtalálását elősegítő segédeszközök biztosítását jelenti az igénybe vevő számára. A felelősség alóli mentesülés feltételei a tárhelyszolgáltatásra vonatkozó szabályokkal azonosak.

⁷ A tracker-ek feladata, hogy mindenkor információt szolgáltatassanak a felhasználóknak arról, hogy melyek azok a további felhasználók, akik az adott fájl letöltésében, ill. hozzáférhetővé tételében részt vesznek. Ez csak akkor lehetséges, ha az adott torrent fájlt regisztrálják (rögzítik) az adott tracker-nél. A feltöltésnél a torrent fájlban rögzítésre kerül a tracker elérhetősége, így utána már a tracker elérhetőségét is tartalmazó torrent fájl a torrent oldalon kívül is terjeszthető, hiszen a torrent fájl indításakor az kapcsolatba fog lépni a fájlban megadott tracker/ek-rel. A tracker ezen túlmenően folyamatosan nyilvántartja, hogy valamely felhasználó milyen fragmentumot – adatsomagot birtokol, hatékonyá téve ezzel az adatcsere-t.

folytatására utalnak. Ez a szakasz az önkéntes, általános jogsértő tevékenységekhez kapcsolódó ellenőrzési kötelezettség alól mentesíti a szolgáltatót.

Az Ekertv. 7.§-ának (5) bekezdése szerint a közvetítő szolgáltatónak a korlátozó tényállások alapján történő mentesülése nem zárja ki azt, hogy az a személy, akit a jogellenes tartalmú információ révén sérelem ért, a jogsértésből fakadó igényei közül a jogsértés megelőzésére vagy abbahagyására irányuló követeléseit a jogsértő fél mellett a közvetítő szolgáltatóval szemben is bíróság útján érvényesítse. A két szabály, nevezetesen a jogsértés megelőzésére, illetve abbahagyására irányuló követelés lehetősége tehát akkor is adott, ha a mentesítő tényállásban fennálló felelősségkorlátozó szabály hatályosul. Ebből adódik, hogy az e szakasz alapján meghozott döntésekben foglalt cselekvési kötelezettség mind a három szolgáltató vonatkozásában jelentőséggel bírhat a mulasztás megállapíthatóságában.

Az **egyszerű adatátvitel** esetében mentesül a szolgáltató, ha a) nem a szolgáltató kezdeményezi az információ továbbítását; b) nem a szolgáltató választja meg a továbbítás címzettjét, és c) a továbbított információt nem a szolgáltató választja ki, illetve azt nem változtatja meg.

A **tárhely-szolgáltató és a keresőmotor-szolgáltató** pedig csak akkor mentesül, ha nincs tudomása az információval kapcsolatos jogellenes magatartásról, vagy arról, hogy az információ bárkinek a jogát, vagy jogos érdekét sérti, illetőleg, ha erről tudomást szerzett, haladéktalanul intézkedik az információ eltávolításáról, vagy a hozzáférést nem biztosítja.

Míg az egyszerű adatátvitel esetében nem ír elő a jogszabály cselekvési kötelezettséget, addig a másik kettő szolgáltató vonatkozásában a jogellenes magatartásról történő tudomásszerzés viszont, már cselekvési kötelezettséget keletkeztet.

A **tudomásra jutás** a büntetőjogi felelősségre vonás szempontjából azt jelenti, hogy a torrent üzemeltető tudatának át kell fognia az Ekertv.-ben, illetve a szerzői jogi törvényben foglalt szabályok alapjául szolgáló tényeket. Amennyiben tudata átfogja e tényeket, akkor az Ekertv.-ben rögzített cselekvési kötelezettségek vele szemben hatályosulnak, és megállapítható a mulasztása.

Amikor a szolgáltatót az Ekertv., illetve szerzői jogi törvény alapján kibocsátott bírósági határozat kötelezi cselekvésre, a mulasztása a döntés tudomására jutását követően áll be. Ennek szabályai egyértelműen meghatározhatók a jogszabályokból. Probléma adódhat a tárhely-szolgáltatók, illetve keresőmotor szolgáltatók esetében ugyanakkor abból, hogy nem egyértelmű, hogy mikor jut a tudomásukra a jogellenes magatartás, vagy az, hogy az információ bárkinek a jogát vagy jogos érdekét sérti.

Az EKI 42. bekezdése⁸ a felelősség alóli kimentésre vonatkozóan ellentmondó értelmezést tartalmaz. Az állásfoglalás az egyszerű adatátvitelt végző szolgáltató

⁸ A felelősség alóli mentességek csak azokra az esetekre vonatkoznak, amelyekben az információs társadalommal összefüggő szolgáltatást nyújtó tevékenysége olyan hírközlő hálózat működtetésének és az ahhoz való hozzáférés biztosításának technikai folyamatára

részére cselekvési kötelezettséget állapít meg, pusztán a jogellenes tartalomról történő tudomásszerzéshez kapcsolódóan.

Ha egy AP tudomására jut, hogy egy Internetes forráson jogellenes tartalmak találhatóak és ezt a forrást, annak ellenére, hogy technikailag minden további nélkül megtehetné, nem teszi hozzáférhetetlenné, továbblép az egyszerű adatátvitel kategóriáján. A magatartása inentől kezdve nem csupán tisztán technikai, automatikus és passzív. A szolgáltató ilyenkor tudomással és az ellenőrzési lehetőségével is bír az adatok vonatkozásában, melyeket tudatosan nem vesz figyelembe.⁹ Ezek alapján megállapítható, hogy egy korlátozási kötelezettséget elmulasztó egyszerű adatátvitelt végző szolgáltató is felelősségre lesz vonható.¹⁰

Ennek – témánk szempontjából jelentős – két olvasata van: az egyik, hogy cselekvési kötelezettség jön létre, és ez felveti a büntetőjogi felelősségre vonhatóságot, a másik, hogy ez csupán a hatóság/bíróság által történő határozatból adódó cselekvési kötelezettségként értelmezhető.

A német szabályozás értelmében (§ 8 II S. 2 TDG)¹¹ az eltávolítási és hozzáférhetetlenné tételi kötelezettség az információ vonatkozásában az általános szabályok alapján továbbra is fennáll akkor, ha valamelyik szolgáltató mentesül a felelősséget korlátozó tényállások alapján. A német jogirodalomban e szabály mentén kísérlik meg többen általánosan elfogadottá tenni azt a nézetet, miszerint a jogszabályból eredő kötelezettség miatt mindegyik szolgáltató esetében lehetőség van a büntetőjogi mulasztás megállapítására.¹² Ennek oka pedig az, hogy a szolgáltatótól igenis elvárható, hogy részt vállaljon a büntetőjogi tartalmak internetes terjesztésének megakadályozásában, tekintettel arra, hogy közelebb állnak az információhoz, mint a hatóságok, akiknek csak az igazságszolgáltatás intézményrendszerén keresztül van lehetőségük beavatkozni a folyamatba.

A jogszabály ilyenképpen történő értelmezésével a felelősséget kívánják egyre jobban szélesíteni, de ez álláspontom szerint ellentmond az EKI szabályozási struktúrájának. Abban az esetben, ha a jogalkotó célja az lett volna, hogy a jogsértő információról történő tudomásszerzés alapján már cselekvési kötelezettsége keletkezzen az egyszerű adattovábbítást végző szolgáltatóknak, akkor

korlátozódik, amely hálózaton keresztül harmadik személyek által rendelkezésre bocsátott adatokat továbbítanak és ideiglenesen tárolnak, a továbbítás hatékonyabbá tételének kizárólagos céljával. Ez a tevékenység pusztán technikai, automatikus és passzív jellegű, és ez azt is jelenti, hogy az információs társadalommal összefüggő szolgáltatást nyújtónak *sem tudomása nincs a továbbított, illetve tárolt adatról, se nem kezeli azt az adatot.*

⁹ AB1. Nr. L 178/1 vom 17. juli 2000.

¹⁰ Hilgendorf/Frank/Valerius, Computer- und Internetstrafrecht, Rn. 312-324.

¹¹ Verpflichtungen zur Entfernung oder Sperrung der Nutzung von Informationen nach den allgemeinen Gesetzen bleiben auch im Falle der Nichtverantwortlichkeit des Diensteanbieters nach den §§ 9 bis 11 unberührt. Deutsche Teledienstgesetz.

¹² König Sabine: Kinderpornografie im Internet – Eine Untersuchung der deutschen Rechtslage unter besonderer Berücksichtigung des Internationalen Strafrechts 1. Aufl. 01.2004 Kovac, J Verlag.

nem különböztette volna meg a tárhely szolgáltatótól, és egységesen szabályozta volna felelősségüket.

Az eltávolítási eljárás

A szellemi alkotásokhoz fűződő jogok megsértése esetén a törvény további feltételeket állít, melynek szabályait az Ekertv. 13.§-a tartalmazza (értesítés alapján történő eltávolítás, notice-and-take down eljárás).

Az eljárás célja, hogy a jogsértés megállapítására és a további igények érvényesítésére irányuló – gyakran hosszadalmas – bírósági eljárás megindítása előtt lehetőséget biztosítson a jogosult számára a jogait feltételezhetően sértő tartalmú információs társadalommal összefüggő szolgáltatásokhoz való hozzáférés letiltására, vagy eltávolíttatására.

Az eltávolítási eljárási szabályok betartása további kötelezettséget ró a közvetítő szolgáltatókra. A szerzői jogi jogosult teljes bizonyító erejű magánokiratba vagy közokiratba foglalt értesítésével felhívhatja az Ekertv. 9–11. §-okban meghatározott szolgáltatót a jogát sértő tartalmú információ eltávolítására. Az Ekertv. rögzíti, hogy mit kell tartalmaznia ennek az értesítésnek.¹³ Abban az esetben, ha a tartalmi és formai követelményeknek megfelelő értesítést a közvetítő szolgáltató átveszi, az értesítés átvételétől számított 12 órán belül a szolgáltató köteles intézkedni az értesítésben megjelölt információhoz való hozzáférés nem biztosítása vagy az információ eltávolítása iránt, és feltüntetni, hogy az eltávolítás milyen jogosult jogsértést állító értesítése alapján történt. A mentesítő szabályok és az eltávolítási eljárás szabályainak együttes értelmezése esetén tehát az érintett közvetítő szolgáltatónak az átvételt követő nap tizenkettedik órájáig¹⁴ van lehetősége a szükséges intézkedések megtételére.

A tárhelyszolgáltató, illetve a keresőmotor szolgáltató az Ekertv. 10. §, valamint 11.§-a alapján köteles a tudomást szerzést követően haladéktalanul intézkedni az elérési információ eltávolításáról, vagy a hozzáférés megtiltásáról gondoskodni. A két szabály együttes értelmezése alapján tehát a haladéktalan intézkedés valójában a tudomásszerzést követő 12. órát jelöli. Ez alatt az időszak alatt megkezdheti azon cselekményét, mely a jogsértő információ eltávolítására irányul, viszont a határidő leteltét követően esetleges mulasztással megvalósított magatartása befejezetté válik.

Nem elegendő az eljárás lefolytatásához tehát az, hogy pontosan meghatározásra kerüljön, melyik torrent fájl közvetít jogellenes tartalmat, hanem további alaki

¹³ Az értesítésnek tartalmaznia kell: a) a sérelem tárgyát és a jogsértést valószínűsítő tények megjelölését; b) a jogsértő tartalmú információ azonosításához szükséges adatokat; c) a jogosult nevét, lakcímét, illetve székhelyét, telefonszámát, valamint elektronikus levelezési címét.

¹⁴ A postai küldeményeken nem kötelező feltüntetni az átvétel pontos idejét, amiből adódik, hogy a kötelezettség bizonyosan az átvételt követő nap 12. óráján telik le.

feltételeknek is meg kell felelnie a megkeresésnek.¹⁵ Az e-mail-ben érkezett küldemények, melyek nem teljesítik legalább a teljes bizonyító erejű magánokiratra vonatkozó követelményeket, mely a hazai jogszabályokban a minősített elektronikus aláírás alkalmazásához kötött, nem alkalmasak arra, hogy azok alapján eltávolítási eljárást kezdeményezzenek.

A probléma abból adódhat, ha valamilyen eljárási hiba miatt nem megfelelő a felhívás, tehát nem alkalmas arra, hogy az alapján a közvetítő szolgáltatónak cselekvési kötelezettsége keletkezzen, akkor az felveti azt a kérdést, hogy a büntetőjogi felelősség alapjául szolgáló mulasztás, amely a mentesítési tényállásokban található cselekvési kötelezettség nem teljesítéséből következik, megállapítható-e. Az elkövető ugyanis tudomást szerzett a jogsértő cselekményről, és így a mentesítő tényállás szerinti cselekvési kötelezettségének eleget kellett volna tennie.

Ha elfogadjuk azt, hogy a tudomásszerzés nem azonos az eltávolítási eljárásban meghatározott követelmények megvalósulásával és cselekvési kötelezettséget keletkeztetünk a mentesítő tényállás alapján, akkor nincs szükség az eltávolítási eljárásra, illetve az ahhoz fűzött jogkövetkezményekre, tekintettel arra, hogy a tudomásszerzés miatti mulasztás már megalapozza a közvetítő szolgáltató felelősségét. Elvileg az eltávolítási eljárás többletkötelezettséget jelent a mentesüléshez, vagyis álláspontom szerint az abban foglaltak teljesítése egyben a mentesítő tényállás hatályosulását is eredményezi. Abból adódhat probléma ugyanakkor, ha a közvetítő szolgáltató vitába bocsátkozik a szerzői jogi jogosulttal abban a tekintetben, hogy a jogosult eltávolítási eljárásra vonatkozó felszólítása nem volt jogszerű.

Ennek a kérdésnek az eldöntését a felek a polgári per keretében kívánják a bíróságra bízni. A kérdés, hogy a per tartama alatt beáll-e az eltávolítási kötelezettség, vagy sem. Vagy adott esetben célszerű-e a jogosultnak újabb felszólítással megkísérelnie az eltávolítási eljárást? Ebben az esetben hogyan alakul a büntetőjogi felelősség? A közvetítő szolgáltató oldaláról teljesen megalapozott az az álláspont, hogy védi a szolgáltatásának igénybe vevőit, és mivel ő úgy ítéli meg, hogy az eltávolítási eljárás kezdeményezése nem volt megfelelő, ezért nem tevésére a büntetőjogi szándékosság lesz jellemző, mivel nem intézkedik az eltávolítás iránt. Az bizonyos, hogy amíg ez a kérdés nem tisztázódik, addig nem lehet a büntetőjogi felelősséget megállapítani, mert esetlegesen ez arra az eredményre vezethet, hogy a nyertes álláspontot követően mentesítik a polgári jogi felelősség alól, ugyanakkor a büntetőjogi felelősségét megállapítják. Ez a helyzet teljesen ellentétes lenne a jogszabály céljával. Ugyanakkor pedig egyben azt is jelentheti, hogy amennyiben a polgári per keretében megállapítást nyer, hogy az eltávolítási eljárásban közölt felszólítás szabályszerű volt, akkor a szolgáltató azonnal a büntetőjog szabályai szerint felel?

¹⁵ <http://static.thepiratebay.org/ms-loveletter.txt>; 2009. október 29.

A közvetítő szolgáltató bűnössége

A torrent fájl feltöltését követően, amikor a közvetítő szolgáltató tudomására jut, hogy az általa üzemeltett honlapon olyan torrent fájl érhető el, mely mögött az alapfájl jogellenes forrásból származik, tudata átfogja azt, hogy az általa üzemeltetett technológia a továbbiakban jogsértéshez nyújt segítségét, így amennyiben ezt a fájlt nem távolítja el, akkor mulasztásával hozzájárul bűncselekmény(ek) megvalósulásához.

Az ezzel kapcsolatban felmerülő probléma leginkább az, hogy a szolgáltató tudata hogyan fogja át az alapfájl jogellenes forrásból származását? Tekintettel arra, hogy a szerzői jogi törvényből eredő jogsértés elkövetési magatartása a megosztáshoz kapcsolódóan a hozzáférhetővé tétel, így legalább azt kell valószínűsíteni a jogosultnak, hogy az a fájl, melynek megosztása történik, az ő hozzájárulása nélkül zajlik. Ebből következően a szolgáltató tudata átfogja azt a tény, hogy a megosztás a jogosult engedélye híján történik, ami pedig jogellenes, így passzív magatartása a továbbiakban jogellenessé válik, melyre tudta – legalább eshetőleges szándékkal – kiterjed.

A szándékosság megállapíthatóságának feltétele, hogy a jogellenes adatok létezésére és a megfelelő hozzáférési lehetőség meglétére az elkövető tudatának ki kell terjednie. A mulasztási cselekmények szubjektív tényállási elemei tekintetében is követelmény, hogy a tettes a konkrét esetben a megakadályozási magatartás lehetőségét a konkrét eset vonatkozásában ismerje.¹⁶

A német Compuserve ügyben¹⁷ a bíróság szerint a szolgáltató tudomással bírt a jogellenes tartalmakról. A jogirodalom szerint a tudomással bírás (Kenntnis haben) fogalmát az idegen tartalomra vonatkozó pozitív tudomásként kell értelmezni. Ezzel szemben az AG München ezt úgy értelmezte, hogy a vádlottnak a newsgroup-ban¹⁸ lévő csatolmányok tartalmának jogellenességét nem szükséges ismernie ahhoz, hogy a tudomással bírás megállapítható legyen, tekintettel arra, hogy a nyomozó hatóságok értesítették őt arról, hogy jogellenes tartalmak találhatóak a szerverein.

Az uralkodó német jogirodalmi álláspont azonban ezzel szemben az, hogy egy általános közlemény, miszerint a szolgáltató által nyújtott szolgáltatás tartalmában különböző jogellenes, idegen tartalmak találhatóak, nem elegendő a tudomással

¹⁶ LK-Jescheck (Fn. 70) Vor § 13 Rn. 96.

¹⁷ Az eset további részletei az alábbi forrásokból ismerhetők meg: MMR Multimedia und Recht 1998, Heft 8. 429 oldaltól – www.jura.uni-wuerzburg.de/sieber és Urteil des AG München gegen den ehemaligen Geschäftsführer der Compuserve Deutschland GmbH, Herrn Felix Somm download von <http://www.jura.uni-muenchen.de/sieber> 2004. 10. 03.

¹⁸ A newsgroup-ok különböző témák szerint szerveződő on-line (információ) közösségek, melyeken keresztül a tagok információkat oszthatnak meg az adott téma iránt érdeklődőkkel. Ennek keretében lehetőség van a tagok részére levelet küldeni, melyhez ugyanúgy, mint egy hagyományos e-mail-hez mellékleteket lehet csatolni.

bírás megállapításához.¹⁹ Az eshetőleges szándék akkor állapítható meg, ha a közvetítő szolgáltató (tárhely, keresőmotor) meghatározott kvalifikált bejelentések nyomán a büntetendő terjesztés ténylegességének nem jár utána. Ha a bejelentés olyan részletes és hihető, hogy az alapján lehetősége van a szolgáltatónak arra, hogy ellenőrizze jogsértő tartalom meglétének ténylegességét, és ezek ellenére a szolgáltató nem jár ennek utána, bűnösségére a belenyugvás lesz jellemző.²⁰ További követelmény, hogy a tevőleges magatartás kifejtésére vonatkozó kötelezettségnek egyedi, konkrét információra kell vonatkoznia, melyhez legalább a jogellenes tartalom pontos leőhelyének ismerete szükséges. Annak az ismerete, hogy valahol jogellenes tartalom található a szerveren, nem elegendő.²¹

Ez alapján tehát azt mondható, hogy nem szükséges az eltávolítási eljárás lefolytatása ahhoz, hogy a szolgáltató vonatkozásában a tudomással bírás megállapítható legyen, mint a cselekvési kötelezettségének alapja. Ez viszont azt jelenti, hogy már az eltávolítási eljárás előtt megállapítható a szolgáltató büntetőjogi felelőssége, ez egyben azt is jelenti, hogy az eltávolítási eljárás ilyen módon való szabályozására nincs semmi szükség. Leszámítva azt az esetet, ha belátjuk, hogy az eltávolítási eljárás nélkül – mely a rendes útja a jogsértő tartalmak eltávolíttatásának – a szolgáltató büntetőjogi felelősségét nem állapíthatjuk meg, és nem állapítható meg mulasztása akkor sem, ha az eltávolítási eljárás lefolytatásában részt vesz.

Szükségtelen lenne ugyanis a meglévő eltávolítási szabályok ellenére a büntetőjogi felelősség megállapíthatóságával fenyegetni a szolgáltatókat, hiszen ez alapvetően ütközne a büntetőjogi szankcióval szemben megfogalmazott ultima ratio alaptételével. A szolgáltatónak tehát egy eltávolítási eljárás kezdeményezését követően körültekintően kell eljárnia, mert ha nem teljesíti az Ekertv. vele kapcsolatos kötelezettségeit, akkor nem lesz alkalmazható a büntethetőséget kizáró jogszabályi engedély, ennek viszont az lesz a következménye, hogy a szolgáltató büntetőjogi felelősségét megállapítják.

¹⁹ Moritz, Fn. 428; Spindler, MMR 1998, 641. o.

²⁰ LK-Schroeder (Fn. 70) § 16 Rn. 93 m.w.N.

²¹ HILGENDORF/FRANK/VALERIUS: Computer- und Internetstrafrecht, Rn. 306.; Moritz, Fn. 428; Spindler, MMR 1998, 641. o.

A jogforrási hierarchia újragondolása

A büntetőjog tudományának léteznek olyan területei, amelyekről azt gondolhatnánk, hogy a mozdulatlanság és az érintetlenség szigetei, és ezek oktatása, valamint alkalmazása az évtizedek során akkor sem változik, ha a büntetőpolitika még akár 180 fokos fordulatot is produkál. Gondolhatnánk, hogy a büntető jogtudományban a jogszabálytan tipikusan ezen esetkörhöz tartozik, és talán fel sem merül e terület újragondolásának jelentősége, lehetősége. Márpedig tény, hogy a jogszabálytan jogforrásokkal és azok hierarchiájával foglalkozó része változásokon ment keresztül Magyarország uniós csatlakozását követően. Tény azonban, hogy sem a jogalkalmazás, sem pedig a jogi felsőoktatás nem barátkozott meg azzal a ténnyel, hogy a jogforrási hierarchia a közösségi jog beékelődésével megváltozott.

Azt lehet tapasztalni, hogy a jogszabálytan oktatásakor a tudomány képviselői a közösségi jogot mint jogforrást egyszerűen beolvasztották a nemzetközi jogba, mint a jogforrási hierarchia csúcán elhelyezkedő alaki jogforrásba, talán a kérdés gyakorlati jelentőségének felismerése hiányában. Márpedig a nemzetközi jog és a közösségi jog alapvető különbségeket hordoz alaki és anyagi értelemben is, így az azonos jogforrási ranghelyen való kezelésük biztosan nem felel meg a pozitivisták jogfelfogásnak és a jogforrási hierarchia elveinek.

A nemzetközi jog és közösségi jog különbözőségeként a teljesség igénye nélkül említhetők olyan tulajdonságok, amelyekben egyértelműen ellentétes jelleggel bírnak. Így példaként lehet említeni, hogy míg a nemzetközi jog alapvetően multilaterális egyezményeken alapul, és a jogalkotás nemzetek, illetve nemzetek szövetsége által történik, addig a közösségi jog az Európai Unió intézményei által alkotott nemzetek felett álló jog. A nemzetközi jog tipikusan a nemzeti jog részévé, annak törvény általi kihirdetésével válik, míg a közösségi jog a transzformáció nélküli, a közvetlen alkalmazhatóság elvén alapul. Míg a nemzetközi jogra tipikusan államok viszonylatában lehet hivatkozni, addig a közösségi jog állam és állampolgárok, valamint az állampolgárok közötti jogviszonyában is alkalmazható és alkalmazott. További különbség, hogy a nemzetközi jog értelmezése az egyes részes államok joga és feladata, míg a közösségi jog viszonylatában a közösségi jog értelmezésére és kontrolljára kizárólag az Európai Bíróság van felhatalmazva. Különbséget lehet találni vertikális értelemben is, hiszen míg a nemzetközi jogot egymásnak mellérendelt államok jogi aktusai hozzák létre, addig a közösségi jogot az Európai Unió mint önálló jogi személy intézményrendszere alkotja, fölérendeltségi viszonyban a tagállamokhoz képest.

¹ Békés Á., egyetemi adjunktus, PPKÉ-JÁK

A fenti példálózó felsorolás alapján könnyű belátni, hogy a jogforrási hierarchiában a nemzetközi jog és a közösségi jog összemosása már csak pozitivista jogtechnika szempontjából is aggályos megoldás. Azonban a megoldás tartalmi szempontból is hibás, mivel a nemzetközi jog és a közösségi jog egymásra való viszonya is külön vizsgálendő. Az Európai Közösséget létrehozó szerződések és a 2009. december 1-jén hatályba lépett Lisszaboni Szerződés egyértelműen deklarálja, hogy a közösségi jog elfogadja és tiszteletben tartja a nemzetállamok és az emberiség közös értékeit, gondoljunk csak az Emberi Jogok Európai Egyezményére. Nyilvánvalóan nem merülhet fel olyan eset, amikor a közösségi jog az emberi jogokat szűkebb körben tartaná alkalmazhatónak, mint amit például az Emberi Jogi Egyezmény vagy a Strasbourg-i Emberi Jogok Európai Bírósága meghatározott. Hozzá kell fűzni persze, hogy ezt a fajta alávetést az Európai Unió Alapjogi Charta preambuluma expressis verbis tartalmazza. Könnyen belátható az is, hogy az Európai Unió tagállamai általában egységesen érintettek multilaterális szerződésekben, nemzetközi egyezményekben, hiszen éppen a közös történelmi múlt és demokratikus szemlélet az Európai Közösség, illetve az Európai Unió bázisa.

Mindezek alapján tehát az állapítható meg, hogy a nemzetközi jog és a közösségi jog kollíziója esetén a nemzetközi jog primátusát kell elismerni. Márpedig ezen elv kimondásával egyidejűleg azt is állítjuk, hogy a nemzetközi jog és a közösségi jog nem jelentheti ugyanazt a jogforrást, ugyanazon hierarchikus ranghellyel, azaz nem tekinthetők egyenértékűnek.

A 1053/E/2005.² számú alkotmánybírósági határozatban foglaltakon túlmenően, a 32/2008. (III. 11.) számú határozat III. rész 2.4. pontjában az Alkotmánybíróság világosan deklarálja a nemzetközi jog és a közösségi jog különbözőségéhez való viszonyát:

„Az Alkotmánybíróság az elmúlt években hozott határozataiban rámutatott arra, hogy az Európai Unió jogrendszere nemzetközi jogi eredete ellenére önálló jogrendszer, amelyben az Alkotmánybíróság az ún. eredeti jogot, azaz „szerződési eredetük dacára, az Európai Unió alapító és módosító szerződéseit nem nemzetközi szerződésként kívánja kezelni” (1053/E/2005. AB határozat, ABH, 2006, 1824, 1828.), és ezek a „szerződések, mint elsődleges jogforrások és az Irányelv, mint másodlagos jogforrás közösségi jogként a belső jog részei, mivel a Magyar Köztársaság 2004. május 1-jétől az Európai Unió tagja. Az Alkotmánybíróság hatáskörének szempontjából a közösségi jog nem minősül az Alkotmány 7. § (1) bekezdésében meghatározott nemzetközi jognak.” [72/2006. (XII. 15.) AB határozat, ABH 2006, 819, 861.]. (...)

² 1053/E/2005. ABH III. rész 2. pont utolsó bekezdése: Az Alkotmánybíróság ezért a nemzetközi szerződésbe ütközés hivatalbóli vizsgálatára irányuló indítványt – függetlenül attól, hogy szerződési eredetük dacára, az Európai Unió alapító és módosító szerződéseit nem nemzetközi szerződésként kívánja kezelni – az Alkotmánybíróság ideiglenes ügyrendjéről és annak közzétételéről szóló, módosított és egységes szerkezetbe foglalt 3/2001. (XII. 3.) Tü. határozata 29. § c) pontja alapján (ABH 2003, 2065.) visszautasította.

A fentiek következményeként a jogforrási hierarchiáról alkotott elméletet akképpen kell átformálni, hogy a nemzetközi jog és az Alkotmány jogforrási hierarchiában elfoglalt helyei közé a közösségi jog önálló jogforrásként beékelődik.

A büntetőjogászok e problémakört talán azért sem ismerték fel, mivel úgy tűnt, hogy a közösségi jognak a büntetőjog világában a kógens normák és az Európai Unió büntetőhatalmának a hiánya folytán meghatározó szerepe nem lesz. E látásmód azonban gyorsan meghaladottá vált, és az Európai Bíróság ítéleteinek elemzése folytán tarthatatlansága bizonyítást nyert.

A büntetőjog területén az európai elfogatóparancsot létrehozó 2002. június 13-i 2002/584/IB tanácsi kerethatározat vetette fel a tagállamokban a legtöbb problémát a közösségi jog és a nemzeti jog viszonyának – akár alkotmányossági szempontból történő – meghatározásában.

A nemzeti jog és a közösségi jog viszonyának rendezését kívánná a Lisszaboni Szerződés, amelynek hatálybalépésével egyidejűleg a magyar Alkotmány 57. § (4) bekezdése is módosult. Az Alkotmány hivatkozott bekezdése eredendően a nullum crimen sine lege és a nulla poena sine lege elvét fejezte ki, a jogállami büntetőjog alapvető elvének, a visszaható hatály tilalmának a normatív megfogalmazásával. E bekezdés a Lisszaboni Szerződés hatálybalépésével akképpen változott, hogy az immár közvetlen utalást tesz az Európai Unió jogi aktusaira és az Európai Unió tagállamainak közösségére.

Eszerint „senkit nem lehet bűnösnek nyilvánítani, és büntetéssel sújtani olyan cselekmény miatt, amely az elkövetés idején a magyar jog, vagy – a határozatok kölcsönös elismerése elvének érvényesülése céljából az Európai Unió jogi aktusai által meghatározott körben, az alapvető jogok lényeges tartalmát nem korlátozva – a szabadságon, a biztonságon, és a jog érvényesülésén alapuló térség létrehozásában közreműködő más állam joga szerint nem volt bűncselekmény”.

Mielőtt az idézett bekezdés kritikai elemzésébe kezdenék, hangsúlyozni kell a szemléletváltás nagyságrendjét. A jogalkotó egyértelműen és alkotmányi szinten kifejezte azon egyértelmű szándékát, hogy a magyar büntetőjog alá van rendelve a közösségi jognak és a közösségi jogalkotásnak. Mindezt nem egy marginális területen és nem korlátozott mértékben tette, hanem a jogállami büntetőjog alapelveit érintően és általános erővel.

Mindezek alapján a nemzeti jogalkalmazónak tudomásul kell vennie, hogy a nemzeti büntetőjog a jogforrási hierarchiában lecsúszott a dobogós harmadik helyről a negyedik helyre, mert felette az Alkotmány, a közösségi jog és első helyen pedig a nemzetközi jog áll. Az Alkotmány idézett bekezdése implicite a közvetlen alkalmazhatóságot is tartalmazza.

A hivatkozott bekezdés kritikai elemzése az alábbi megállapításokra vezet:

1. Ahogyan azt a már hivatkozott 32/2008. (III. 11.) számú Alkotmánybírósági Határozatban a Testület kifejtette, az Alkotmány 57. § (4) bekezdése tágabb a

büntetőjogi értelemben vett nullum crimen sine lege elvénél.³ A büntető törvényi tényállások vizsgálatán túlmenően az időbeli hatály és elévülés intézményei alapján teszi azt vizsgálta tárgyává, hogy az elkövetéskor hatályban lévő büntetőtörvény alapján cselekmény bűncselekmény volt-e. Azonban az 57. § (4) bekezdésének új szövegezése látszólag ezen túllép, és e vizsgálatot nem csupán nemzeti szinten, hanem a közösségi jog – vagy a tagállamok joga – szintjén is el kellene végezni.

Az alkotmányozó országgyűlés az Alkotmány módosításával a nullum crimen sine lege elvének való nemzeti és közösségi jogi megfelelést, mint vélelmezett célt – ahogyan erre Dr. Karsai Krisztina a BOT alkalmával elhangzott előadásában utalt⁴ – nem tudta megfelelően kifejezni, mert a közösségi jogra való kiterjesztés helyett a más állam joga kifejezést használja, amely így az Európai Unió tagállamainak összes büntető törvényét jelenti. Mivel azonban e rendelkezés a Lisszaboni Szerződéssel összefüggésben került a magyar Alkotmányba, a teleologikus és a nyelvtani értelmezés egymással teljesen ellentétes következtetésre vezet.

Gondoljunk csak arra, hogy a Lisszaboni Szerződés – 83. cikk (1) bekezdése – az Európai Uniót felruházta a ius puniendi körébe tartozó jogalkotással, így tehát várhatóan meg fog jelenni a közösségi jogban egy-egy törvényi tényállás megfogalmazása, és az ehhez tartozó büntetés típus és tétel hozzárendelése. Nyilvánvaló, hogy az erre való reakció vezette a magyar jogalkotót, és nem pedig az, hogy a magyar büntetőjog forrásává tegye a portugál, lengyel, vagy görög, stb. büntető törvénykönyvek különös részi tényállásait. Ezt már csak azért sem teheti meg – a rendelkezés groteszk jellegén túlmenően –, mivel az elkövető számára az elkövetés időpillanatában az összes tagállami büntetőtörvénykönyvnek megismerhetőnek kellene lennie. A potenciális elkövetőnek nem csak azt róná fel ezáltal a jogalkalmazás, hogy a magyar törvényekkel ellentétesen cselekedett, hanem egyidejűleg valamely más tagállam normájának megszegését is büntetni rendelné. Nem szeretném e gondolatot teljes mértékben végig vezetni, hiszen eredményei csak a jogalkotási hiba abszurditásának öncélú fokozásával járnának.

³ Az Alkotmány 57. § (4) bekezdése többet jelent, mint a törvényi jogforrási szint hagyományos előírása, mert nemcsak azt követeli meg az Alkotmány, hogy csak az a cselekmény lehet büntetendő, amely cselekmény bűncselekmény a magyar jog szerint, hanem azt is, hogy „bűnösnek nyilvánítani” mindenkit csak az „elkövetés idején” hatályos jog szerint lehet: vagyis az Alkotmány előírja, hogy nemcsak a büntetendőség, hanem a konkrét személy büntethetősége (bűnösnek nyilvánítása) kérdésében is az elkövetéskor, és nem máskor hatályos magyar jog alapján kell és lehet állást foglalni. Ez az Alkotmány szövegén alapuló értelmezés tágabb, mint a történeti nullum crimen szabály: a Btk. különös részi törvényi tényállásai mellett (amelyek a büntetendő cselekményekről szólnak) az elkövetés időpontjában „rögzülnek” a büntethetőségnak az általános – akár anyagi jogi, akár eljárásjogi – feltételei is.

⁴ Karsai K.: Európai Bűnügyi Együttműködés és alkotmányosság. In: Tudományos előadókülés a Bűnügyi Oktatók Országos Találkozásán – Szeged 2009. június 5. című tanulmánykötet, 21-24. p.

2. A másik következtetés, hogy a jogalkotó megnyitotta annak útját, hogy az Európai Unió rendes jogalkotási folyamatában alkotott büntetőjogi tárgyú rendelkezések közvetlen alkalmazhatóságára felkészüljön. Immár a közösségi jog nemcsak mint negatív korlát fog szerepet játszani, hanem sui generis képes lesz törvényi tényállás meghatározására. Ezzel a büntető jogalkalmazás kétdimenzióssá válik, hiszen a jogalkalmazó kénytelen lesz a tényállásszerűség vizsgálatakor a magyar büntető törvényen kívül a közösségi normát is vizsgálni.

Amennyiben mindkét dimenzió arra vezet, hogy a cselekmény bűncselekmény, de a két norma között kollízió mutatkozik, úgy nyilvánvalóan a közösségi normát kell alkalmazni. Ezzel viszont a jogalkotó azt üzeni az állampolgárnak, hogy a nemzeti büntető normatömegén kívül a közösségi jogot is ismernie kell, és ennek nem tudására érdemben és eredményesen nem hivatkozhat.

3. Új értelmet nyernek a jogállami büntetőjog alapelvei, hiszen ennek minden eleme kitér a közösségi jogi vetülettel. A *nullum crimen sine lege* elve innentől kezdődően nemcsak a magyar büntetőtörvény viszonylatában értelmezhető, hanem egyidejűleg a közösségi jogra is vonatkoztatható. Az *ultima ratio*-s elv az állam büntető hatalmának szükséges és arányos gyakorlásán túlmutat a közösségi jogrendszer védelme érdekében. Az időbeli hatály értelmezése jóval összetettebb feladatot hárít a jogalkalmazóra. A relevánsnak tekinthető jogban való tévedés – társadalomra veszélyességben való tévedés – esetei vélhetően halmozódást mutatnak a közösségi jog értelmezési nehézségei miatt. Az analógia tilalmát vertikálisan a közösségi jogra is ki kell terjeszteni.

A fentiekben kifejtettek egyértelművé teszik a nemzeti büntetőjogász számára, hogy az európai büntetőjog megszületésének ideje – félreérthetetlenül – eljött. A büntetőjogász nemzeti színű elefántcsonttoronyát az Európai Parlament, az Európai Bizottság, illetve a Tanács hatékonyan ostromolja. Az újragondolás szükségessé vált.

A jogtudomány és a joggyakorlat kölcsönös egymásra hatása a gyermekvédelem és a gyámügyi igazgatás terén

Ádám Antal szerint a gyermek, az ifjúság és a család olyan – a jogi szabályozás előtt, illetve attól függetlenül is létező – értékek, amelyek megfelelő fokozatú jogi regulációval nyerték el jogi alapértéki minőségüket.²

Az Alkotmány 67.§ (1) bekezdése szerint „A Magyar Köztársaságban minden gyermeknek joga van a családjá, az állam és a társadalom részéről arra a védelemre és gondoskodásra, amely a megfelelő testi, szellemi és erkölcsi fejlődéséhez szükséges”. Nem lehet kétséges, hogy ez az alkotmányi rendelkezés a gyermeket és annak jelzett jogait, valamint a család, az állam és a társadalom kapcsolódó kötelességeit alkotmányi alapértékeknek minősíti.

Jelentős jogi alapértékek továbbá a nemzetközi, és nemzeti jogi alapnormákban meghatározott célok, feladatok és alapelvek, illetve a közhatalmi és egyéb szervezetek, szervek is, amelyek e célok és feladatok megvalósítására, érvényesítésre és oltalmára hivatottak. A jogi értéktan széles körben vallott felfogása szerint értékek, mégpedig *alkotmányi eszközértékek* az alaptörvénynek mindazok a meghatározásai, előírásai, tehát normái is, amelyek általános társadalmi megítélés szerinti értékeket nyilvánítanak alkotmányi értékké, valamint azok is, amelyek korábban nem létező, új jogi alapértékeket létesítenek és védelmeznek. Mindezek a megállapítások világosan kifejezik, hogy a gyermek alapjogai, illetve azok érvényesülése olyan különös védelemben (rendszerint alkotmánybírói, ombudsmani oltalomban) részesülő alapértékek, amelyekre az államnak mind a jogalkotásban, mind a jogalkalmazásban különös figyelmet kell fordítania.

A dolgozat célja, hogy a később ismertetett statisztikai adatok és már meglévő jogszabályi keretek vázlatos ismertetésével felhívja a figyelmet arra, hogy a gyermekbűnözés szervezete, módszerei és eszköztára jelentősen bővült az elmúlt évtizedekben. Az említett elkövetői kör egyre veszélyesebbé válása igenis foglalkoztatja és kell is, hogy foglalkoztassa a közvéleményt. A témakör jogszabályi hátterének értékelése nem célom, csupán röviden áttekintem a szabályozás főbb irányvonalait, bemutatva az alkalmazás során kialakult tendenciákat.

A gyermekek jogairól

Úgy gondolom, hogy e kérdés vizsgálata kapcsán feltétlenül meg kell említenünk a gyermekek jogait, mint a jogtudomány és joggyakorlat „eszközét”. Nemcsak

¹ Jakab H., PhD hallgató, PPKÉ–JÁK

² Ádám A.: Az értékek pluralitása és versengése. In: Jog – Érték – Erkölcs. Emberi Jogok Központja Közalapítvány. Budapest, 2006. 54. p.

azért, mert a gyermekek képviselik az emberiség jövőjét, hanem azért is, mert a gyermekek jogairól szóló 1989-es New York-i egyezmény óta elvileg külön deklarált jogokkal rendelkeznek, azonban e jogok a valóságban nem mindig érvényesülnek. A gyermekek azon társadalmi csoport tagjai, akik nem rendelkeznek a jogaik kikényszerítéséhez szükséges erővel és hatalommal. Itt a cselekvőképesség, ítélnőképesség és érdekeiknek képviselőjére való képesség hiánya az, ami megkülönbözteti őket más csoportoktól.

Ettől eltekintve el kell azonban ismernünk, hogy a gyermekek helyzete az idők során jelentősen megváltozott. Jogaik elvi elismerése már a XX. század elején megtörtént, ekkor születtek az olyan dokumentumok³, melyek felismerték sajátos kiszolgáltatott helyzetüket, és fokozatosan megvalósították ennek megfelelően védelmüket, mind nemzeti, mind nemzetközi szinten.⁴ Az egyes államok nemzeti törvényeinek sokkal részletesebben és egy működő kontroll lehetőségét biztosítva kellene óvnia a gyermekeket a rájuk leselkedő veszélyektől, melyek közül a statisztikák tanúsága szerint, a családon belüli erőszak jelenti a legnagyobb problémát napjainkban.

A gyermek joggyakorlása

A gyermek joggyakorlása szempontjából az alapjogok három típusba sorolhatók. Az első típust jelenti, amikor maga az alaptörvény határoz meg korlátot a kiskorúakkal szemben (ilyen például a választójog), a második típusnál a törvényi szabályozás szűkíti a kiskorúak joggyakorlását (házasságkötéshez való jog, illetve a munkához való jog).⁵ Végül a harmadik típust alkotják azok a jogok, ahol a törvények nem szabályozzák a kiskorúak joggyakorlását. Ilyen esetekben – az Alkotmánybíróság határozata⁶ szerint – esetről esetre kell meghatározni, hogy mely alapjogot, milyen vonatkozásban gyakorolhat maga, illetve ki gyakorolja azt a gyermek nevében és érdekében, avagy esetleg a gyermek az alapjog gyakorlásának egyes területeiről nem zárható-e ki teljesen. A gyermeki jogok gyakorlása során figyelmet kell fordítani arra a sajátosságra, amely szerint a (személyes) joggyakorlás lehetősége a következményeket átfogó döntési képesség kibontakozásával együtt – a növekvő korrallal – egyre szélesebb.

A *gyermeki jogok korlátozásával* kapcsolatban az alábbiakat szükséges kiemelni a hivatkozott alkotmánybírósági határozatból. A gyermek joggyakorlásának indokoltsága két tényező együttes mérlegelésétől függ: vizsgálni kell egyrészt azt, hogy elég érett-e a gyermek általában az önálló döntésre, illetve azt, hogy – az adott

³ Pl.: Hágai Egyezmény a kiskorúak gyámságának szabályozásáról (1902), Gyermekek jogaira vonatkozó Genfi Nyilatkozat (1924), Nyilatkozat a gyermek jogairól (ENSZ, 1959)

⁴ Filó E. – Katonáné Pehr E.: Gyermekvédelem, gyámügy, HVG-ORAC. Budapest, 1988. 15-22. p.

⁵ Chronowski N. – Drinóczi T. – Petrétei J. – Tilk P. – Zeller J.: Magyar alkotmányjog III. Alapvető jogok. Dialóg Campus Kiadó, Budapest – Pécs 2006. 26. p.

⁶ 21/1996. (V.17.) AB határozat (közzétéve a Magyar Közlöny 1996. évi 39. számában)

döntés tárgyára vonatkozóan – mihez kell az érettség. A résztvevők „érettségét” általában az érintett társadalmi intézmények működőképességének védelme, azaz a közérdek követeli meg. A jogkorlátozáshoz azonban elégséges érv lehet a gyermek védelme saját maga ellen – azaz döntése következményeitől – is. A közérdekű és a saját érdekből való jogkorlátozás legtöbbször átfedi egymást. Az államnak a gyermeket az olyan kockázatvállalásoktól is meg kell óvnia, amelyekkel kapcsolatban életkoránál (az ettől függően feltételezett testi, szellemi, erkölcsi és társadalmi érettségénél) fogva nem képes megismerni és értékelni a választható lehetőségeket, sem pedig a választás következményeit saját személyiségére, illetve társadalmi beilleszkedésére nézve. Valamely szabadságjogot nem általában, hanem kizárólag gyakorlásának abban a vonatkozásában lehet csak korlátozni, amelyben a gyermek védelme, illetve mások jogainak védelme azt szükségessé teszi. A szabadságjog korlátozásához a gyermek védelme érdekében sem elég a testi, szellemi vagy erkölcsi fejlődés elvont veszélyeztetése, bizonyítani kell, hogy a korlátozott vagy tiltott jog az érintett korosztályra konkrét veszélyekkel jár.

Ahol az állam a túlzott kockázatvállalást hárítja el beavatkozásával, a kockázat nagyságának minősítésénél mérlegelni kell azt a pozitív, nevelő hatást is, amelyet a vitában való részvétel a személyiségére gyakorolhat, hiszen a nézetek vállalása és ütköztetése a demokrácia része. A konkrét körülményektől függ tehát, hogy „vitás” kérdésekben mennyire korlátozható a gyermek tájékozódási szabadsága és a véleménynyilvánítása.

A gyermeki jogokra vonatkozó szabályozás rendszere

Az Alkotmány XII. fejezetébe foglalt alapvető jogok (a választójog kivételével) a gyermeket is megillető jogok. A gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvény (Gyvt) is tartalmazza – az Alkotmányban deklarált – méltóságához, a tájékoztatáshoz és a szabad véleménynyilvánításhoz, valamint a művelődéshez és a jogvédelemhez való jogot.

A gyermeki jogok olyan jogi alapértékek, amelyek közül az alapvető elveket az állam alaptörvényének is rögzítenie kell, mivel az alkotmányban foglalt alapjogok helyzete, védelme és hatása lényegesen különbözik a törvényben rögzített egyéb jogokétól.⁷

A jogi alapértékek közé sorolandók az ún. „alapkötelezettségek” is. Napjainkban megfigyelhető tendencia – az alapjogok gazdagodása mellett – az „alapkötelezettségek” és a felelősség jelentőségének növekedése is. Mindezek alapján, ha gyermekek jogai részletesen szabályozásra kerülnek az egyes jogszabályokban, akkor a jogok mellett a gyermek kötelezettségeit, illetve felelősségét is törvénybe kell foglalni.

⁷ Ádám A.: Az értékek pluralitása és versengése. In: Jog – Értékek – Erkölcs. Emberi Jogok Magyar Központja Közalapítvány, Budapest, 2006.

A gyermek (mindenek felett álló) érdekének figyelembe vételét alapelveként rögzíti a GYJE⁸, az alapelvek között nevesíti a Csjt⁹. és a törvény alapelvei című részébe foglalta a Gyvt. is. Az Unió Alapjogi Chartája a következők szerint tesz különbséget a jog és az elv között: a jogot tiszteletben kell tartani (respect the rights), az elvet pedig figyelembe kell venni és be kell tartani (observe the principles).¹⁰

Az Alkotmánybíróság szerepe

Az Alkotmánybíróság több határozatában foglalkozott a gyermekek joggyakorlásával, a gyermeki jogok korlátozhatóságával, illetve védelmével. Ez utóbbira vonatkozóan a testület megállapította, hogy a Magyar Köztársaság nemzetközi kötelezettségvállalásai (különösen a New York-i Egyezmény) az állam kötelességévé teszik a gyermekek (mindenek felett álló érdekének) védelmét. A gyermek joggyakorlásával kapcsolatban az Alkotmánybíróság megállapította, hogy az alapjog gyakorlásnak – ezen belül a személyes joggyakorlásnak – a lehetősége a joggyakorlás következményeit átfogó döntési képesség kibontakozásával együtt a növekvő korrallal egyre szélesebb.¹¹ A gyermek tehát – azoknak az eseteknek a kivételével, amikor a jogalkotó kizárja a kiskorú alapjogi jogalanyiságát (pl. választójog) – alanya lehet a társadalom felnőtt tagjait megillető alapjognak, de a joggyakorlás tekintetében nem élvez teljes körű szabadságot.¹²

A gyermekek jogait érintő alkotmánybírósági határozatok közül az alábbiakat tartom fontosnak kiemelni. A *szülői joggal és felügyelettel* kapcsolatban tartalmaz lényeges megállapításokat a 434/E/2000., illetve a 995/B/1990. AB határozat. A 43/2005. (XI.14.) AB határozat a *művi meddővé tétel* tekintetében korlátozza a 18 év alattiak önrendelkezési jogát. A testület a 39/2007. (VI.20.) határozatában kimondta, hogy a *gyermek egészségének védelme* és a fertőző betegségek elleni védekezés alkotmányosan indokoltá teszi az életkorhoz kötött, kötelező védőoltásokat. Ezzel kapcsolatban a testület azt az érvelést fogadta el, hogy a védőoltások elmaradása általában véve sokkal nagyobb kockázatot jelent a gyermek egészségére, mint az esetleges mellékhatások. Az *egészségügyi önrendelkezéshez* kapcsolódik a 36/2000. (X.27.) AB határozat, amely e jog szélesebb megvonását szorgalmazta a korlátozottan cselekvőképesek esetében.

A 37/2002. (IX.4.) AB határozat megsemmisítette a Btk. természet elleni fajtalanság, valamint a természet elleni erőszakos fajtalanság tényállásait, ezzel együtt kimondta, hogy az államnak az a kötelezettsége, hogy védelmet nyújtson

⁸ 1989. november 20-án New Yorkban elfogadott a Gyermekek Jogairól szóló Egyezmény (GYJE). Magyarországon kihirdetve az 1991. évi LXIV. sz. törvénnyel

⁹ A házasságról, a családról és a gyámságról szóló 1952. évi IV. törvény (Csjt.)

¹⁰ Kondorosi F.: Jogalkotás a XXI. század hajnalán. Magyar Hivatalos Közlönykiadó, Budapest, 2007. 148. p.

¹¹ 21/1996. (V.16.) AB határozat (közzétéve a Magyar Közlöny 1996. évi 39. számában)

¹² Chronowski N. – Drinóczi T. – Petrétai J. – Tilk P. – Zeller J.: i.m.

a megfelelő testi, szellemi, erkölcsi fejlődéshez, magában foglalja *szexuális fejlődés védelmének kötelezettségét* is.

A gyermekkorúak bűnözése a statisztika tükrében¹³

A bűnözés általános visszaszorítására irányuló törekvések egyik legfontosabb eleme a gyermekkorúak és fiatalok bűnözésének csökkentése. Ezt jelentősen segíti a gyermekkorúak és fiatalok bűnözésének folyamatos vizsgálata, a változások elemzése, mivel így az elkövetésre vezető okokat megismerve a bűnelkövetés megelőzését szolgáló intézkedések kidolgozására szélesebb információs alap áll rendelkezésre.

Az 1999 és 2008 közötti tíz éves időszakot áttekintve a fiatalok bűnelkövetőknek az összes ismertté vált bűnelkövetőkhöz mért aránya 8,77-9,81% közt változott; a fiatalok lakónépesség 2,05-2,47%-a vált bűnelkövetővé.

A gyermekkorúak és fiatalok bűnözésének elemzésénél szem előtt kell tartani a két korcsoport demográfiai változásait is. A gyermekkorú lakónépesség az 1999. és 2008. évet összehasonlítva, 14,2%-kal csökkent. Az említett két év viszonylatában a fiatalok lakónépesség kisebb mértékben, 4,6%-kal fogyott. A 100.000 fiatalok lakosra jutó azonos korosztályú bűnelkövetők gyakorisága a vizsgált tízéves időszakban – 1999 és 2008 között – a 2050-2465 érték között ingadozik, 2008-ban 2346.

A még nem büntethető gyermekkorú elkövetők esetében az időszak első felében átlagosan 4000 körüli szám a jellemző, az utóbbi 5 évben azonban csökkenés tapasztalható; arányuk a gyermekkorú lakónépességhez mérve 0,24-0,27%.

A büntetőjogilag felelősségre nem vonható gyermekkorú elkövetők száma 2004-ben 3963, 2008-ban 3433 volt. Ez az elmúlt három évet figyelembe véve csökkenő tendenciát mutat, az utolsó évben növekedett.

A gyermekkorú elkövetők száma 2008-ban *területi megoszlás szerint* Borsod-Abaúj-Zemplén megyében volt a legmagasabb (454; 13,22%), ezt követi sorrendben Szabolcs-Szatmár-Bereg megye (340; 9,9%), valamint Hajdú-Bihar megye (319; 9,29%)

A *büntető cselekményeket tekintve* a gyermekkorúak 71,42-81,49%-a vagyoni elleni cselekményeket követ el, számuk 2008-ban 2452 volt. Ezeknek több mint a fele lopás, 10,87%-a betöréses lopás, de sajnos a súlyosabb megítélésű rablásból is kiveszik a részüket (5,62%).

Az egyéb erőszakos büntető cselekmények közül szándékos testi sértést 5,21%-uk, garázdaságot 10,89%-uk valósít meg.

A cselekmények *elkövetésének módjánál* a csoportos jelleg a leggyakoribb, bár az utóbbi 5 évben megnőtt az egyedüli elkövetők részvételi aránya.

¹³ A fejezetben található statisztikai adatokat lásd: Egységes nyomozó hatósági és ügyészégi bűnügyi statisztikai (ENYÜBS) rendszer, Országos Statisztikai Adatgyűjtési Program (OSAP): 1-10. sz. táblák

A gyermekkorú elkövetőknél a *nemek szerinti összetétel* szempontjából – az utóbbi 5 évet figyelembe véve – kissé magasabb a lányok aránya, mint az előző időszakban, a megoszlás 85-15% volt.

Életkoruk szerint a 13 évesek alkották az elkövetők 37-40%-át, 2008-ban arányuk 40,64% volt.

Családi környezetüket illetően a gyermekkorú elkövetők közel háromnegyed részét – 2008-ban 77,77%-át – a szülők közösen nevelik, és csak a második helyen szerepelnek az elvált szülők által neveltek, 10-13%-kal. A harmadik helyen a nevelőotthonban, intézetben lévők állnak, mintegy 7-10%-kal.

A gyermekkorúak részvételével elkövetett bűncselekmények száma az utóbbi 5 évet vizsgálva 2008-ban volt a legmagasabb, 7773. Ez a szám 2007-ben 720 volt. A megyék közül Borsod-Abaúj-Zemplén megyében volt a legmagasabb a gyermekkorúak részvételével megvalósított bűncselekmények aránya (27,18%).

Az elkövetett bűncselekmények döntő többsége (72-80%) a vagyon ellen irányult. Arányuk azonban 2008-ban 66,33%-ra csökkent, számuk 5.156 volt.

A *gyermekkorú sértettek* száma – az elmúlt 5 évet figyelemmel kísérve – hullámzó tendenciát mutat. A legtöbb gyermekkorú sértettet 2004-ben regisztrálták (8427), ebben az évben a házasság, a család, az ifjúság és a nemi erkölcs elleni bűncselekményekben 62,3% volt az arányuk. (Leggyakrabban a tiltott pornográf felvétel készítését követték el a sérelmükre, 2004-ben 3585-öt, 2005-ben 760-at, 2006-ban 858-at, 2007-ben 87-et, 2008-ban 64-et.) 2008-ban 5904 gyermekkorú sérelmére követtek el bűncselekményt. Közülük 37,12% a házasság, a család, az ifjúság és a nemi erkölcs elleni, 31,55% vagyon elleni, 24,70% személy elleni bűncselekmény sértettje volt.

A hatékonyabb gyermekvédelemért

Ha hatékonyabb gyermekvédelmet szeretnénk létrehozni és működtetni, a következő kérdések merülnek fel. Kell-e a vonatkozó jogszabályon változtatni? Elérhető-e „csak” jogszabály módosítással a kívánt cél? Mit és hogyan kell még megváltoztatni? Az első kérdésre a válasz a fent írtakból (is) következik. Fontos garanciát jelentene a gondoskodás alatt álló gyermekek jogainak érvényesítése vonatkozásában, ha a törvény nemcsak a szülő, hanem a gondozó, a törvényes képviselő (nevelőszülő, gyermekintézmény gondozója, gyám) kötelességeit is tartalmazná általában és/vagy a konkrét ellátási formákkal összefüggésben.

A gyermekvédelem korszerűsítéséhez, a gyermekvédelmi gondoskodás alatt álló gyermekek jogainak érvényesüléséhez azonban nem elegendő a jogszabály módosítása. Változásra (változtatásra), *szemléletváltásra* van szükség a gyermekvédelemben dolgozó szakemberek részéről is. Mellőzhetetlen egyrészt, hogy a gyermekvédelemben dolgozók ismerjék (meg) a gyermeki jogokat (deklaráló jogszabályokat), másrészt, hogy megfelelően alkalmazzák a vonatkozó jogi rendelkezéseket. Nem könnyíti meg a gyermeki jogok érvényesítését az sem, hogy a reguláció nem tartalmaz a felelősségre vonatkozó szabályokat, nem helyez kilátásba szankciót, ha

szakember nem biztosítja a gyermek számára a törvényben meghatározott jogait. A gyermekek kiszolgáltatottak – leginkább annak a személynek, akinek a gondozása alatt állnak, akinek a feladata lenne, hogy biztosítsa a gyermek a jogait – és nincsenek döntési helyzetben.

Javíthatna a gyermekvédelmi szakemberek munkáján a *rendszeres szupervízió*¹⁴ is. A szupervízió célja a mindennapi tapasztalatokból való tanulásnak (a szakma tanulásának) és a személyiségfejlődésnek az elősegítése. A gyermek (különösen, ha veszélyeztetett) érdekét, illetve jogainak érvényesülését folyamatosan és jól képzett, a lelki terheket – segítséggel vagy anélkül – feldolgozó, állandó minőségi kontroll alatt álló gyermekvédelmi (gyermekjóléti) szakember szolgálhatja igazán.

Hozzájárulhat a gyermek jogainak érvényesítéséhez a Gyvt.-ben már szabályozott (szűkebb értelemben vett) *gyermekvédelmi mediáció*, illetve a Csjt.-ben szereplő *családi mediáció* gyakorlatának elterjedése. A gyermekvédelmi mediáció speciálisan a kiskorú védelmét szolgáló eljárás, amelyre akkor kerül sor, ha a szülők (vagy más jogosultak) nem tudnak megállapodni a kapcsolattartás módjában. A mediáció során a 12 év alatti gyermeket minden esetben, az ítélőképessége birtokában levő gyermeket pedig csak a felek, illetve a gyámhivatal javaslata alapján meghallgatja a közvetítő. A Csjt. által tartalmazott családi mediáció (a házasság felbontásával és a szülői felügyelettel összefüggő konfliktusok lehetséges rendezési módja) során a gyermek szerepe csak „járulékos jellegű.”

A gyermeki jogok ismeretének szerepe

A jogok érvényesítésének alapvető feltétele a jogok ismerete. A kutatások azt bizonyítják, hogy a gyermekek nagy része nem ismeri sem az őt megillető, sem általában az emberi jogokat. Ahhoz, hogy a gyermekek tisztában legyenek a jogaikkal (és általában az emberi jogokkal) a legmegfelelőbb megoldás ezeket a mindenki számára elérhető és kötelező *közoktatásban megismertetni*. A gyermeki jogokat azonban csak ott lehet sikerrel tanítani, ahol maga az iskola, a pedagógusok is tiszteletben tartják azokat. A gyermeki jogok népszerűsítésének fontos szereplői lehetnének a *civil szervezetek* is. A gyermekjogi képviselő tehet sokat azért, hogy a gyermekvédelmi gondoskodás alatt állók is megismerhessék (speciális, sajátos) jogaikat.

A gyermeki jogok ismerete azonban nemcsak a gyermekek számára nélkülözhetetlen a jogérvényesítéshez, hanem a gyermekkel dolgozók (gyermekvédelmi szakemberek, önkormányzati tisztviselők, tanárok, bírák) számára is szükséges lenne a gyermeki jogokkal kapcsolatos *szisztematikus képzés*.

¹⁴ A szupervízió nem felügyelet, nem ellenőrzést jelent, hanem egy tanulási folyamat a személyes tapasztalat szakmai és/vagy személyes kontextusában, amely a szupervizand szakmai tapasztalatára reflektál, a szupervizor a folyamat kereteiért felelős, a szupervizált pedig a tanulási céljért.

A jelenleg is működő megoldások

A gyermek jogainak érvényesítése állami feladat. Ahhoz, hogy az állam e feladatát megfelelően (a gyermek legjobb érdekét szembe előtt tartva) tudja ellátni, *nemzeti cselekvési programon alapuló következetes gyermekpolitikára* van szükség. Ezt mutatja az is, hogy az utóbbi években sorra készültek Európában a gyermekekre vonatkozó átfogó akciótervek. (pl. „Egy gyermekek számára megfelelő világ” – Európai Bizottság 2002, „Építsük Európát a gyermekekért a gyermekkel” – Európa Tanács 2006) Az Egyezmény szellemében megfogalmazott, széleskörű konzultációk eredményeként létrejött *nemzeti cselekvési tervnek* kell előírnia, hogyan kell a gyermeki jogokat biztosítani. Egy – ilyen cselekvési programon alapuló – hosszú távra szóló gyermekpolitikai stratégia képes csak biztosítani azt, hogy az állam párbeszédet folytasson a gyermekkel foglalkozó szervezetekkel (a szakmával), a civil szféra intézményeivel és a gyermekszervezetekkel a gyermekek helyzetének (jogai védelmének) javítása érdekében. Itt joggal merül fel a kérdés, hogy kerülhető el az állam (a közhatalom) indokolatlan beavatkozása a gyermek/család életébe? Válaszomat itt is a már korábban említett 21/1996. (V.17.) Alkotmánybírósági határozatban foglaltakra alapozom, amely szerint egyedi esetekben egyedi döntések és ezzel összefüggésben eltérő mérlegelés szükséges. Úgy gondolom, hogy itt sem lehet megoldás egy részletekbe menő újabb jogszabály megalkotása, mert e területen. – ahogy azt már eddig is láthattuk – nagy szerepet játszik a jogtudomány és joggyakorlat által kialakított jogelvek (*A gyermek mindenek felett álló érdekének szolgálata, A család önállóságának, illetve a családban maradás, A célszerűség, A szükségletekhez igazodó speciális ellátás*) alkalmazása. A szakmai tapasztalat, a meglévő jogszabályok ismerete és alkalmazása együttesen kell, hogy garanciát nyújtsanak a magánszférába történő indokolatlan beavatkozással szemben.

Kiemelést érdemel a *nyilvánosság* szerepe is. Minél nagyobb figyelmet (sajtónyilvánosságot) kap a gyermekek helyzete (akár egy-egy kiragadott eset kapcsán), annál valószínűbb, hogy a társadalom elvárásai rákényszerítik a kormányzatot a gyermekügyekkel összefüggő szabályok megváltoztatására, döntések meghozatalára, a gyermeki jogokkal kapcsolatos kötelezettségek betartására.

Utószó

Minden emberi közösség hiszi és vallja, hogy a gyermekeket táplálni, nevelni, tanítani és védeni kell. A szülőknek, a családoknak, az oktatási intézményeknek és a társadalomnak mindezt gyakorolniuk is kell. Szívvel és ésszel, szeretettel és törvénnyel. Ebben a sorrendben.

A gyermek nem csupán jogalany, hanem hús-vér ember, akinek szükségletei, érzelmei, gondolatai, vágyai és álmai vannak. Ám – éppen mert kiskorú és tapasztalatlan – gyenge és kiszolgáltatott, védelmében nélkülözhetetlen a köz-

hatalom korszerű működése. Pusztán a paragrafusok nem fogják megóvni, de kellene jól működő/működtethető normák és szabályok.

Az e területen létező elvek örökérvényű támpontok a gyakorlat számára, jelentőségüket éppen az adja, hogy mindig a létező társadalmi valóság tükröződik bennük. Véleményem szerint a társadalomnak igenis joga van védekezni a gyermekbűnözés ellen, melynek egyáltalán nem biztos, hogy járható útja a már néhol túlzottnak minősülő speciális prevenció irányába történő elmozdulás a jövőben.

Büntetőjogi töprengések – I. rész

Írásunkban nem valamely büntetőjogi fogalom vagy intézmény elmélyült tanulmányozására vállalkoztunk, munkánk célja, hogy jogalkalmazói gyakorlatunkból merített, önmagukban is tanulságos és továbbgondolásra érdemes jogeseteket mutassunk be, reményeink szerint segítséget nyújtva ezzel az igényes, dogmatikailag megalapozott büntetőjogi megoldásokat kereső jogalkalmazók számára.

I. Az érintett város polgármestere tett feljelentést ismeretlen tettes ellen, aki a város piaca mellett található ingatlanának kapuja fölé egy 60 cm széles, 4-5 méter hosszú transzparenst feszített ki, melyre fekete festékkel a polgármestert pontosan megnevezve, neki címezve, „Búzlík a város a korrupciótól!” szöveget írta. A feljelentő szerint a transzparenstre írt mondat kapcsán különösen súlyos következtetések vonhatók le a megjelölt város önkormányzatára vonatkozóan. E mondatból kiindulva, annak általános megfogalmazása miatt kijelenthető, hogy az önkormányzat olyan színben tűnik fel, mintha az önkormányzati eljárások, az általa alapított intézmények és gazdasági társaságok, valamint azok köztisztviselői, közalkalmazottai és munkavállalói korrupctak lennének.

A feljelentő polgármester az elkövető ismertté válása esetére magánindítványt terjesztett elő.

A városi ügyészség álláspontja szerint az ismeretlen elkövető magatartásával nem valósított meg bűncselekményt.

A jogalkotó a becsület és az emberi méltóság büntetőjogi védelme céljából két önálló, de egymással össze is függő törvényi tényállást alkotott: a rágalmazás és a becsületsértés tényállását. E bűncselekmények közös jogi tárgya a becsület, mely fogalom a büntetőjogi megítélés szempontjából, két elemből tevődik össze: egyrészt az egyén társadalmi megbecsüléséből, másrészt emberi méltóságából.² Bár e tényállások a Btk.-ban az emberi méltóság elleni bűncselekmények között szerepelnek, a töretlen ítélkezési gyakorlat szerint jogi személyek sérelmére is elkövethetők. A jogi személyek feladata ugyanis meghatározott társadalmi kötelezettségek teljesítése, amely a társadalom részéről a kedvező értékképlet, a társadalmi megbecsülés kialakulását eredményezi³, vagyis a becsület büntetőjogi fogalmának egyik eleme a jogi személyek vonatkozásában is fennáll (BJD 3049.; BH 1992/4.).

¹ Kopasz Zs., vezető ügyész; Deák Z., fogalmazó, Kecskeméti Városi Ügyészség

² Vö.: Nagy F. (szerk.): A magyar büntetőjog különös része. HVG-Orac Kiadó, 2009., 173. o.

³ Halász S. (szerk.): A büntető törvénykönyv kommentárja II. kötet. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1968., 1296. o.

Az uralkodó büntetőjogi felfogás szerint a büntetőjogi védelem a becsület csorbítására alkalmas kijelentésekkel és tényállításokkal szemben nemcsak a természetes és jogi személyeket, hanem az olyan személyösszességeket (személyek zárt és konkrét csoportját) is megilleti, akiknek nincs ugyan önálló jogképessége, de olyan kollektív társadalmi kötelezettségekkel rendelkeznek, amelyek teljesítése megalapozhatja a társadalmi megbecsülésük létrejöttét, s ennek ugyanolyan a társadalmi értéke, mint a természetes személyek esetében.⁴ Ugyanakkor azok a személyösszességek, akik nem rendelkeznek azzal a sajátossággal, hogy meghatározott társadalmi kötelezettséget teljesítsenek, vagyis nincsenek meghatározó kollektív kötelezettségeik: a rágalmazás és a becsületsértés passzív alanyai sem lehetnek (BH 1992/154.).

Az inkriminált transzparensen a következő szöveg volt olvasható a polgármester nevét követően: „Bűzlik a város a korrupciótól!” E mondat nyelvtani és logikai értelmezés alapján is – annak általános megfogalmazása miatt – azt a látszatot kelti, mintha az egész város, az azt irányító hatóságok, testületek, ezek eljárásai, a város intézményei, a gazdasági társaságok, valamint ezek köztisztviselői, közalkalmazottai és munkavállalói korrupctak lennének.

Annak a személynek azonban, aki ellen a rágalmazás vagy a becsületsértés irányul, határozottan felismerhetőnek kell lennie. Az általánosságban tett rágalmozó tényállítások – jogi tárgy, illetve passzív alany hiányában – nem büntethetők. A rágalmozás passzív alanyának *konkrét és határozottan azonosítható* személynek kell lennie (BJD 1190). A transzparensre írt „város” kifejezés nem azonosítható sem a megnevezett város önkormányzatával, sem a feljelentő polgármester személyével. A „város” önálló jogalanyisággal nem rendelkező olyan kollektív személyösszesség, amelynek nincs a tagjai egyéni kötelezettségeitől eltérő kollektív társadalmi kötelezettsége, s amely csak mint *kifejezésbeli összefoglalás* jelentkezik (pl.: „a magyarok”, „a nők”, „a pékek”).⁵ A transzparensre írt mondat alapján kétséget kizáróan nem állapítható meg, hogy annak készítője tulajdonképpen kit vagy kiket akart sérteni, így a rágalmozás vagy becsületsértés nem állapítható meg.

Felmerülhet azonban az a megoldás, hogy a konkrét nevet is tartalmazó, ahhoz szorosan kapcsolódó korrupcióra vonatkozó állítást megfogalmazó mondat mégis csak alkalmas bűncselekmény megállapítására. A hivatkozott mondat nyelvtani és logikai értelmezés alapján azt a látszatot kelti, mintha az egész város, az azt irányító hatóságok, testületek, ezek összes eljárása a város által fenntartott intézmények, gazdasági társaságok, valamint ezek köztisztviselői, közalkalmazottai és munkavállalói korrupctak lennének, amely állítás konkrét személyre koncentrálván, kétséget kizáróan alkalmas lenne a becsületsértés megállapítására.

⁴ Így: Nagy F. (szerk.): i.m.174. o.; Belovics E. – Molnár G. – Sinku P.: Büntetőjog – Különös rész. HVG-Orac Kiadó, 2008., 176. o.

⁵ E jogértelmezéssel kapcsolatban Angyal Pál nézetét tekintettük zsinórmértéknek. Lásd: Angyal P.: A magyar büntetőjog kézikönyve 1. A becsület védelme. Athenaeum Kiadó, 1927., 9. o.

A felirat készítője, a transzparensten nevéen megnevezett polgármestert a város megjelölésén keresztül, mint személyi összességén keresztül támadja, olyan intézményen keresztül, melynek társadalmi értéke a sérteni kívánt személy irányításával, vezetésével áll összefüggésben. Köztudomású tény, hogy a város és annak összes intézménye a polgármester közvetlen, vagy közvetett irányítása, felügyelete alatt áll. A városra mint személyi összességre tett korrupcióra utaló kijelentés értelmezhető úgy, hogy olyan gyalázkodó jellegű és az emberi méltóság sérelmével jár, amely meghaladja a véleménynyilvánítással kapcsolatos alkotmányos jogok gyakorlását. Ebben a formában a becsületsértés közvetett módon valósulhat meg.

II. Egy lakossági bejelentés alapján – mely szerint a H. téren hangos kiabálás, veszekedés van – a rendőrségi törvényben írt kötelességét teljesítve a helyszínrre érkezett a szolgálatban lévő „A” r. főtörm., „B” r. zls. és „C” r. törm., amikor K. M. gyanúsított a mellette elhaladó, „C” r. törm. által vezetett szolgálati gépkocsi hátsó szélvédőjét a kezében lévő ásóval betörte. Vitatott volt, hogy e történeti tényállás alapján megvalósulhatott-e a hivatalos személy elleni erőszak bűncselekménye. Mi egyértelműen a bűncselekmény megállapíthatósága mellett törünk lándzsát az alábbi indokok alapján:

A Btk. a hivatalos személy elleni erőszak törvényi tényállását az államigazgatás, az igazságszolgáltatás és a közelet tisztasága elleni bűncselekményekről szóló XV. fejezetben szabályozza. A Btk. miniszteri indokolása szerint az e fejezetben szabályozott magatartások az állam tevékenységét, az állami feladatok ellátását sértik vagy veszélyeztetik. E fejezetbe tartoznak a hivatalos személy elleni támadások törvényi tényállásai is, mivel az állami szervek működését zavaró vagy veszélyeztető támadásnak egyik gyakori módja az ilyen feladatokat ellátó személyek elleni cselekmény.

Rendszertani értelmezéssel megállapítható tehát, hogy a jogalkotó a hivatalos személyek részére nem személyük, testi épségük vagy emberi becsületük nagyobb fontossága miatt biztosít fokozott büntetőjogi védelmet, hanem *eljárásukat, hivatali feladataik zavartalan teljesítését* kívánja elősegíteni. Természetesen a hivatalos személy személye, testi épsége és eljárása között szoros az összefüggés, az eljáró személy aligha szakítható el magától az eljárástól, azonban a büntetőjogi védelem középpontjában a *hivatali eljárás* áll.

A bírói gyakorlat által is értékesített egységes jogirodalmi álláspont szerint a hivatalos személy elleni erőszak bűncselekményének jogi tárgya a hivatalos személy cselekvési szabadságához és tiszteletéhez fűződő közérdek, azaz a hivatalos személy eljárásának, szabályszerű működésének a zavartalansága (BJD 698.; 19/2007. BK vélemény). A büntetőjogi védelem körében a hivatalos személy élete, testi épsége álláspontunk szerint mögöttes jogi tárgyként *sem* jut szerephez. E megállapítás helyességét támasztja alá az az állandóan követett bírói gyakorlat, mely szerint nem jön létre bűnhalmazat, ha egy hivatalos eljárásban részt vevő több hivatalos személyt ér támadás, a hatósági eljárás egysége ugyanis a halmazat

megállapítását kizárja (8/2007. BK vélemény), valóságos alaki halmazat viszont a hivatalos személy elleni erőszak során okozott könnyű (vagy súlyos) testi sértés (BH 1980/151; BH 1990/133).

A hivatalos személy elleni erőszak törvényi tényállása három elkövetési magatartást szabályoz: az akadályozást, az intézkedésre kényszerítést és a bántalmazást. Nézetünk szerint jelen esetben az *erőszakkal akadályozás* tényállási fordulata alapozza meg a bűncselekmény megállapíthatóságát. A hivatalos személy működésének akadályozása sokféleképpen történhet. Tekintettel arra, hogy a jogalkotó az elkövetés módját is meghatározta (erőszak, fenyegetés), az akadályozás csak aktív, tevőleges magatartásban nyilvánulhat meg, amely a hivatalos személy jogszerű eljárását, kötelessége teljesítését, intézkedése megkezdését, folytatását vagy befejezését gátolja, megnehezíti, vagy lehetetlenné teszi.⁶

Az akadályozásnak erőszakkal (vagy fenyegetéssel) kell történnie. A judikatura szerint az erőszaknak személy elleni testi erő kifejtésben kell megnyilvánulnia, mely erőszak a hivatalos személy testén hat, és ekként akár közvetlen, akár közvetett formában számos módon érvényesülhet. Amennyiben ez az erőszak a hivatalos személy által szándékolt cselekvéssel szemben érvényesül, gátolja, nehezíti, tehát akadályozza azt, kimeríti a szóban levő bűncselekmény törvényi tényállásának első fordulatát. Mindezekből következően az erőszak nem feltétlenül és szükségszerűen eredményezi a testi sérülés bekövetkezését (BH 1999/437).

Az ítélezési gyakorlatban kialakult felfogás szerint az erőszak megvalósulhat közvetett módon, valamely *dologra történő ráhatással* is, ha a dologról közvetlenül háramlik át a hivatalos személyre, és így jogszerű eljárásában akadályozza (vö.: BJD 692; BJD 3931). E jogértelmezés helyességét egyébként a Btk. miniszteri indokolása is alátámasztja.

A bűncselekmény megvalósulásának további feltétele, hogy az akadályozás a hivatalos személy jogszerű eljárásában valósuljon meg. A hivatalos személy eljárásához tartozik minden olyan cselekménye, intézkedéssorozata, amelyet feladatai teljesítése során tesz. A bírói gyakorlat szerint azonban a hivatalos személyt nemcsak a szó szoros értelmében vett közhatalmi tevékenységének kifejtése során illeti meg a fokozott büntetőjogi védelem, hanem általában szolgálata (munkaideje) alatt. A hivatalos személy ugyanis ilyenkor sem teljesen passzív, hanem felkészül a tényleges intézkedésre, illetve készen áll arra, hogy szükség esetén intézkedjék. Ezért az ilyenkor ellene irányuló ráhatás is akadályozza az eljárást, nevezetesen azt, hogy a tervezett vagy a szükségessé váló intézkedését megtegye (BH 1995/620).

Kétségtelen, hogy a fent idézett bírói gyakorlat értelmében az erőszak fizikai erő kifejtésével történő közvetlen vagy dolog által közvetített személy ellen irányuló tudatos meghatározó jellegű ráhatás, melyet azonban – nézetünk szerint – a konkrét eset összes körülményének figyelembevételével kell vizsgálni és megítélni.

⁶ Lásd: Nagy F. (szerk.): i.m. 312. o.; Belovics E. – Molnár G. – Sinku P.: i.m. 290. o.

K. M. gyanúsított támadó jellegű magatartást tanúsított, amely – figyelemmel a fizikai erő kifejtés intenzitására, az erő kifejtést közvetítő, akár az élet kioltására is alkalmas eszköz jellegére és annak alkalmazási módjára – a gépkocsi hátsó ülésén helyet foglaló „A” rendőr főtörzsőrmestert *közvetlen veszélyhelyzetbe* hozta, a dolog elleni erőszak tehát a hivatalos személyre is áttevődött. K. M. gyanúsított erőszakos cselekménye alkalmas volt arra, hogy a rendőröket jogszerű eljárásukban – rövid időre – akadályozza, vagyis a gyanúsított terhére a hivatalos személy elleni erőszak büntette aggálymentesen megállapítható.

Az európai elfogatóparancsról szóló kerethatározat Európai Bíróság általi értelmezése

Az Európai Tanács 2002. június 13. napján fogadta el az európai elfogatóparancsról és a tagállamok közötti átadási eljárásokról szóló kerethatározatát.² A kerethatározat azonban nem minden előzmény nélkül született. A kilencvenes évek elejétől világossá vált, hogy a határon átívelő bűnözés megelőzése érdekében hatékonyabb fellépés szükséges, amelyet a nemzetközi bűnügyi jogsegély nem képes biztosítani. A hagyományos intézmények lassúak és körülményesek egy olyan térségben, amelyben az államok éppen a szélesebb integráció és együttműködés felé nyitnak, az egymás kölcsönös elismerésének elve alapján. Az 1997. évben elfogadott Amszterdami Szerződés – amely az Európai Uniót a szabadság, a biztonság és a jog érvényesülésének térségének deklarálta –, majd az 1999. szeptemberben kiadott tamperei nyilatkozat tekinthető az első érdemi lépésnek annak érdekében, hogy a közösségi normaalkotásra támaszkodva a tagállamok egymás büntetőeljárását a saját büntetőeljárásukkal egyenrangúan kezeljék. Az egyenrangú kezelés a gyakorlatban azt jelenti, hogy az uniós tagállamok egymás bűnüldöző tevékenységét lényegében és lehetőségek szerint feltételek és további vizsgálat nélkül elismerik. Nyilvánvalóan ez csak akkor lehetséges, ha a tagállamok a bűnügyi jogsegély teljesítésére a hazai büntetőeljárás lefolytatásával azonos feltételeket szabnak, azaz nem kötik a jogsegély teljesítését a belső büntetőeljáráshoz képest további, vagy egyéb feltételek teljesüléséhez. Azonban az egymás büntetőeljárásának elismerése számos gyakorlati problémát vetett és vet fel a mai napig. Az állami büntetőmonopólium részleges feladása nehézkes folyamat a tagállamok részéről, és egyben évszázados jogelvek újragondolását igényli. Legyen erre példa a kettős inkrimináció, vagy a saját állampolgár kiadásának tilalmi elvének a megkérdőjelezése, és meghaladása.

Sajátos katalizátora volt a bűnügyi együttműködés kiszélesítésének és felgyorsításának a 2001. szeptember 11-én, az Egyesült Államok lakossága elleni példátlan és tragikus terrortámadás. Ezt követően az Európai Unió állam- és kormányfői, az Európai Parlament, valamint az Európai Bizottság elnöke a tamperei pontokkal és a bírói határozatok és ítéletek kölcsönös elismerésének elvével összhangban felhívták a tagállamok szakértőit, hogy egy kerethatározat-javaslat formájában dolgozzák ki az európai elfogatóparancs intézményét, amely az Amszterdami Szerződés 34. cikkelyének értelmében az elérendő eredmény tekin-

¹ Békés Á., egyetemi adjunktus, PPKE–JÁK

² Az európai elfogatóparancsról és a tagállamok közötti átadási eljárásokról szóló, 2002. június 13-i 2002/584/IB tanácsi kerethatározat (HL L 190., 1. o.; magyar nyelvű kiadása 19. fejezet, 6. kötet, 34. o.)

tetében kötelezi a tagállamokat, de a megvalósítás formáját és módját a nemzeti hatóságokra bízta.

Mindazonáltal a tagországok rövid időn belül valamennyien átültették nemzeti jogszabályaikba az európai elfogatóparancsról és a tagállamok közötti átadási eljárásokról szóló kerethatározatot, amely a hagyományos kiadatási eljárással szakítva a keresett személyek átadása érdekében új eszközöket hozott létre.

A kiadatási eljárással szemben az európai elfogatóparancs ugyanis teljes egészében bírósági eljárás, amelybe más szervek nem avatkozhatnak bele. Az elfogatóparancs kötelező határidőket tűz ki az eljárás lefolytatására, egységes formanyomtatvány használatát írja elő, továbbá meghatározza a végrehajtás megtagadásának okait, amelyek kizárólag a kerethatározat által felsorolt korlátozott számú esetben alkalmazhatók. A kerethatározat kimondja, hogy minden tagállamnak tiszteletben kell tartania az alapvető jogokat, így az európai elfogatóparancs védelmezi az emberi jogokat is, visszautalva az Európai Unió Alapjogi Chartájára³ – amely pedig Preambulumában⁴ hivatkozik az Emberi Jogok Európai Bíróságának ítélkezési gyakorlatára, és az Emberi Jogok Európai Egyezményére⁵.

Magyarország a kerethatározatnak az Európai Unió tagállamaival folytatott bűnügyi együttműködésről szóló 2003. évi CXXX. törvény (továbbiakban a „Törvény”) elfogadásával tett eleget.

A kerethatározat az általános elvek elején (2. cikk) meghatározta annak a harminckét bűncselekménytípusnak a listáját is, amelyek esetében a kettős inkrimináció nem mérlegelendő. A súlyos bűncselekmények listája többek között magában foglalja a bűnszervezetben való részvételt, a terrorizmust, az emberkereskedelmet, a gyermekek szexuális kizsákmányolását és a gyermekpornográfiát, a kábítószeres és a pszichotróp anyagok tiltott kereskedelmét, a fegyverek, lőszeres és robbanóanyagok tiltott kereskedelmét, a korrupciót, a csalást, a bűncselekményekből származó jövedelem tisztára mosását, a pénzhamisítást, a számítógépes bűnözést, a környezettel kapcsolatos bűncselekményeket, a segítségnyújtást jogellenes beutazáshoz és tartózkodáshoz, a szándékos emberölést, a súlyos testi

³ 2007/C 303/01, 2007. december 14.

⁴ „...E Charta, tiszteletben tartva az Unió hatásköreit és feladatait, valamint a szubszidiaritás elvét, újólaj megerősíti azokat a jogokat, amelyek különösen a tagállamok közös alkotmányos hagyományaiból és nemzetközi kötelezettségeiből, az emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről szóló európai egyezményből, az Unió és az Európa Tanács által elfogadott szociális chartákból, valamint az Európai Unió Bíróságának és az Emberi Jogok Európai Bíróságának esetjogából következnek. Ebben az összefüggésben a Charta értelmezése során az Unió és a tagállamok bíróságai kellően figyelembe veszik a Chartát megszövegező Konvent elnökségének irányítása alatt készített és az Európai Konvent elnökségének felelőssége mellett naprakésszé tett magyarázatokat.”

⁵ Az emberi jogok európai egyezménye az Európa Tanács 1950. november 4-én, Rómában kelt ETS-005 számú egyezménye, hivatalosan kihirdetett magyar elnevezése: Az emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről szóló Egyezmény. (Angol neve: Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms)

sértést, az emberi szervek és szövetek tiltott kereskedelmét, az emberrablást, a személyi szabadságtól való jogellenes megfosztást és a túszéjtést, a rasszizmust és idegengyűlöletet, a szervezett lopást vagy fegyveres rablást, a kulturális javak tiltott kereskedelmét, a zsarolást, a termékhamisítást, és az erőszakos közösülést.

Amint látható, a lista inkább csak utalás az egyes bűncselekményekre, nem pedig azok szabatos – ha úgy tetszik a nullum crimen sine lege elve alapján történő –, tényállási elemeken keresztüli meghatározása. E jogtechnikai megoldás nyilvánvaló lényege annak biztosítása, hogy a generális jellegű szabály révén minden tagországban alkalmazható legyen az intézmény, anélkül, hogy az alkalmazási lehetőségeket egy kazuisztikus megoldással leszűkítené. Az egyedi bűncselekmények beazonosítása így a nemzeti jogalkalmazó feladata. Látszólag – ahogy az a később tárgyalt Európai Bíróság előtt folyamatban volt ügyben felmerült – ellentétes lehet a büntetőjoggal szemben elvárt normavilágossággal, vagy a nullum crimen sine lege elvével.

Az Európai Bíróság 2007. május 3-án kelt *Advocaten Voor De Wereld VZW*⁶ által indított ügyben az európai elfogatóparancsról szóló kerethatározat érvényességét vizsgálta. A kereset szerint az Európai Tanács nem lett volna jogosult az európai elfogatóparancsot európai kerethatározattal szabályozni, mivel ilyen szabályozási tárgy csak egyezmény útján jöhetett volna létre – tekintettel a közösségi jog három pillér rendszerére és a jogalkotási mechanizmusra.

A kereset második érve pedig, hogy a kerethatározat túlságosan tágan határozza meg a kettős inkrimináció elve alól felmentett bűncselekményeket, nem indokolva azt, hogy a felsorolásban nem érintett bűncselekmények esetében a kettős inkrimináció elve miért maradt meg változatlanul. Ezt a problémát összefüggésbe hozza azzal, hogy a norma nem felel meg a büntetőjogi törvényesség feltételeinek, nem pontosan meghatározott és egyértelmű a bűncselekmények meghatározásánál. A kereset tehát teljes támadást indított a kerethatározattal szemben, annak alaki és tartalmi legitimitációját is megkérdőjelezve. A Bíróság az előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdések tekintetében már a legelejen leszögezte, hogy az EUSZ 35. cikke alapján külön felhatalmazás nélkül is értelmezheti az elsődleges jogba tartozó rendelkezéseket.

A Bíróság az első kérdéssel kapcsolatban, amely magának a kerethatározatnak az érvényességét vitatja, úgy érvel, hogy a kerethatározat célja az elfogatóparancsot kibocsátó államok jogszabályai szerinti együttműködés közelítése. Azaz a kerethatározat nem lép a nemzeti jogszabály helyére, hiszen a nemzeti hatóságok a jövőben is a nemzeti jogszabály, és nem a keretszabály alapján fogják együttműködésüket biztosítani.

A rejtett módon a nullum crimen sine lege elvének való megfelelést vitató kérdésre a Bíróság válasza a kerethatározatot legitimizáló természetű. A Bíróság hangsúlyt fektet arra, hogy a kerethatározatot célja szerint kell alkalmazni, amely így csupán a jogközelítés, nem pedig a nemzeti jog kiiktatása, annak helyébe való

⁶ C-303/05., *Advocaten voor de Wereld VZW*, 2007. május 3.

lépés. A nullum crimen sine lege elvének való megfelelést a nemzeti jogalkotónak kell biztosítania, amely tény folytán a normavilágosság és a nullum crimen sine lege elv a nemzeti jogalkotón kérhető csupán számon. Másodikként a Bíróság leszögezi, hogy az Európai Tanács a tagállamok közötti bűnügyi együttműködés elősegítése érdekében minden lehetséges jogi eszközt felhasználhat, egyik vagy másik eszköz külön prioritása nélkül. Elfogadja a Bíróság azt az érvelést, hogy az elfogatóparancsot akár egyezményrel is lehetett volna szabályozni, azonban a szabályozás fajtájának eldöntése a Tanács mérlegelési jogkörébe tartozik. Eszerint az egyes eszközök között nincs érdemi különbség.

Ami pedig a kérdéses bűncselekmény típusok kettős inkrimináció alóli kiemelését illeti, a Bíróság álláspontja szintén egyértelműen a kerethatározat védelmében lép fel. Vitathatatlan tény, hogy az európai elfogatóparancsról szóló kerethatározat katalógus bűncselekményei nincsenek egyértelműen meghatározva, a megnevezések egyike akár több különös részi törvényi tényállásra is utalhat. Ezt illetően a Bíróság úgy érvel, hogy pusztán jogtechnikai szempontokat figyelembe véve milyen lehetőségei lennének a Tanácsnak.

Gondoljunk csak a korrupciós bűncselekményekre, hogy azok a 27 tagállam kódexeiben mennyire eltérően lehetnek megnevezve. Márpedig ha abból indulunk ki, hogy az egyes tagállamok kölcsönösen elismerik egymás jogrendszereit, akkor áttekinthetetlen és értelmetlen lenne a katalógusban szerepeltetni egy bűncselekmény, például a vesztegetés 27 darab verzióját, vagy éppen egy közösen alkalmazandó tényállást teremteni. A kölcsönös elismerés éppen annak a bizalmi elvnek a megtestesülése, hogy nem vitatható axióma, hogy a francia, német vagy magyar Btk. tartalmilag és a jogalkotó célja szerint ugyanazt a cselekményt tekintik vesztegetésnek. Mindezek alapján tehát a kerethatározat e jogtechnikai megoldása nem ellentétes a jogállami büntetőjog alapelveivel, vagy éppen az Emberi Jogok Európai Egyezményének rendelkezéseivel.

A kettős inkrimináció meghaladása a bírói ítéletek kölcsönös elismerésének elvén alapszik. Ez alapján, ha egy tagállam ügyészi vagy bírói szerve büntetés-végrehajtás vagy büntetőeljárás lefolytatása céljából átadni kér egy terheltet, a határozatot érvényesnek kell elismerni és az egész unió területén végrehajtandónak kell tekinteni. Az ilyen határozatok kölcsönös elismerésének elve szükségszerű következménye a kettős inkrimináció eltörlése. A kerethatározat 2. cikkében részletezett bűncselekményi lista mindennapi alkalmazása azonban nem minden értelmezési problémától mentes, hiszen a kettős inkrimináció vizsgálatának szükségessége néhány esetben fennmaradt – lásd 2. cikk (2) bekezdés.

A Fővárosi Bíróság Büntető Kollégiumvezető-helyettese Máziné Dr. Szepesi Erzsébet részletes vizsgálatot folytatott a témában, 2005-ig feldolgozva a Fővárosi Bíróság gyakorlatát az európai elfogatóparancs tárgyában⁷.

⁷ Máziné Dr. Szepesi E.: A kiadatással, az európai elfogatóparanccsal, a szabadságvesztés végrehajtásának átvételével és a külföldi ítélet érvényének elismerésével kapcsolatos bírósági gyakorlat vizsgálata. A tanulmány elérhető: www.fovarosi.birosag.hu/szellemimuhely/a_kiadatással.pdf

Így részletesen áttekintette a Törvény mindennapi gyakorlatban való alkalmazási kérdéseit, illetve a korábbi együttműködési eljárásokhoz viszonyított változásait.

Plasztikusan kiemeli azt a jogalkotói akaratot, amely a saját állampolgár kiadási megtagadásának meghaladásával kapcsolatos. Észre kell venni, hogy a közösségi jogalkotó szerint a terhelt kiadatása során nem az állampolgársága a meghatározó, hanem annak tényleges lakóhelye. Az egységes európai térség koncepciójában az uniós állampolgár bárhol letelepedhet, társadalmilag beilleszkedhet. Ezek után a puszta állampolgársági sematikus vizsgálat olyan eredményt hozhat, hogy a kiadás olyan országba történik, ahol a terheltnek már nincsenek vagy gyengébbek a társadalmi kapcsolatai, ezáltal szabadulását követően csökkennek a reintegrációs lehetőségei.

Ehhez kapcsolódik az Európai Bíróság 2008. július 17. napján kelt, Szymon Kozłowski⁸ ügyében hozott ítélete. A döntés sajátossága, hogy az előzetes döntéshozatalra feltett kérdés érdemi eldöntését kizárólag a nemzeti jogi rendelkezések mérlegelésére bízta, a közösségi jogi norma értékelésén túl. Az irányadó tényállás szerint a lengyel állampolgár Kozłowski kifogást emelt a német hatóságoknál a szabadságvesztés büntetés lengyelországi átadásával szemben. Kifogásában arra hivatkozott, hogy Németországban tartózkodott az elítélés előtt, és így beleegyezésének hiányában a német hatóságok nem adhatják át a hazájában történő büntetés végrehajtásra. A kifogás jogszabályi alapja a kerethatározat alapján a Német Szövetségi Köztársaságban hatályos elfogatóparancsról szóló törvény 83/B szakasza volt, mely szerint a belföldi szokásos tartózkodási hellyel rendelkező külföldi kiadatása megtagadható az ott felsorolt további okok teljesülése esetén.

Az előzetes döntéshozatal során előterjesztett kérdések középpontját az jelentette, hogy mit kell szokásos tartózkodás alatt érteni. A Bíróság ismételten a kerethatározat célja szerint – teleologikusan – közelítette a kérdést, feltárva a közösségi jogalkotó szándékát. A Bíróság kiemelte, hogy nyilván a tartózkodás az adott társadalmi környezethez való olyan kötődést jelentheti, amelynek társadalmi kapcsolatait a másik tagállamban történő büntetés-végrehajtással nem lenne kívánatos megszakítani. Így kerülhető el a büntetés aránytalan és törvény által nem tartalmazott további hátrányos jellegének elkerülése. Mindazonáltal a Bíróság arra utal vissza, hogy a kérdéses kifejezésre általános meghatározást adni nem lehet, azt az egyedi ügyben, egyedi mérlegelés alapján lehet eldönteni.

Mindenféle ironia nélkül is felmerül a kérdés, hogy a jelen ügyben a Bíróság határozata mennyiben segítette az előzetes döntéshozatalt kezdeményező német bíróságot, amikor a Bíróság határozata a tartózkodás fogalmának meghatározása tekintetében a következőképpen szól: „annak meghatározásához, hogy a konkrét helyzetben fennáll-e a keresett személy és a végrehajtó tagállam között olyan kötődés, amelynek alapján állítható, hogy e személy a kerethatározat 4. cikkének 6. pontja értelmében vett „tartózkodik” kifejezés hatálya alá tartozik, a végrehajtó igazságügyi hatóságnak átfogóan kell vizsgálnia több, e személy helyzetét

⁸ C-66/08. Szymon Kozłowski, 2008. július 17.

jellemző objektív körülményt, így különösen a keresett személy ottlétének tartamát, jellegét és feltételeit, valamint a végrehajtó tagállamban fennálló családi és gazdasági kötelekeit”.

Az Európai Bíróság ítéletei megerősítették az elfogatóparancs intézményét. Bár nyilvánvaló, hogy az európai elfogatóparancs még serdülőkorát éli, az európai bűnözés elleni küzdelemben már most jelentős változást hozott, hiszen garantálja, hogy a bűnelkövetők ne lelhessenek biztos menedékre az Unió határain belül. Ahogy a nemzeti hatóságok és az igazságszolgáltatás rendszere egyre inkább hozzászokik alkalmazásához, úgy válik az intézmény egyre hatékonyabbá. Az európai elfogatóparancs fontos mérföldkő a szabadságon, a biztonságon és a jog érvényesülésén alapuló közös európai térség kialakításában, és talán ennek első kézzelfogható siker sztorija.

Tagállami bíróság által hozott jogerős ítélet és a közösségi jog viszonya

Az Európai Bíróságnak a Lucchini- és az Olimpiclub-ügyben hozott ítélete²

Az olasz polgári törvénykönyv (*Codice Civile*) „Jogerős” („*Cosa giudicata*”) című 2909. cikke a következőképpen rendelkezik: „A jogerőssé vált ítéletben tett megállapítások a felekre, örökösikre, illetve jogutódaira minden tekintetben kötelezők.” („*L'accertamento contenuto nella sentenza passata in giudicato fa stato a ogni effetto tra le parti, i loro eredi o aventi causa.*”) E rendelkezés – tágabb értelemben a jogerős tagállami bírósági ítélet és a közösségi jog viszonya – merült fel az Európai Közösségek Bírósága előtt tárgyalt, alább ismertetésre kerülő C-119/2005. és C-2/2008. számú ügyben.

1985. november 16-án *Lucchini SpA* (Lucchini) acélipari létesítmények korszerűsítéséhez nyújtott be állami támogatás iránti kérelmet az illetékes olasz hatósághoz. A kérelem részben meghatározott összeg folyósítására, részben pedig már folyósított kölcsön kamatainak az elengedésére vonatkozott.

Az Európai Szén- és Acélközösséget létrehozó szerződés (ESZAK-Szerződés) értelmében a tagállamnak minden támogatás nyújtására és módosítására irányuló szándékáról tájékoztatni kellett a Bizottságot, a testület észrevételei megtételéhez szükséges időben. Ha a Bizottság a megfelelő eljárást követően megállapította, hogy valamely támogatás nem egyeztethető össze a vonatkozó ESZAK bizottsági határozat rendelkezéseivel, tájékoztatta az érdekelt tagállamot. A Bizottságnak erről a szóban forgó támogatás értékeléséhez szükséges információ kézhezvételétől számított három hónapon belül kellett határoznia. Az érdekelt tagállam a tervezett intézkedéseket csak akkor alkalmazhatta, ha azokat a Bizottság jóváhagyta, és ha azok a Bizottság által megállapított feltételeknek megfelelnek. A tagállam köteles gondoskodni a közösségi jogba ütközően folyósított támogatás visszafizetéséről. (Az ESZAK-Szerződés 2002-ben bekövetkezett lejárata óta az acélipari ágazatban nyújtott állami támogatásokra az Európai Közösséget létrehozó szerződés [EK-Szerződés] rendelkezéseit kell alkalmazni.)

Olaszország a Lucchini javára nyújtandó támogatás tervezetét 1988. április 20-án bejelentette a Bizottságnál. A Bizottság az ügyben további információkat kért. Az olasz hatóságok a kért információt nem, illetőleg hiányosan továbbították a Bizottsághoz, és még az eljárás időtartama alatt ideiglenes hatállyal határozatot hoztak a kért támogatás egy részének folyósításáról.

¹ Törőcsik L., ügyész, Legfőbb Ügyészség

² Köszönet Kenediné dr. Veres Judit, legfőbb ügyészségi ügyész úrnőnek a *Codice Civile* szóban forgó rendelkezésének magyar nyelvre történő fordításához nyújtott segítségéért.

1990. június 20-án a Bizottság, miután beszerezte a határozathozatalhoz szükségesnek vélt információkat, a tervezet szerinti állami támogatást a közös piaccal összeegyeztethetetlennek nyilvánította. Az erről szóló 90/555/ESZAK határozatot 1990. július 20-án közölték az illetékes hatóságokkal, 1990. november 14-én pedig közzétették az Európai Közösségek Hivatalos Lapjában. Lucchini nem élt az ESZAK-Szerződés 33. cikkének harmadik bekezdésében részére biztosított jogával, a határozatot nem támadta meg.

1989 áprilisában, tehát a bizottsági határozat meghozatala előtt, Lucchini bírósági eljárást indított az illetékes olasz hatóságok ellen és kérte, hogy a bíróság állapítsa meg az eredetileg követelt teljes támogatás kifizetéséhez való jogát. A bíróság a vonatkozó olasz törvényre hivatkozva kötelezte az illetékes hatóságokat a követelt támogatási összeg kifizetésére. Az alperes hatóság fellebbezett, ám az ügyben másodfokon eljáró bírói fórum az ítéletet helybenhagyta. A másodfokú ítélet 1995. február 28-án jogerőre emelkedett. Az erre jogosított olasz állami szerv (*Avvocatura Generale dello Stato*) nem kérte az ítélet megsemmisítését.

Az olasz hatóságok végül is 1996. március és április folyamán folyósították a kért támogatást. Az erről szóló miniszteri rendelet ugyanakkor kimondta, hogy a támogatások egészben vagy részben visszavonhatók, különösen „az említett támogatások nyújtása vagy folyósítása érvényességére vonatkozóan kedvezőtlen közösségi határozatok esetén”.

A Bizottság 1996. szeptember 16-án felhívta az olasz hatóságokat, hogy tizenöt napos határidőn belül fizetessék vissza a közösségi joggal nem összeegyeztethető támogatásokat, továbbá, hogy egy hónapon belül közöljék az e határozat végrehajtása érdekében tett intézkedéseket. Az illetékes minisztérium ennek megfelelően az 1996. szeptember 20-i újabb rendeletével visszavonta a támogatás kifizetéséről szóló rendeletét és elrendelte, hogy Lucchini fizesse vissza a támogatás kamatokkal és inflációval növelt összegét.

A támogatás visszavonását kimondó és a visszafizetést előíró rendeletet Lucchini bíróság előtt megtámadta. A bíróság a keresetnek helyt adott. Úgy vélte ugyanis, hogy az állami támogatás kérdésében hozott 1995. évi jogerős bírói ítélet nem teszi lehetővé az ügyben eljáró közigazgatási szerv számára, hogy jogellenesség vagy alapvető hiba miatt a saját határozatát visszavonja.

Az ítélet ellen a minisztérium fellebbezést jelentett be. Arra hivatkozott, hogy a közösségi jognak – beleértve a Bizottság határozatát is – az ügyben eljáró olasz bírói fórum jogerős ítéletéhez képest is elsőbbséget kell élveznie.

A fellebbezés ügyében eljáró fórum (Államtanács) szerint a támogatás kifizetésének jogszerűsége tárgyában lefolytatott jogvitában az illetékes hatóságok hivatkozhattak volna, és hivatkozniuk is kellett volna a 90/555. számú határozat létezésére. Mivel azonban a hatóságok lemondtak a támogatás kérdésében másodfokon hozott ítélet megtámadásáról, nem kétséges, hogy az *res iudicata*-vá vált, és hogy ez a jogerő kiterjed a támogatás közösségi joggal való összeegyeztethetőségének kérdésére, legalábbis az ítélet kihirdetését megelőzően hozott közösségi

határozatokra vonatkozóan. Az anyagi jogerőre tehát elvileg a támogatás kérdésében hozott bizottsági határozattal szemben is hivatkozni lehet.

Ilyen előzmények után az Államtanács felfüggesztette az eljárását és két kérdésben előzetes döntéshozatalt kért az Európai Közösségek Bíróságától.

A kérdések lényegét a következőkben lehet összefoglalni: lehetséges és kötelező-e az állami támogatásnak a nemzeti közigazgatás részéről a magánjogi kedvezményezettől történő visszatéríttetése, ha a szóban forgó támogatás feltétel nélküli kifizetési kötelezettségét megállapító, polgári jogi ügyben meghozott határozat jogerőssé vált? Nem válik-e jogilag lehetetlenné a visszatéríttetés az olasz polgári törvénykönyv 2909. cikke értelmében jogerőre emelkedett olyan bírósági határozat erejénél fogva, amely magánszemély és a közigazgatás között állapít meg jogviszonyt és a közigazgatást ennek tiszteletben tartására kötelezi, figyelemmel arra, hogy a támogatás visszatéríttetésére vonatkozó határozat ugyan a közösségi jog által szabályozott, de végrehajtása és az ezzel kapcsolatos visszatéríttetési eljárás vonatkozó közösségi rendelkezések hiányában a nemzeti jog szabályozása alá tartozik?

Az ügyben a Bíróság 2007. július 18-án C-119/05. szám alatt hozott ítéletet.

A bíróság az ítéletében mindenekelőtt a saját hatásköre kérdésében határozott, majd elemezte a föltett kérdéseket.

A hatáskör kérdésére vonatkozóan a Bíróság egyértelműnek találta, hogy az előzetes döntéshozatal iránti kérelem közösségi jogszabályok értelmezésére vonatkozik, mivel a tagállami bíróság nem a nemzeti jog vagy valamely nemzeti bíróság ítéletének értelmezését, hanem annak tisztázását kérte, hogy mennyiben kötelesek a nemzeti bíróságok a közösségi jog alapján figyelmen kívül hagyni a nemzeti jogot. A Bíróság ennek alapján megállapította a hatáskörét.

A föltett kérdéseket a Bíróság abban foglalta össze, miszerint az azokat előterjesztő bíróság lényegében azt kérdezi, hogy ellentétes-e a közösségi joggal az anyagi jogerő elvét megállapító olyan nemzeti jogi rendelkezés, mint az olasz polgári törvénykönyv 2909. cikke alkalmazása, amennyiben az akadályozza a közösségi jog megsértésével nyújtott olyan állami támogatás visszatéríttetését, amelynek a közös piaccal való összeegyeztethetetlenségét jogerős bizottsági határozat megállapította.

A Bíróság ezt követően vizsgálta a nemzeti bíróságoknak az állami támogatásokra, a közösségi jogi aktusok érvénytelenségére és az alapügy tekintetében fennálló hatáskörének kérdését, valamint az olasz polgári törvénykönyv 2909. cikkének az ügyben történő alkalmazását. Az ezekre vonatkozó megállapításokból a következőket emelem ki.

A nemzeti bíróságok állami támogatásokra vonatkozó hatásköre kérdésében a Bíróság megerősítette, hogy a támogatási intézkedések vagy a támogatási programok közös piaccal való összeegyeztethetőségének mérlegelése a közösségi bíróság ellenőrzése mellett eljáró Bizottság kizárólagos hatáskörébe tartozik.

A nemzeti bíróságoknak a közösségi jogi aktusok érvénytelenségére vonatkozóan a Bíróság megállapította, hogy a bizottsági határozat tárgyát képező állami támogatás olyan kedvezményezettje számára, aki ezt a határozatot a megfelelő közösségi jogi fórum előtt megtámadhatta volna, ám hagyta, hogy az erre nyitva álló határidő elteljen, kizárt annak lehetősége, hogy e határozat jogszerűségét a nemzeti bíróságok előtt a nemzeti hatóságok által e határozat végrehajtására hozott intézkedésekkel szemben indított jogorvoslati eljárás során megkérdőjelezze. A kérdést előterjesztő tagállami bíróság joggal utasította el a meg nem támadott bizottsági határozat érvényességére vonatkozó kérdés Bíróság elé való terjesztését. Ugyanezen okból, tehát a bizottsági határozat megtámadásának hiánya miatt, a Bíróság nem fogadta el Lucchininek azt az indítványát, hogy a Bíróság e határozat érvényességét esetleg hivatalból vizsgálja meg.

A nemzeti bíróságoknak az alapügyben való hatásköréről az ítélet megállapítja, hogy az ügyben eljáró egyik olasz bíróság sem rendelkezett hatáskörrel ahhoz, hogy határozzon a kért állami támogatások közös piaccal való összeegyeztethetősége felől és a támogatásokat a közös piaccal összeegyeztethetetlennek nyilvánító bizottsági határozat érvénytelenítéséről.

Azzal kapcsolatban, hogy lehetséges-e az olasz polgári törvénykönyv 2909. cikkének olyan értelmezése, amely megakadályozná a közösségi jog alkalmazását – amennyiben lehetetlenné tenné a közösségi jog megsértésével nyújtott állami támogatás visszatéríttetését – a Bíróság emlékeztetett rá, hogy a nemzeti bíróságok kötelesek a nemzeti jog rendelkezéseit lehetőség szerint úgy értelmezni, hogy alkalmazásuk elősegítse a közösségi jog érvényesülését. A közösségi jogi rendelkezéseket a hatáskörének keretei között alkalmazni hivatott nemzeti bíróság szükség esetén – saját hatáskörénél fogva – a nemzeti jogszabályok közösségi joggal ellentétes rendelkezéseinek alkalmazását mellőzve köteles biztosítani e normák teljes érvényesülését.

Az a szabály, miszerint a támogatási programok közös piaccal való összeegyeztethetőségének mérlegelése a közösségi bíróság ellenőrzése mellett eljáró Bizottság kizárólagos hatáskörébe tartozik, a közösségi jog elsőbbsége elvének következtében a belső jogrendben kötelező.

Mindezek előrebocsátásával a Bíróság a következőképpen határozott: *„Ellentétes a közösségi joggal a res iudicata elvét megállapító olyan nemzeti jogi rendelkezés alkalmazása, mint az olasz polgári törvénykönyv [...] 2909. cikke, amennyiben annak alkalmazása akadályozza a közösségi jog megsértésével nyújtott állami támogatás visszatéríttetését, amelynek a közös piaccal való összeegyeztethetlenségét az Európai Közösségek Bizottságának jogerőssé vált határozata állapította meg.”*

A Bíróság ezzel az ítéletével érvényt szerzett a Bizottság, mint közösségi intézmény kizárólagos hatáskörében hozott határozatának. Félreérthetlenné tette, hogy a *res iudicata* alkalmazása sem eredményezhet tagállami engedetlenséget a közösségi joggal szemben, nem akadályozhatja meg a közösségi jogba ütközően folyósított állami támogatás visszatéríttetésének elmulasztását.

A másik ügy előzményei 1992-re nyúlnak vissza, amikor is az illetékes olasz adóhatóság helyesbítette a *Falimento Olimpiclub Srl* (Olimpiclub) 1988–1991-es adóévekre benyújtott, hozzáadott-érték adóról (héa) szóló adóbevallásait. Az adóhatóság szerint ugyanis az adózó a jogszabályok megkerülésével (alakilag egyébként jogszerű jogi aktussal) kívánt adóelőnyre szert tenni.

A héa-típusú adókból – mint amilyen a magyar általános forgalmi adó is – származó tagállami befizetések a Közösség egyik fontos bevételi forrását képezik. A Tanács 1970. április 21-i, 70/243/ESZAK/EGK/Euratom számú határozata értelmében az ebből az adónemből a tagállamokban befolyt adók 1 %-a a Közösségek saját forrását jelenti.

Az Olimpiclub a határozatot a tartományi adóügyi elsőfokú bíróság előtt sikeresen megtámadta. Az adóhatóság a határozat ellen fellebbezett, ám fellebbezését a regionális adóügyi bíróság elutasította. E határozat ellen az illetékes jogi fórumnál (*Consiglio di Stato*) az adóhatóság semmisségi kérelmet, míg az időközben felszámolás alá került Olimpiclub semmisségi ellenkérelmet terjesztett elő.

Az olasz bíróságok előtt adójogi jogvitákban érvényesen lehet hivatkozni a korábbi jogvitában hozott ítéletből következő megoldásra, amennyiben a vonatkozó megállapítások az elbírálásra váró ügyben fölmerült hasonló kérdéseket érintenek, függetlenül attól, hogy a hivatkozott ítélet az adott eljárás tárgyát képező adózási időszaktól eltérő adózási időszakra vonatkozik. Ebből kiindulva semmisségi ellenkérelmében az Olimpiclub a tartományi adóügyi bíróság által a jogvita szerinti adónemet érintő ügyekben a korábbi adóévek vonatkozásában, azonos tényállás alapján hozott, számára kedvező ítéletekre hivatkozott. Álláspontja szerint, függetlenül attól, hogy ezek az ítéletek más adóéveket érintenek, a bennük foglalt megállapításokat és következtetéseket az olasz polgári törvénykönyv 2909. cikke értelmében a semmisségi kérelem elbírálásánál alkalmazni kell. Az adott adónem alkalmazásával kapcsolatos korábbi ítéletek rá nézve kedvező megállapításaira hivatkozva kérte a semmisségi kérelem elutasítását, mivel az szerinte ugyanazon jog- és ténykérdésekben történő határozathozatalra irányul.

A semmisségi ügyben eljáró bírói fórum észlelte, hogy a hivatkozott ítéletekhez kötve van, észlelte azonban azt is, hogy a *res judicata* fenti értelmezése megakadályozhatja abban, hogy az ügyet a közösségi jog és a Bíróságnak az adott adónemre vonatkozó ítélkezési gyakorlata alapján vizsgálja és esetlegesen megállapítsa a joggal való visszaélést. Ebben a tekintetben utalt a *Halifax*-ügyben (C-255/02.) hozott európai bírósági ítéletre.³

³ „A [95/7/EK irányelvvel módosított, a tagállamok forgalmi adóra vonatkozó jogszabályainak összehangolásáról szóló 77/388/EGK] hatodik irányelvet úgy kell értelmezni, hogy azzal ellentétes az, ha az adóalany az előzetesen felszámított héa levonásához való jogát olyan ügyletekkel kapcsolatban gyakorolja, amelyek visszaélésszerű magatartást valósítanak meg. A visszaélésszerű magatartás megállapításához egyrészt az szükséges, hogy a hatodik irányelv és az azt átültető nemzeti jogszabályok vonatkozó rendelkezéseiben előírt feltételek formális fennállása ellenére az érintett ügyletek eredménye olyan adóelőny megszerzése

A *Consiglio di Stato* ezért – a Lucchini-ügyben született ítélet ismeretében is – a következő kérdést terjesztette a Bíróság elé előzetes döntéshozatal céljából:

„Ellentétes-e a közösségi joggal a jogerő elvét megállapító olyan nemzeti jogi rendelkezés alkalmazása, mint az olasz polgári törvénykönyv 2909. cikke, amennyiben annak alkalmazása a közösségi joggal ellentétes eredményt szentesít, akadályozva a közösségi jog alkalmazását az állami támogatások területén kívüli jogterületeken is [...], különösképpen a héa terén és a jogosulatlan adóelkerülés végett elkövetett joggal való visszaélés területén, különös tekintettel arra a [...] nemzeti jogi kritériumra, amely szerint adójogi jogvitákban a más ügyben hozott jogerős határozat, amennyiben az abban foglalt megállapítás más ügyekkel közös, alapvető pontra vonatkozik, akkor is kötelező érvénnyel bír ezen alapvető pont vonatkozásában, ha azt más adóidőszakkal kapcsolatban hozták?”

A Bíróság a föltett kérdésben 2009. szeptember 3-án a C-2/08. számú ítéletében határozott.

A Bíróság a kérdést úgy értelmezte hogy az azt előterjesztő bíróság lényegében arra vár választ, hogy ellentétes-e a közösségi joggal az olyan nemzeti jogi rendelkezésnek – mint amilyen az olasz polgári törvénykönyv 2909. cikke – az alapügyben szereplőhöz hasonló körülmények közötti alkalmazása az olyan adóévre vonatkozó, héa-t érintő jogvitában, amely tekintetében még nem született jogerős bírósági határozat, amennyiben ez a rendelkezés megakadályozza az előterjesztő bíróságot, hogy a hivatkozott adó tekintetében figyelembe vegye a visszaélésszerű gyakorlatra vonatkozó közösségi rendelkezéseket.

A kérdést elemezve a Bíróság mindenképp előtt rámutatott a jogerő elvének a közösségi és a nemzeti jogrendekben betöltött jelentős szerepére, annak fontosságára, hogy a rendelkezésre álló jogorvoslatok kimerülését, illetve az azok előterjesztésére nyitva álló határidők elteltét követően jogerőre emelkedett bírósági határozatokat ne lehessen vita tárgyává tenni.

„A közösségi jog nem írja elő a nemzeti bíróságnak, hogy eltérjen a határozatokat jogerőre emelő belső eljárási szabályok alkalmazásától, még akkor sem, ha ez lehetővé tenné a szóban forgó határozat által megvalósított közösségi jogi jogsértés orvoslását. A tárgykörre vonatkozó közösségi szabályozás hiányában a jogerő végrehajtásának részletes szabályai a tagállamok eljárási autonómiájának elve alapján azok belső jogrendjébe tartoznak. Nem lehetnek kedvezőtlenebbek azonban, mint a hasonló belső jellegű esetekre vonatkozó szabályok (az egyenértékűség elve), és nem tehetik a gyakorlatban lehetetlenné vagy rendkívül nehézé a közösségi jogrend által biztosított jogok gyakorlását (a tényleges érvényesülés elve)” – áll az ítéletnek ebben a részében.

legyen, amely ellentétes a fenti rendelkezések célkitűzéseivel. Másrészt az objektív körülmények összességéből ki kell tűnnie, hogy a szóban forgó ügyletek elsődleges célja valamely adóelőny megszerzése. Amennyiben a visszaélésszerű magatartás megállapításra került, az érintett ügyleteket át kell minősíteni oly módon, hogy az a helyzet kerüljön visszaállításra, amely a visszaélésszerűen végzett ügyletek hiányában fenn állt volna.”

A Lucchini-ügyben hozott ítéletre utalva a Bíróság hangsúlyozta, hogy az a tagállamok és a Közösség között az állami támogatásokra vonatkozó hatáskörmegosztást érinti. Az adott ügyben azonban a Bíróság nem talált hatáskörmegosztásra vonatkozó kérdéseket. A Bíróság szerint különösen az a kérdés merül fel, hogy összeegyeztethető-e a tényleges érvényesülés elvével a jogerő elvének a kérdést előterjesztő bíróság által hivatkozott olyan értelmezése, amely szerint adójogi jogvitában a más ügyben hozott jogerős határozat – amennyiben az abban foglalt megállapítás más ügyekkel közös, alapvető pontra vonatkozik – akkor is kötelező érvénnyel bír ezen alapvető pont vonatkozásában, ha az illető határozatot más adózási időszakokkal kapcsolatban hozták.

A Bíróság ezért vizsgálta, hogy igazolható-e a jogbiztonság elve érvényesülésének szükségességével az olasz polgári törvénykönyv 2909. cikkének fenti értelmezése, tekintettel annak a közösségi jog alkalmazására gyakorolt következményeire. Ebben a körben azt állapította meg, hogy a hivatkozott értelmezés nemcsak a jogerős bírósági határozatok megkérdőjelezését akadályozza, hanem a jogerős ítéletekben foglalt, más ügyekben felmerülő olyan közös, alapvető megállapítás megkérdőjelezését is, amely az illetékes adóhatóság ugyanazon adóalany, azonban eltérő adóévet érintő más határozatának bírósági felülvizsgálata során született.

A jogerő elvének ilyen értelemben való alkalmazása a Bíróság szerint azzal a következménnyel járna, hogy a héa-t érintő visszaélésszerű gyakorlatra vonatkozó közösségi szabályok – a közösségi joggal ellentétes értelmezésen alapuló jogerős tagállami bírósági határozat révén – helytelen alkalmazása minden újabb adóévben ismétlődne, anélkül, hogy e téves értelmezés megváltoztatása lehetséges lenne. A közösségi héa-szabályok hatékony alkalmazásának ilyen mértékű akadályozása a jogbiztonság elvével ésszerűen nem igazolható, és ezért azt a tényleges érvényesülés elvével ellentétesnek kell tekinteni.

A fenti indokok alapján a Bíróság a következőképpen határozott: *„Ellentétes a közösségi joggal az olyan nemzeti jogi rendelkezésnek, mint az olasz polgári törvénykönyv [...] 2909. cikkének az alapügyben szereplőhöz hasonló körülmények közötti alkalmazása az olyan adóévre vonatkozó hozzáadottérték-adót érintő jogvitában, amely tekintetében még nem született végleges bírósági határozat, amennyiben e rendelkezés akadályozza a hivatkozott adóval kapcsolatos visszaélésszerű gyakorlatra vonatkozó közösségi rendelkezéseknek az e jogvitában eljáró nemzeti bíróság általi figyelembevételét.”*

A Lucchini és az Olimpclub-ügyben a Bíróság tagállami bíróság jogerős ítéletének a közösségi joghoz való viszonyának kérdésében döntött. Mindkét ítélet a közösségi jog alkalmazását akadályozó határozatokat nyilvánít közösségi joggal ellentétesnek. A Lucchini-ügyben született ítélet előkérdése volt a Bizottság mint közösségi intézmény kizárólagos hatáskörének tisztázása, és a közösségi intézményi hatáskörbe ütköző tagállami bírósági (hatósági) határozat érvényességének kérdése. Az ítéletben a Bíróság ezzel kapcsolatos álláspontja egyértelmű.

Az Olimpclub-ügyben a Bíróság a *res judicata* folyamatban lévő jogvitában történő alkalmazását minősítette – a föltett kérdésnek megfelelően formálisan egy meghatározott adónemre vonatkozó jogvitákra kiterjedő érvennyel – a közösségi joggal ellentétesnek, mert az az adott esetben egy, a közösségi jogból eredeztethető jogelv, a joggal való visszaélés tilalma figyelembevételével végső soron a közösség célkitűzései elérésének elősegítésében akadályozta volna a tagállami bíróságot.

Mindkét ügyben felmerült a jogbiztonság és a jogos elvárások elvének kérdése. Lucchini ezekre az elvekre aligha hivatkozhatott: a Bizottság határozatát nem támadta meg, a tagállami hatóság, illetőleg bíróság pedig az állami támogatás kérdésében egyébként sem volt jogosult határozni. Az Olimpclub-ügyben előterjesztett főtanácsnoki vélemény szerint a jogos elvárások elve és ebből következően a határozatok jogereje nem minden esetben föltétlen: összhangban kell állnia a közösségi jogi aktusok jogszerűségének és elsődlegességének elvével, valamint a hatékonyság elvével. Amennyiben a jogerős határozatokra vonatkozó nemzeti szabályok akadályozzák ezeknek az elveknek az érvényesülését, különleges körülmények esetében elvárható, hogy a nemzeti bíróságok, illetőleg hatóságok ezeket a szabályokat ne alkalmazzák. A Bíróság nem vitatta ennek az okfejtésnek a helyességét.

Végső soron mindkét ítélet megerősíti a közösségi jognak a tagállami joggal szembeni elsődlegességét, valamint ebből következően a tagállamok jogalkalmazóinak azt a kötelességét, hogy hatáskörükben eljárva biztosítsák a közösségi jog érvényesülését, az ezt akadályozó tagállami jogi normák alkalmazásának mellőzését.

A külföldi határozatok európai uniós végrehajtásának kihívásai

A külföldi határozatok végrehajtását azért tartom fontos területnek, mert állandóan bővülő joganyaggal rendelkezik, amelynek végső célja a teljes igazságszolgáltatási térség lefedése. Mivel a jogharmonizáció híve vagyok, ezért úgy vélem, hogy ez az egyetlen út, amely lehetővé teszi a gyors, igazságos és hatékony jogvitarendezést a tagállamok között. A bírósági végrehajtás olyan önálló, törvényileg szabályozott eljárás, amelyben állami, illetve meghatározott szempontból azzal azonosnak minősülő szerv, elsősorban vagyoni kényszer alkalmazása révén juttatja érvényre az állam által, a konkrét egyedi ügyben fennállónak elismert és kikényszeríthető alanyi jogot, vagy előzetesen biztosítja a konkrét egyedi ügyben történő elismerés, vagy a kikényszeríthetőség előtt védelemben részesített alanyi jog későbbi érvényre juttatását.²

Az alapprobléma³

A bírósági végrehajtás területén az Európai Unió legfontosabb szabályozási tárgyköre a határozatok elismerése és végrehajthatóvá nyilvánítása. Ez a probléma már az egyszerű államközi kapcsolatokban is szabályozási kihívást jelent, nemhogy a jelenleg 27 tagállamot magában foglaló Európai Unióban.

A külföldi határozatok végrehajtásának problematikája a következőkben rejlik: az adós teljesítési kötelezettségét az egyik állam hatóságai írják elő, a kötelezettség realizálását viszont egy másik államban kell kieszközölni. E körben a megválaszolendő kérdés, hogy egy idegen autoritás által, eltérő jogi környezetben hozott határozat, döntés miként ismerhető el és hajtható végre a határozatot hozó szerv államától különböző államban. A külföldi határozat belföldön történő érvényesítése kapcsán el kell különíteni két – egymással összefüggő, mégsem azonos – mozzanatot: a határozat elismerését és végrehajthatóvá nyilvánítását.

¹ Baracsi K., PhD hallgató, KRE ÁJK

² Kapa M.: Hitelezővédelem a bírósági végrehajtásban. Dialóg Campus Kiadó, 2006., 30–31. o.

³ Vö. Brávác O.-né – Szócs T.: Jogviták határok nélkül. HVG-Orac, Budapest, 2003., 257. o.; Vö. Geimer, R. – Schutze, R.: Europäisches Zivilverfahrenrecht. 2. Aufl. Beck, München, 2004., p. 611.; illetve Kengyel M. – Harsági V.: Európai polgári eljárásjog. Osiris, Budapest, 2006., 427. o. Az egyes európai országokban alkalmazott exequatur-eljárásokra lásd: Szócs T.: Bírósági határozatok külföldön történő végrehajthatóvá nyilvánítása Európában, különös tekintettel a Luganoi Egyezményre. In: Magyar Jog, 1997/4., 238–240. o.

Az elismerés során az dől el, vajon egy külföldön meghozott határozat a belföldi jogrend szerint alkalmas-e arra, hogy a felek jogállapotát egymás irányában véglegesen eldöntse. Itt a jogforrások különféle feltételek fennállását írhatják elő, amely feltételek meglétét a belföldi szervek vizsgálják. Az elismerés történhet ipso iure, vagy megállapításra kerülhet külön eljárás keretében is. Az elismert külföldi határozat belföldön történő érvényre juttatása az érdemi határozatok egyes fajtáinál eltérő úton történhet. A határozat külföldön történő végrehajthatósága még elismerés esetén sem törvény erejénél fogva áll be, hanem „a végrehajtó állam bíróságának kifejezett, jogalakító aktusa, a végrehajthatóvá nyilvánítás révén.”⁴ A külföldi, marasztaló határozatok végrehajtása a gyakorlatban, annyiban speciális, hogy a végrehajtást kérőnek az általános eljáráshoz képest egy megelőző lépést is meg kell tennie ahhoz, hogy a bírósági végrehajtás startmezejére léphessen. Ez a megelőző lépés a külföldi határozat végrehajthatóvá nyilvánítása. A végrehajthatóvá nyilvánítás a végrehajthatóságot konstitutív módon újra megalapítja. A legtöbb jogrendszerben a külföldi államban hozott határozat végrehajthatóvá nyilvánítására külön, ún. exequatur-eljárás keretében kerül sor.

A kezdetek

Az Európai Unió tagállamai néhány más állammal karöltve 1988-ban megkötötték a polgári és kereskedelmi ügyekben a joghatóságról és a bírósági határozatok végrehajtásáról szóló Luganói Egyezményt. Jelenleg az EU tagállamokon kívül Svájc és Norvégia az Egyezmény szerződő felei. A Luganói Egyezmény az Európai Unió határain kívülre terjesztette ki a tagállamok között a joghatóságot meghatározó, a korábban a polgári és kereskedelmi ügyekben a joghatóságról és a bírósági határozatok végrehajtásáról szóló, 1968. évi brüsszeli egyezményben megállapított szabályokat.

Következő lépésként a tamperei találkozó 1999 októberében az igazságszolgáltatáshoz való hozzájárulás Európán belüli előmozdítására jött létre. Egy valódi európai igazságszolgáltatási térségben, a tagállamokban lévő jogi és igazságügyi rendszerek összeférhetlensége vagy összetettsége a magánszemélyeket és vállalkozásokat nem akadályozhatja, vagy nem riaszthatja el jogaik gyakorlásától. Az Európai Tanács felhívta a Közösség intézményeit, hogy kis értékű fogyasztói és kereskedelmi követelések, valamint nem vitatott követelések esetében dolgozzanak ki különleges közös eljárási szabályokat a határon átnyúló jogviták egyszerűsített és gyorsított rendezésére.

A Tanács által 2000. november 30-án elfogadott, a polgári és kereskedelmi ügyekben a határozatok kölcsönös elismerése elvének végrehajtásáról szóló intézkedési program ezzel összefüggésben az intézkedések elfogadására három szakaszt határozott meg. Az első szakaszban a nem vitatott követelésekre egy európai végrehajtható okiratot kell bevezetni, és a kis értékű követelésekkel

⁴ Brávácz O.-né – Szócs T.: i.m. 269. o.

kapcsolatos, határon átnyúló jogviták rendezését le kell egyszerűsíteni, és fel kell gyorsítani.

Fordulópontok

2002 márciusában az 1968. évi Brüsszeli Egyezmény helyébe a polgári és kereskedelmi ügyekben a joghatóságról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról szóló, 44/2001/EK tanácsi rendelet lépett.

Dánia annak ellenére, hogy az Európai Unió teljes jogú tagja, igyekszik kivonni magát a közösségi rendeletek hatálya alól. Ennek épp kivételes példája, hogy az Európai Közösség és a Dán Királyság között a 2005. október 19-én Brüsszelben aláírt, a polgári és kereskedelmi ügyekben a joghatóságról, valamint a bírósági határozatok elismeréséről és végrehajtásáról szóló megállapodás értelmében a 44/2001/EK rendelet rendelkezései 2007. július 1-jétől alkalmazandók a Dán Királyság és az EK más tagállamai között is.

Időközben az 1988-as Luganoi Egyezményt is továbbfejlesztették. A polgári és kereskedelmi ügyekben irányadó bírósági joghatóságról és a bírósági határozatok elismeréséről és végrehajtásáról szóló új Luganói Egyezményt – amely az 1988. szeptember 16-i Luganói Egyezmény helyébe lép – 2007. október 30-án írta alá Európai Közösség valamint az Izlandi Köztársaság, a Norvég Királyság, a Svájci Államszövetség és a Dán Királyság. Az egyezmény megkötését a Tanács 2009/430/EK határozata 2008. november 27-én hagyta jóvá. Ez az egyezmény a 44/2001/EK rendelet legfontosabb vívmányait kiterjeszti az EK tagállamain kívül Izlandra, Norvégiára és Svájcra is.

A tamperei következtetések és a kölcsönös elismerési program alapján az Európai Bizottság 2002. októberében elfogadta az európai fizetési meghagyásos eljárásról, valamint a kis értékű követelések elbírálására irányuló eljárások egyszerűsítését és gyorsítását célzó intézkedésekről szóló Zöld Könyvet. A legfontosabb kérdések az ilyen eljárás alkalmazási körét, formanyomtatványok használatát, a követelés iratokkal történő bizonyításának szükségességét, a követelés bíróság által vizsgálhatóságának terjedelmét, a fizetési meghagyás kézbesítését és az ez elleni jogorvoslat lehetőségét érintik. A megfogalmazott igények alapján a Bizottság 2004. március 19-én elfogadott egy, az európai fizetési meghagyásos eljárás bevezetéséről szóló rendelet javaslatot.

A javasolt új, egységes európai eljárás, mely határon átnyúló és egyetlen tagállamot érintő jogvitákban is alkalmazható, a felek nyilatkozataihoz és a bíróság határozataihoz szükséges felhasználóbarát formanyomtatványok használatán alapszik. A felhasználónak világosan meg kell fogalmaznia a kérdéses követelést, és röviden le kell írnia az alapjául szolgáló indokokat. Ha a vonatkozó követelmények teljesülnek, az illetékes bíróság egy fizetési meghagyást bocsát ki anélkül, hogy a követelést érdemben meg kellene vizsgálnia. Ha az adós az értesítés

kézhezvételétől számított három héten belül nem nyújt be ellenkérelmet, a bíróság végrehajtható fizetési meghagyást bocsát ki.

A jelen meghatározó rendeletei

A 44/2001 EK rendelet a polgári és kereskedelmi ügyekben hozott határozatok végrehajthatóvá nyilvánításáról szól. A Tanács 44/2001/EK rendelete jelentősen egyszerűsíti az exequatur-eljárást. A rendelet szerint az egyik tagállamban hozott végrehajtható határozatot más tagállamban akkor lehet végrehajtani, ha azt bármely érdekelt fél kérelmére ott végrehajthatónak nyilvánították, vagy – az Egyesült Királyságban érvényesülő szabályok szerint – azt a bíróság nyilvántartásba veszi (38. cikk). Ugyanez irányadó a végrehajtás elrendelésére alapul szolgáló közokiratra, illetve perbeli egyezsége is (57–58. cikk).

A polgári és kereskedelmi ügyek egy szűkebb körében további előrelépés történt az Unióban a külföldi határozatok végrehajtása terén. 2004. április 21-én született meg az Európai Parlament és a Tanács 805/2004/EK rendelete a nem vitatott követelésekre vonatkozó európai végrehajtható okiratról. Ez a rendelet továbbmegy a Tanács 44/2001/EK rendeletében foglalt szabályozáson és a tagállamok közötti viszonylatban – bizonyos körben – eltörli az exequatur-eljárást. Az Európai Parlament és a Tanács 805/2004/EK rendeletét alapvetően a polgári és kereskedelmi ügyekben kell alkalmazni, ugyanakkor hatálya nem terjed ki – többek között – a természetes személyek jogképességével, az örökléssel kapcsolatos kérdésekre, a fizetéseképtelenségi eljárásra, illetve a választott-bíraskodásra. Magyaróra szorul az a megszorítás, amely szerint a hivatkozott rendelet csak bizonyos körben törli el az exequatur-eljárást. A rendelet hatálya alá kizárólag a pénzfizetésre irányuló követelések tartoznak és az ún. nem vitatott követelésekre nézve tartalmaz különleges szabályokat. A rendelet a nem vitatott pénzkövetelésekre vonatkozóan létrehozza az európai végrehajtható okirat intézményét. Az európai végrehajtható okirat arra szolgál, hogy ha az eredetileg eljáró államban ezzel az eszközzel elrendelik a végrehajtást, a végrehajtási eljárást a többi tagállamban is – bármilyen újabb közbenső eljárás lefolytatása nélkül – le lehet folytatni.

Az Európai Tanács 4/2009/EK rendelete (2008. december 18.) a tartással kapcsolatos ügyekben a joghatóságról, az alkalmazandó jogról, a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról, valamint az e területen folytatott együttműködésről

Az Európai Tanács a 2004. november 4-én és 5-én Brüsszelben tartott ülésén új programot fogadott el⁵, melynek címe: „Hágai program: a szabadság, a biztonság és a jog érvényesülésének erősítése az Európai Unióban” címen. A Tanács a 2005. június 2-i és 3-i ülésén elfogadta a Tanács és a Bizottság cselekvési tervét, amely

⁵ Európai Unió Hivatalos Lapja 52. évfolyam 2009. január 10. Hivatalos Lap L 007, 10/01/2009 o. 0001–0079

a hágai program keretében konkrét intézkedéseket fogalmaz meg, és amely utal a tartási kötelezettségekre vonatkozó javaslatok elfogadásának mielőbbi szükségességére. A Közösség és tagállamai a Hágai Nemzetközi Magánjogi Konferencia keretében részt vettek azokon a tárgyalásokon, amelyek eredményeképpen 2007. november 23-án elfogadásra került a gyermektartási kötelezettség és a családi tartási kötelezettség egyéb formáinak nemzetközi behajtásáról szóló egyezmény (a 2007. évi hágai egyezmény), valamint a tartási kötelezettségekre alkalmazandó jogról szóló jegyzőkönyv (a 2007. évi hágai jegyzőkönyv). A 4/2009 EK tanácsi rendelet tekintetében tehát mindenképp fontosak az előzmények. A tartásra jogosultak számára lehetővé kell tenni, hogy ügyükben, a tagállamokban nehézség nélkül kerüljön sor határozathozatalra, és a határozat a többi tagállamban további alaki követelmények nélkül automatikusan végrehajthatóvá váljon. Ennek érdekében célszerű a tartási kötelezettségekre vonatkozó olyan közösségi eszköz létrehozása, amely a joghatósági összeütközésekre, a kollíziós szabályokra, az elismerésre és a végrehajthatóságra, a végrehajtásra, a költségmentességre, valamint a központi hatóságok közötti együttműködésre vonatkozó rendelkezéseket foglal magában. Éppen ezért a rendelet hatályának ki kell terjednie a családi vagy rokoni kapcsolatból, házassági kapcsolatból vagy házassági rokonságból eredő valamennyi tartási kötelezettségre a tartásra jogosult személyek közötti egyenlő bánásmód biztosítása érdekében. Bár ez a rendelet még csak 2011-ben fog hatályba lépni az itt említett intézkedések megvalósulása mindenképpen egy újabb jelentős lépést jelent az európai uniós jogharmonizáció terén.

Zöld könyv 2008⁶

Az Európai Unióban időközben bekövetkezett átalakulásokra reagálva 2008. március 6-án újabb Zöld Könyv született „A bírósági határozatok hatékony végrehajtása az Európai Unióban: az adósok vagyონának átláthatósága” címmel.

Vezérgondolata, hogy a belső piac megfelelő működésének biztosítása érdekében lépéseket kell tenni a határokon átnyúló adósságbehajtás akadályainak leküzdésére. A Zöld Könyv nem felejtkezik meg arról, hogy az információszerzés az egyes tagállamokban eltérő. Az átláthatóság jegyében négy irányban fogalmaz meg megoldási javaslatokat.

Elsőként a nemzeti végrehajtási jogszabályokra, gyakorlatokra vonatkozó kézikönyv iránti igényét fogalmazza meg. A kézikönyvben ki lehetne térni arra, hogy kik, honnan és milyen feltételekkel szerezhetnek információkat az adós vagyoni helyzetéről. Ezt a kézikönyvet az internet világában még az Európai Igazságügyi Hálózat weboldalán is elérhetővé lehetne tenni a polgári és kereskedelmi ügyek vonatkozásában. Véleményem szerint ez egy egyszerűen kivitelezhető és hatékony módszer.

⁶ Kapa M.: A végrehajtáshoz szükséges adatok beszerzése az Európai Unióban (Európai Jog 2008/5. 18–20. o.) című cikkének gondolatmenetét vettem alapul

A második elvárás a rendelkezésre álló információk körének bővítése valamint a nyilvántartások hozzáférésehez történő javítás. Mindez azért lenne fontos, mert az utóbbi években, azokban a tagállamokban, ahol jelentős mértékben javult a bírósági végrehajtók nyilvántartáshoz való férésének a joga, ott az eljárások is hatékonyabbak lettek. Az ingatlan-nyilvántartási hozzáférést a Zöld Könyv megalkotói figyelmen kívül hagyták. A megfelelő információhoz jutás elengedhetetlen ezen a területen. Az ingatlan-nyilvántartás is szerves részét kell, hogy képezze az információnak. Hisz számos esetben a végrehajtás tárgyát ingatlan képezi, és ha erről nincsenek pontos információink, akkor az még inkább hátráltatja a bírósági végrehajtási ügyek ésszerű időn belül történő befejezését. Ezen elv biztosítását én az egyik legfontosabb követelménynek tartom a fenti ügyek tekintetében.

Harmadik lépcsőben a végrehajtó hatóságok közötti információcsere kiépítése is kívánatos lenne. A nemzeti végrehajtó hatóságok közötti együttműködés erősítése és azok közötti közvetlen információcsere bevezetése jelenthetne megoldást. A gyakorlati megvalósításhoz mintául szolgálhatna az adóhatóságok kölcsönös segítségnyújtásáról szóló közösségi jogi eszköz. Hatékonyágát illetően kétségeim vannak.

Negyedik szempontként foglalkozik az adós nyilatkozatának kérdésével. Ami érdekes az egészben, hogy sem hazánk, sem Franciaország nem ismeri ezt az intézményt a bírósági végrehajtás terén. A Zöld Könyv ennek ellenére két megvalósítási utat is javasol: az adósnyilatkozat felvételére vonatkozó eljárás kötelező bevezetése, másik lehetőség pedig az egységes európai vagyonynyilatkozat (European Assets Declaration) bevezetése, amely az adóst kötelezi arra, hogy fedje fel az Európai Igazságügyi Térségben található valamennyi vagyonát. A nyilatkozattal kapcsolatban pedig azonos anyagi és formai szabályok bevezetését szorgalmazza. Kicsit utópisztikusnak találom a Zöld Könyv ezen rendelkezését. Gondoljunk csak arra, hogy gyarló emberek vagyunk. Így meggyőződésem, hogy színtiszta igazat nem mondana az adós egy-egy ilyen nyilatkozattal alkalmával (lásd. Magyarországon adóbevallások, képviselők vagyonynyilatkozata, hogy semmijük sincs). Vagy semmi nem tartaná vissza, hogy a valós tényeket kiskapuk, kapcsolatok vagy a jogszabályok megkerülésével kijátssza.

Záró gondolatok

A fent leírtakból is látszik, hogy az Európai Unió mindent megtesz, hogy lépést tartson a kor és a tagállamok elvárásaival. A jogalkotási folyamatnak még nincs vége. Az elkövetkező években újabb közösségi jogszabályok látnak napvilágot és esetleg egy új, az Unió mind a 27 tagállamát átfogó intézmény jön létre az egységes igazszolgáltatási térség kiteljesedése érdekében.

Európai mérce a büntetőeljárásban

V/H.– VI. – VII. rész

V/H. rész

A terhelt és a tanú tárgyalási vallomása (Be. 296. §)

Azzal, hogy az érintett személy elítélését kizárólag a vádlott-társa által az ügyésznek az eljárás nyomozati szakaszában tett vallomására alapozták az eljáró bíróságok, és sem a terheltnek, sem a védőjének nem volt lehetősége a vallomástevőkhöz kérdéseket intézni, illetve vitatni az elítélését megalapozó vallomásokat, megsértették az Egyezmény 6. cikke 1. és 3/d. pontját.

E pontok általános szabályként rendelkeznek arról, hogy a vádlott számára megfelelő és elégséges lehetőséget kell biztosítani, hogy vitasson minden olyan terhelő vallomást, amelyet bizonyítékként használhatnak fel ellene, valamint, hogy a vallomást tevő tanúhoz a vallomástétel időpontjában vagy később kérdéseket intézzen. Ebből a szempontból nem lényeges, hogy a vallomás vádlott-társtól és nem tanútól származik, mivel az Egyezmény rendszerében a tanú „önálló” jelentéssel bír. Amennyiben tehát egy vallomás akár a szó szoros értelmében vett tanútól, akár vádlott-társtól származik, alkalmas arra, hogy megalapozza a vádlott elítélését, ez a vallomás terhelő bizonyítéknak minősül, amelyre az Egyezmény 6. cikke 1. és 3/d. pontjában foglalt garanciákat kell alkalmazni.

Bizonyos körülmények között azonban az igazságszolgáltatási szerveknek vissza kell nyúlniuk az ügy nyomozati szakaszában tett vallomásokhoz: például, amikor a vallomást tevő nem kívánja a vallomást nyilvánosan elismételni. Erre különösen a bünszervezetek felderítése során kerül igen gyakran sor. Az ilyen – hasonló – vallomások felhasználása önmagában nem ellentétes a 6. cikk 1. és 3/d. pontjával. Ugyanakkor a védelem jogainak a 6. cikk garanciáival össze nem egyeztethető korlátozását jelenti, ha az elítélés kizárólag, vagy döntő mértékben olyan személy által tett vallomáson alapul, akihez a vádlott nem intézhetett kérdéseket, sem a nyomozás, sem pedig az eljárás későbbi szakaszában.

Nem feltétlenül szükséges ugyanakkor, hogy a terhelő tanút az Egyezmény rendszerében tág értelemben vett kontradiktórius eljárásban hallgassák ki és az sem, hogy kikérdezésére minden esetben tárgyalás keretében kerüljön sor. Bár a bizonyítékok vizsgálata és a vallomástétel általában tárgyalás keretei között történik, egyes különleges körülmények nehezé vagy lehetetlenné tehetik az eljárás korábbi szakaszaiban elhangzott vallomások megismétlését.

Az ilyen esetekben a 6. cikk kizárólag azt a követelményt támasztja, hogy e bizonyítékokat az eljárás valamely szakaszában megfelelő és elégséges kontradiktórius vizsgálatnak vessék alá.

¹ Misi L., főügyész helyettes, Heves Megyei Főügyészség

A vádlott-társnak jogában áll hallgatnia, illetve érdemben megtagadni a közreműködést saját bűnössége megállapításában. Ugyanakkor abban az esetben, ha élni kíván e jogával, a korábban tett vallomásai csak abban az esetben használhatók fel döntő bizonyítékként más vádlottak bűnössége megállapítása során, ha e személyeknek lehetőségük volt az eljárás valamely szakaszában e bizonyítékokat kontradiktórius vizsgálatnak alávetni. (Luca Olaszország elleni ügye – EJF. 2002/1.)

Az ingyenes tolmácsolás (Be. 9. §, 114. §)

Az ingyenes tolmácsolás joga nemcsak az anyanyelvhez való jog biztosítására szolgál, hanem arra az esetre is, ha valaki a „tárgyaláson alkalmazott nyelvet fizikai fogyatékoságból (süketségből, vagy némaságból) eredő megértési, beszé-lőképességi hiány okán nem érti, vagy nem beszéli.

A megértés vagy a beszéd képességének a foka a szükséges segítség mértékére van kihatással. Általános az a követelmény, hogy a terhelteket, akár a saját képességeikre alapozva, akár tolmács segítségével olyan helyzetbe kell hozni, hogy az eljárás, a tárgyalás menetét megérthessék, s oly mértékben vehessenek részt ezekben, amely biztosítja számukra a tisztességes eljárást.

Ez a jog tehát kiterjed a büntetőeljárás egészére, valamennyi szakaszára, s magában foglalja azt is, hogy lefordítsák, tolmácsolják a terhelt számára az eljárás során keletkezett összes iratot, amelyeket meg kell értenie ahhoz, hogy tisztességes eljárásban legyen része.

A terhelt azonban nemcsak a hatóságokkal, hanem a jogi képviselőjével, védőjével is kapcsolatba kerül, ez pedig felveti azt a kérdést, hogy az ingyenes tolmácsoláshoz való jog kiterjed-e a terhelt és védője kapcsolatára is, avagy sem.

A válasz csak az igen lehet, a 6. cikk – már tárgyalta – 3/c. pontjának a célja nem más ugyanis, mint a 6. cikk egyéb rendelkezéseiben biztosított jogok hatókörének szélesítése, kiegészítve ezeket egy olyan további joggal, amellyel a nyelvi téren előnytelen helyzetben lévő személyeknek kell szükségszerűen rendelkezniük ahhoz, hogy az eljárás, amit ellenük folytatnak, tisztességes legyen.

Az Egyezmény ugyanakkor nem követeli meg az összes irat, az összes írásbeli bizonyíték írásbeli fordítását. A tolmácsolásnak viszont lehetővé kell tennie a terhelt számára, hogy megtudja, mivel vádolják, s hogy védekezni tudjon, elmondhassa a saját verzióját.

Így a körülmények függvényében kielégítő lehet a vádiratban foglaltak szóban történő tartalmi magyarázata, azonban az a vádlott, akinek nem adtak írásbeli fordítást, bizonyos körülmények között kedvezőtlen helyzetbe kerülhet, tehát az írásbeli fordítás megkövetelhető.

A tárgyaláson történő tolmácsolásnak nem kell szükségszerűen szimultánnak lennie, s nem kell az elhangzottak teljes fordítását adnia.

A bizonyítási eljárást összefoglaló, a tanúknak feltett kérdésekre ki nem terjedő ún. „követő tolmácsolás” is kielégítő. Az ítélet írásbeli fordítása sem elengedhetetlen, ha megfelelő szóbeli tájékoztatásra, magyarázatra került sor.

A hatóságok kötelessége az ingyenes tolmácsoláshoz való jog biztosításával kapcsolatosan – miként a védő esetében – ugyancsak nem korlátozódik a tolmács kirendelésére, hanem kiterjed a tolmácsolás minőségének bizonyos mértékű ellenőrzésére is, amennyiben erre jelzés érkezett. Az ellenőrzés következményeként a tolmács lecserélésére is sor kerülhet.

Az ingyenesség pedig teljes és végleges, a tolmácsolás költségeinek megfizetésére kizárólag akkor lesz kötelezhető a terhelt, ha elítélték. (EJF. 1997/3. 18–22. oldal)

VI. rész

Magán- és családi élet tiszteletben tartásához való jog (Be. 149. §, 150. §, 200. §)

Az Egyezmény 8. cikke két pontban „szabályozza” e jogot.

Az 1. pont szerint: „Mindenkinek joga van arra, hogy magán- és családi életét, lakását és levelezését tiszteletben tartsák”.

A 2. pont pedig „relativizálja” e jogot, de oly módon, hogy pontosan körülírja, tételesen – taxatívén – felsorolja a magán- és családi élet tiszteletben tartásához fűződő jogba való állami/hatósági beavatkozásnak az eseteit, indokait.

„E jog gyakorlásába hatóság csak a törvényben meghatározott olyan esetekben avatkozhat be, amikor ez egy demokratikus társadalomban a nemzetbiztonság, a közbiztonság vagy az ország gazdasági jóléte érdekében, zavargás vagy bűncselekmény megelőzése, a közegészség vagy az erkölcsök védelme, avagy mások jogainak és szabadságainak védelme érdekében szükséges.”

Mindez nyilvánvalóan vonatkozik a bűnügyi hatóságokra is. A magán- és családi élet tiszteletben tartásához való jogba leginkább a titkos információgyűjtés, illetve adatszerzés (Be. 200. §), a házkutatás, motozás (Be. 149. §, 150. §), valamint a fogva tartási, illetve börtönviszonyokkal összefüggő „családjogi” korlátozások révén avatkoznak be a bűnügyi, igazságszolgáltatási hatóságok.

Titkos információgyűjtés, illetve adatszerzés

Noha az Egyezmény szövege csak a levelezést említi, ma már nem vitatott, hogy levelezés alatt a telefonálást és minden kommunikációs eszközt, vagyis a titkos információgyűjtés/adatszerzés körébe tartozó eszközöket, módszereket is érteni kell: így a magánlakásban történtek megfigyelését, rögzítését, a levél, egyéb postai küldemény, valamint telefon üzenetek vagy más hírközlési rendszer útján továbbított közlés megismerését, rögzítését, továbbá a számítástechnikai rendszer útján továbbított, illetve tárolt adatok megszerzését, felhasználását.

A titkos információgyűjtés/adatszerzés nemcsak önmagában vet fel emberi jogi problémákat, hanem eredményeinek a felhasználásában is, amely a hatósági „önkénnyel szembeni biztosítékok szigorúan meghatározott szabályainak betartását” követeli meg.

„Az állampolgárok titkos megfigyelése a rendőrállamok jellemzője, és az Egyezmény alapján csak annyiban fogadható el, amennyiben szükséges a nemzeti

intézmények védelme érdekében”. (Case of Kloss and Others v NSZK – BH. 1994/11.) Ahogy erről már volt szó.

Az Egyezmény preambuluma is megállapítja, hogy „az alapvető szabadságok (...) fenntartásának legjobb eszköze egyrészt a hatékony politikai demokrácia, másrészt azoknak az emberi jogoknak a közös felfogása és tiszteletben tartása, melyeket a szerződő államok elfogadnak.” Ez a 8. cikk tekintetében azt jelenti, hogy meg kell találni az egyensúlyt az egyén számára az 1. pontban leszögeezett jogok biztosítása és a demokratikus társadalom egészének védelmében a 2. pont szerint szükséges titkos megfigyelés alkalmazása között.

A 8. cikk 2. pontja az 1. pont alóli kivételeket határozza meg, ezért csak megszorítóan értelmezhető: „az állampolgárok titkos lehallgatása, ami a rendőrállam jellemzője, csak akkor fogadható el, ha szorosan értelmezik”.

Már csak azért is, mert a „rendőri adatgyűjtés gyakorlata nyomozási iratok létrejöttéhez vezet, amelyek aztán magukkal vonják azt a veszélyt, hogy a tisztességes eljárásnak az ártatlanság vélelmére épülő elvét működésképtelenné teszik.” Emiatt kell a bírói hatóságoknak mind az engedélyezés, mind pedig az ellenőrzés, a felhasználás során teljes értékelési szabadságot biztosítani. De még ez sem elegendő garancia: „A valóságban, még ha indokoltak is az adatgyűjtések a telefonbeszélgetésekből, és megfelelően ellenőrzöttek is, olyan ellenintézkedések szükségesek, mint az adatgyűjtés alanyának a megismeréshez való joga és a szerzett adatok megsemmisítésének a joga, amikor megszüntetéssel vagy felmentéssel végződik az ügy.”

A beavatkozást, a közlésekből való adatgyűjtést nem lehet elkülöníteni az adatbankok kérdésétől, az Európa Tanácsnak a magánéletre és az adatbankokra vonatkozó 1981. évi Egyezményétől sem, amely szerint a megismerhetőséghez való jog magában foglalja az egyén jogát, hogy megállapítsa az adatok létét s a bankot, amelynek „adatalánya”, valamint az adatok megtámadásának a jogát.

Biztosítani kell továbbá a „jogi hivatás privilégiumát”, amikor az adatgyűjtés az ügyvéd és ügyfele közötti beszélgetések megfigyelésére irányul, vagy amikor az adatgyűjtés más tényeket tár fel, mint amelyek a nyomozás és a vád tárgyát képezik.

Az államoknak „biztosítaniuk kell a belső diszkréciót, s látniuk kell azt, hogy ennek a köre nem azonos a 8. cikkben felsorolt valamennyi cél – így például a terrorizmus elleni harc – esetében, azonban a magánélethez való jog az Egyezményben biztosított jogok legmeghatározóbb csoportjához tartozik, s így bizonyos korlátozásokat von maga után a belső diszkréció és az értékelési szabadság mértéke tekintetében”. (Malone Egyesült Királyság elleni ügye – Pettiti bíró egyetértő véleménye –EJF. 1997/4.)

A „bizonyos korlátozások” különös jelentőségére tesznek szert „a kémkedés és terrorizmus magasan fejlett formái, kifinomult módozatai esetében, amelyek napjainkban a demokratikus államokat fenyegetik, s ezért az államoknak lehetőségük kell, hogy legyen a titkos megfigyelés alkalmazására. „Ez – azonban – nem jelenti azt, hogy korlátlan szabadságot élveznek a (...) személyek titkos megfigyelésére (...)”

A titkos megfigyelés bármelyik eszközének alkalmazása esetén „megfelelő és hatékony biztosítékoknak” kell létezniük az „önkéntes alkalmazásokkal” szemben.

„Olyan területen, amelyen nagy az egyének ügyében a sérelem okozásának a lehetősége és ahol ennek káros következményei lehetnek egy demokratikus társadalom egészére, elvileg kívánatos a megfigyelés bíró általi ellenőrzése”.

Az ilyen súlyos fenyegetések esetében azonban az, hogy „a megfigyelés alatt álló személyeket nem tájékoztatták, a felügyelet megszüntetését követően (...) nem lehet összeegyeztethetetlennek tekinteni a 8. cikkel, mert a tényleges helyzet alapján ez biztosította az intézkedések hatékonyságát. A tevékenység, vagy a veszély, amellyel szemben – adott esetben – a titkos megfigyelést (...) alkalmazzák, ugyanis évekig vagy évtizedekig tarthat (...). Az egyén ügyében a megszüntetett intézkedésről minden esetben utólag történő tájékoztatás veszélyeztethetné azt a hosszú távú célt, amelyet a megfigyelés eredetileg maga elé tűzött. Továbbá ez a tájékoztatás a munkamódszerek és a titkosszolgálatok működési területének és az ügynökök személyének feltárását is eredményezhetné.” (Cares of Kloss and Others v NSZK – BH. 1994/11.)

Ahhoz, hogy önkényre ne nyíljon lehetőség, és a „bizonyos korlátozások” működni tudjanak, a hatósági beavatkozásnak törvényben meghatározottnak kell lennie. A „törvényben meghatározottság” „elsősorban arra irányul, hogy a vitatott intézkedésnek – beavatkozásnak – meglegyen a jogszabályi alapja”, azonban nemcsak erre, hanem a jogszabály minőségére is irányul: megköveteli, hogy az érintett személyek hozzáférhessenek e jogszabályokhoz és ezenfelül még az őket érintő következményeket is előre kell látniuk, valamint a jogállamisággal való összeegyeztethetőség is kívánalom. (...) Ebből következően a lehallgatásoknak különösen precízen megfogalmazott törvényen kell alapulnia. E területen a világosan és részletesen megfogalmazott rendelkezések elengedhetetlenek tűnnek, már csak azért is, mert az alkalmazott technikai módszerek állandóan tökéletesednek”. (Kapp Svájc elleni ügye – BH. 1998/12. Cases of Malone – BH. 1994/5.)

„Az írott joggal fedett területeken a „törvény” a hatályban lévő törvényt és annak a bíróságok általi értelmezését jelenti.” (Case of Krustin v France, Case of Huvig v France – BH. 1994/11.)

„A törvénynek „ésszerűen előreláthatónak” kell lennie, a „törvénynek” magának és nem az azt kísérő/követő adminisztratív gyakorlatnak kell egyértelműen meghatároznia a diszkréció – a hatósági beavatkozás – gyakorlásának területét – bűncselekmények és személyek kategóriáit – és módját, hogy az egyén számára megfelelő védelmet nyújtson az önkényes beavatkozással szemben. Itt közbevetőleg meg kell jegyezni, hogy a hazai utasítások révén megvalósuló szabályozás nem felel meg az európai követelményeknek.

A szabályozás előreláthatóságának követelménye ugyanakkor nem jelentheti azt, hogy „az egyént az előrelátásra akkor is képessé kell tenni, amikor a hatóságok adatokat gyűjtenek (...), mert ez esetben a magatartását ehhez igazítja”. (Cases of Malone – BH. 1994/5.)

A beavatkozás kivételessége azt jelenti, hogy abban az esetben nem sérti az Egyezményt, ha „a hagyományos nyomozati eszközök az ügy körülményei és tényei miatt hatástalanoknak bizonyulnak”.

Ami pedig a titkos megfigyelés ellenőrzését illeti, hogy az Egyezménynek megfelelően „három szakaszból álló ellenőrzésnek kell/lehet alávetni: amikor elrendelik, mialatt azt végrehajtják, s miután befejezték. Ami az első két szakaszt illeti, a titkos megfigyelés természete és logikája azt követeli meg, hogy ne csak a megfigyelést, hanem az ellenőrzést is (...) az érdekelt személy tudta nélkül hajtásák végre. Mivel, hogy ennek következtében az egyén szükségszerűen meg van fosztva a hatékony jogorvoslat lehetőségétől vagy attól, hogy közvetlen részese legyen bármilyen ellenőrzésnek, elengedhetetlenül fontos, hogy az eljárások saját maguk nyújtsanak az egyén jogainak védelmére szolgáló biztosítékokkal egyenértékű (...) garanciákat”. (Julien Mersch és társainak Luxemburg elleni ügye – BH. 1996/5., EJF. 1997/4.)

„A jog uralmának elve – egyebek mellett – magában foglalja, hogy a végrehajtó hatalom által az egyén jogaiba történő beavatkozást hatékony ellenőrzésnek kell alávetni, amelyet legalább végső fokon, rendszerint bíróságra bíznak, a bírói felülvizsgálat biztosítja ugyanis a függetlenség, pártatlanság és a megfelelő eljárás legjobb biztosítékait. (Klass és társai NSZK elleni ügye – EJF. 1997/4.)

A törvény/jog ugyanakkor pontos és részletes szabályokat kell, hogy meghatározzon a titkos nyilvántartásokról, az adatrögzítésről és az adatkezelésről is, ellenkező esetben ugyanis az „előre kiszámíthatóság” ugyancsak sérelmet szenved.

„Ha egy állami hatóság magánélettel összefüggő adatokat vesz nyilvántartásba, akkor ez már önmagában beavatkozást jelent a 8. cikk tekintetében, függetlenül a tárolt adatok esetleges későbbi felhasználásától, s attól is, hogy ezen információk mennyire érzékenyek és milyen hátránnyal járhatnak az érintettre nézve”. (Amann Svájc elleni ügye – EJF. 2001/1.)

A strasbourgi esetjog azon kívül, hogy mit kell érteni a „törvényben való meghatározottságon”, s „ellenőrzésen”, választ ad több – további – gyakorlati jelentőségű kérdésre is. Így például arra, hogy a munkahely, adott esetben egy ügyvédi iroda éppúgy a magánélet fogalmába tartozik-e vagy sem, mint egy lakás, egy családi ház. A kérdés jelentősége már csak azért is vitathatatlan, mert a magánéletbe való beavatkozással szemben biztosítani kell a „jogi hivatás privilégiumát”, a védelemhez fűződő jog érvényesülését is. „A munkahelyre érkező és onnan induló telefonbeszélgetések – ügyvédi irodák, de nem csak ezek esetében – az Egyezmény 8. cikkében található „magánélet” fogalma alá tartoznak”. (Kapp Svájc elleni ügye – BH. 1998/12.)

Házkutatás/lefoglalás, zár alá vétel

Ezek az egyéb kényszerintézkedések nemcsak az Egyezmény 8. cikkével, hanem az Egyezmény 1. számú Kiegészítő jegyzőkönyvének 1. cikkével is szoros összefüggésben vannak, amely a tulajdon védelméről rendelkezik.

Az 1952. március 20-án Párizsban elfogadott jegyzőkönyv 1. cikke kimondja: „Minden természetes vagy jogi személynek joga van javai tiszteletben tartásához. Senkit sem lehet tulajdonától megfosztani, kivéve, ha ez közérdekből és a törvényben meghatározott feltételek, valamint a nemzetközi jog általános elvei szerint történik.” (EJF. 1999/1.)

Az esetjog meghatározza, hogy mit kell érteni egyrészt a magánélet és a lakás fogalma alatt, másrészt pedig a beavatkozás arányosságán.

(„Megsértették az Egyezmény 8. cikkét, mivel a vizsgálóbiztosok – cégekkel szemben lefolytatott vizsgálat során – házkutatási parancs nélkül léptek be cégek székhelyére.”)

„Az Egyezmény 8. cikkében szereplő magánlakás tiszteletben tartásához való jog vonatkozik a cégek székhelyének, telephelyének és az ügyintézésük helyének védelmére is”. (SocLétés Colas Est és mások kontra Franciaország – BH. 2003/10.) A másik jogeset még fontosabb, mivel ugyancsak ügyvédi irodával, illetve a védelem jogával kapcsolatos.

Ismeretlen elkövető ellen folyamatban lévő büntetőeljárás során egy ügyvéd irodájában lévő iratoknak korlátokhoz nem kötött átkutatására és egyes iratok lefoglalására adott parancs kibocsátása és foganatosítása – az elkövető személyére vonatkozó okiratok feltalálása és lefoglalása céljából – sértette az Egyezmény 8. cikkét, a lakás és levelezés tiszteletben tartásához való jogot. A döntés indokolása szerint: „A magánélet (tiszteletben tartásához való jog) magában foglalja a másokkal való kapcsolat létesítéséhez való jogot is. A hivatásbeli, vagy gazdasági tevékenységnek a „magánélet” fogalmából történő kizárását semmilyen elvi indok nem igazolja. A lakás szűkítő értelmezése az egyenlőtlenség kockázatát vonhatja maga után. Túlságosan megszorító lenne a magánélet fogalmát egy „belső körre” korlátozni, amelyikben az egyén a magánéletét éli és teljesen kizárni abból a külvilágot, s nem is mindig lehetséges világos megkülönböztetést tenni egy személy hivatásbeli, üzleti élete és életének egyéb vetületei között. Ez különösen igaz a szabadfoglalkozást gyakorló személy esetében.”

A házkutatás tehát éppúgy beavatkozás a magánéletbe, mint az üzleti életbe. Az adott ügyben „összhangban volt ugyan a törvénnyel, a céljai törvényesek voltak”, de „nem volt szükséges egy demokratikus társadalomban” „a házkutatás nem volt arányos a céljával”. „Bár az a bűncselekmény, amellyel kapcsolatban a házkutatást foganatosították, nemcsak támadta a bírót, hanem megkísérelte befolyásolni is, csak kisebb súlyúnak minősíthető. Másrészt a házkutatási parancsot igen széles körűen, korlátozás nélkül fogalmazták meg azzal a rendelkezéssel, hogy a kutatásnak és lefoglalásnak „okiratokra” kell irányulni, amelyek alkalmasak a bírót támadó levél írójának a tisztázására. A kutatás hivatásbeli titkokba ütközött, még pedig olyan mértékben, ami aránytalan volt a körülményekkel.” (Case of Niemietz v Germany – BH. 1993/9.)

Két további jogeset a házkutatással szorosan összefüggő – rendszerint együtt járó – lefoglalással és zár alá vétellel kapcsolatos.

„A lefoglalás és a zár alá vétel megfelelt a vonatkozó magyar jogszabályoknak, a terhelt tulajdonát érintő korlátozást a közérdek, nevezetesen az igazságszolgáltatás megfelelő működésének védelme céljából indokoltan alkalmazták.” (Kokavec Pál Magyarország elleni kérelme – BH. 2000/8.)

A zár alá vétel a büntetőeljárás kiegészítő járulékos intézkedése, amely önmagában nem áll szemben az Egyezmény 6. cikke 1. pontjával. Az adott esetben azonban megsértették az Egyezményt – az 1. számú Kiegészítő jegyzőkönyv 1. cikkén keresztül –, mert „mintegy hét hónapon keresztül nem oldották fel az érintett

lakásának zár alá vételére vonatkozó határozatot akkor, amikor az eljárás – a fellebbviteli bíróság (...) ítéletével – végérvényesen befejeződött”. (Case of Vendittelli v Italy – BH. 1995/9.)

Fogva tartási, illetve börtönviszonyokkal kapcsolatos korlátozások

Ezekről már volt szó a védelemhez való joggal összefüggésben, itt mindenekelőtt a családi kapcsolatokba való beavatkozásról, a levelezés ellenőrzéséről és a személyes kapcsolatok korlátozásáról lesz szó.

Az esetjog mindenekelőtt a hatóságokat megillető „mérlegelési szabadság” alapjait, korlátait határozza meg. „A mérlegelési jogkört biztosító törvényben – egyaránt – meg kell vonni a mérlegelés időbeli, területi és módozatbeli határait. Az adott ügyben – fogalmazta meg a Bíróság, az „irányadó belső jogszabályok túl széles mérlegelési jogkört biztosítanak a hatóságoknak, amikor igen általános formában fogalmazzák meg az elítéltek jogát a levelezésre, mind pedig a börtönparancsnok jogát arra, hogy valamely küldeményt „nem megfelelő tartalmúnak” minősítsen. A levelezés ellenőrzése e belső szabályok alapján inkább tűnik automatikusnak.” (Petra Románia elleni ügye – E.J.F. 1999/2.)

Nem mond ellent e követelménynek az az eseti döntés sem, amely szerint „bár elviekben a mérlegelési szabadságot biztosító törvényben meg kell pontosan határozni az alkalmazás határait, lényegében viszont lehetetlen a megfogalmazásban abszolút pontosságot elérni, az túlzott rugalmatlansághoz is vezethet”. (Diana Olaszország elleni ügye – BH. 1997/10.)

A pontosság követelményének tehát ésszerű ismérvei vannak.

A családi kapcsolatok korlátozása az általános fogva tartási rendhez képest más megítélés alá esik a speciális fogvatartási rend esetében, amely természetesen nem változtat azon, hogy a családdal való találkozások számának korlátozása s ellenőrzése érdekében bevezetett intézkedések a terhelt családi életének tiszteletben tartásához való jogába történő beavatkozásnak minősülnek. E speciális fogvatartási rend azonban más arányossági követelményt von maga után. A beavatkozás „törvényben meghatározott és törvényes célja a közbiztonság és a közrend védelem, valamint a bűncselekmények elkövetésének megelőzése. A beavatkozásnak azonban egy demokratikus társadalomban szükségesnek is kell lennie. A speciális fogva tartási rend célja az, hogy elvágja az érintett személy és eredeti bűnözői környezete között fennálló kapcsolatokat annak érdekében, hogy csökkentse a veszélyét annak, hogy a fogva tartott a személyes érintkezéseket a szervezett bűnözői körrel való kapcsolattartásra használja fel. Figyelembe véve a szervezett bűnözés és különösen a maffia sajátos természetét, ahol a családi kapcsolatok döntő szerepet játszanak, a korlátozások megfelelnek a törvényes célnak. Figyelembe kell venni ugyanakkor azt is, hogy a hatóságok lehetőség szerint segítséget nyújtottak az érintettnek a szűk családjával való érintkezés biztosításában és fenntartásában, hogy igyekeztek ezáltal megtalálni a helyes egyensúlyt az érintett jogainak érvényesülése és a speciális fogva tartási rend céljának elérése között.” (Massina Olaszország elleni ügye – BH. 2001/12.)

VII. rész

Hatékony jogorvoslathoz való jog (Be. 195. §)

Az Egyezmény 13. cikke rendelkezik e jogról. „Bárkinek, akinek a jelen Egyezményben meghatározott jogait megsértették, joga van ahhoz, hogy a hazai hatóságok előtt a jogsérelem hatékony orvoslását kérje az esetben is, ha e jogokat hivatalos minőségben eljáró személyek sértették meg.” (A 13. cikkel összefüggésben meg kell említeni a Hetedik kiegészítő jegyzőkönyv 2. cikkét, amely a fellebbezéshez való jogot biztosítja, illetve e jognak a korlátozását teszi lehetővé büntetőügyekben, de erről külön nem lesz szó.)

Az Egyezmény 13. cikkének jelentősége a 35. cikkel való összefüggésében érhető tetten: az ügyet ugyanis csak akkor lehet e cikk 1. pontja értelmében a Strasbourg-i Bíróság elé terjeszteni, ha „az összes – hazai – jogorvoslati lehetőséget már kimerítették a nemzetközi jog általánosan elismert szabályainak megfelelően, és pedig attól az időponttól számított hat hónapon belül, amikor a hazai végleges határozatot meghozták”.

Az Egyezményből tehát egyértelműen kitűnik, hogy a polgárok jogainak védelme kettős „megosztott” a nemzeti és az európai bíróság között.

Ez pedig felveti azt a kérdést, hogy melyik védelem, illetve melyik bíróság felelősége az elsődleges.

„Az Egyezmény megfelelően működő nemzeti bírósági rendszert kíván meg. Az Egyezmény nemzetközi szervei közbeavatkozásukkal csak segíthetnek a nemzeti bíróságoknak – mint a közösség szabadsága biztosítékainak – feladataik gyakorlása terén”. Az Egyezmény nemzetközi védelmi rendszere tehát kiegészítő jellegű, az emberi jogok biztosításának utolsó fóruma. (BH. 1994/9. 712–720. old.)

A nemzetközi védelem szubszidiáris. (Kudla Lengyelország elleni ügye – BH. 2002/3. sz.)

De mit is kell érteni „megfelelően működő nemzeti bírósági rendszeren”? Ez a kérdés a belső jogorvoslati rendszer vizsgálata alapján válaszolható meg.

Az esetjog szerint: „a hazai jogorvoslatnak hatékonynak, a releváns időszakban elvileg és gyakorlatilag is elérhetőnek, azaz hozzáférhetőnek, a panasz orvoslására alkalmasnak és olyannak kell lennie, amely a siker ésszerű kilátását nyújtja.” (Dallos Magyarország elleni ügye, Akdivar v Turkey – BH. 2001/5. 295. old.)

Egy jogorvoslat akkor tekinthető hatékonynak, ha „egy elbírálásra alkalmas kérelem érdemi eldöntését és megfelelő elégtétel megítélésének lehetőségét hordozza magában”. Megfelelő „végrehajtás hiányában az egyébként nem nyilvánvalóan hiábavaló bírósági eljárás sem tekinthető hatékony jogorvoslatnak”. (A.B. Hollandia elleni ügye – BH. 2002/9. 716. old.)

A „jogorvoslat elbírálásának időtartama (is) befolyásolhatja annak hatékonyságát (a jogszabályban meghatározott határidő egyszerű túllépése viszont önmagában még nem jelenti a hatékony jogorvoslathoz való jog sérelmét)”. (Messina Olaszország elleni ügye – BH. 2001/12.)

Az Egyezmény 13. cikkének sérelmét jelenti az is, ha a belső jog „nem biztosít olyan jogorvoslati lehetőséget, amely lehetővé tenné, hogy a polgár érvényesítse

arra való jogát, hogy ügyében ésszerű határidőn belül tartsanak tárgyalást”. (Kudla Lengyelország elleni ügye – BH. 2002/3.)

Vajon elégséges-e ehhez a kifogás intézménye. A „jogorvoslat hatékonysága” speciális esetekben kivételes megítélés alá esik az európai joggyakorlatban. Ilyen esetek az előzetes letartóztatások, a telefonlehallgatások, amelyekről már volt szó. De bizonyos értelemben speciális eset az is, ha a jogorvoslat azért nem hatékony, mert a nemzeti hatóságok akadályozzák az egyéni jogorvoslathoz való jog hatékony gyakorlását, holott az Egyezmény 34. cikke a hatékony jogorvoslathoz való jogra is vonatkozik: az államok – e szerint – kötelezettséget vállalnak arra is, hogy semmilyen módon nem akadályozzák e jog gyakorlását sem. (Akkoy Törökország elleni ügye – BH. 2002/1., Kurt Törökország elleni ügye – BH. 1999/5., Petru Románia elleni ügye – BH. 1999/2.)

A siker ésszerű kilátását nyújtó belső vizsgálatok, jogorvoslatok hiánya egy további kérdést is felvet, nevezetesen azt, hogy az Egyezmény 35. cikkének 1. pontját lehet-e kivételt nem tűrő szabályként értelmezni, lehet-e egy ügyet a strasbourgi szervek elé terjeszteni anélkül, hogy az összes hazai jogorvoslati lehetőséget kimerítenék.

Az esetjog szerint a válasz egyértelműen az, hogy a 35. cikk 1. pontja alól kivételt képeznek azok az esetek, amikor a hatóságok nyomást gyakorolnak a panaszok megváltoztatására, vagy visszavonására végett, vagy egyébként fosztják meg az érintett személyt a hatékony jogorvoslattól.

Az Egyezmény 35. cikkének 1. pontját „nem önmagában és semmiképpen sem merev szigorúsággal, hanem az adott ügy összes körülményeire – a panaszos sebezhetőségére és hatósági befolyásolásának eshetőségére stb. – figyelemmel egy bizonyos fokú rugalmassággal kell értelmezni.”

A Bíróság szerint az érintett személytől – adott esetben – nem volt elvárható az Egyezmény 35. cikke 1. pontjának megtartása, mert „egyes nemzetközi és hazai jelentésekben is feltárt jelentős problémák (elemi higiéniai feltételek hiánya, embertelen fogva tartási körülmények) megoldása érdekében (...) az illetékes büntetés-végrehajtási szervek semmilyen intézkedéseket nem tettek”. (A.B. Hollandia elleni ügye – BH. 2002/9.)

A Bíróság egy másik eseti döntésében pedig azt is kimondta, hogy az érintett „azzal is kimerítette a jogorvoslati lehetőségeket, hogy az ombudsmanhoz fordult. Annak ellenére ugyanis, hogy ez elvben nem minősül igénybe vett jogorvoslatnak, az érintett személy az ombudsmanhoz fordulva felhívta a figyelmet a panaszára, a hatóságok viszont „nem folytattak le egy alapos és hatékony vizsgálatot, amire egyébként kötelesek voltak”. (Egmez Ciprus elleni ügye – BH. 2002/4.)

A helyi önkormányzatok szerepe a környezetvédelemben

Napjainkra a természeti, társadalmi és főként a gazdasági folyamatok globális jellegűvé váltak, ezért súlyos veszélyeket rejt magában, ha a közigazgatás regionális, lokális szinten marad. Emellett a környezet- és természetvédelmi erőfeszítések jelentős anyagi költségeket igényelnek, amelyek jelentős részét a társadalmak helyi közösségeinek kell előteremtenie, ugyanakkor a ráfordítások elmaradása esetén megmutatkozó károk adott esetben az egész társadalmat érinthetik.

Az Európai Unióban és Magyarországon rengeteg dokumentum, fejlesztési stratégia született az egyre romló természeti és épített környezet állapotának javítása, helyreállítása, illetőleg a természetközeli állapotok megóvása érdekében. A környezet- és természetvédelmi szabályozás területén viszonylag megnyugtató a helyzet, viszont a végrehajtással kapcsolatban problémák vannak. Az EU a „fenntartható fejlődés proaktív megközelítését” szorgalmazza, amelyben kulcsszerep jut a helyi és regionális szint által kifejtett „helyben megvalósított intézkedések végrehajtásának, felügyeletének és felülvizsgálatának”, a földhasználatról kezdve a vízkészleteken keresztül a hulladékgazdálkodásig és a városi környezetre vonatkozó politikáig. A magyar helyzetet megnehezíti, hogy a különböző stratégiai dokumentumokban megfogalmazott célok nem koherensek, az azokban megjelölt prioritások eltérő hangsúllyal szerepelnek, s a végrehajtást nehezíti a jogszabályok gyakori változása is.

A magyar dokumentumokban közel sem fogalmazódik meg olyan karakteresen a helyi szereplők kezdeményezésének, közreműködésének a környezetpolitika formálását és végrehajtását érintő fontossága, mint az uniós álláspontokban. A környezetfejlesztés területi aspektusai még kezdetlegesek: a környezeti szempontból veszélyeztetett térségekben egységes ágazatközi fejlesztések és rehabilitációs programok kidolgozására és végrehajtására van szükség a táj és környezet állapotának helyreállítása, a víz- és tájgazdálkodás, illetve az ár- és belvízvédelem érdekében.

A helyi önkormányzatok felelősége a kedvező környezeti állapot, az egészséges klíma megteremtése és fenntartása a település teljes területén. A szervezet környezetvédelmi feladatait szabályozó törvények tág lehetőségeket teremtenek a térség környezeti állapotának javítására, megvédésére, illetve a környezethasználat feltételeinek szabályozására. Fontos lenne, hogy az önkormányzatok éljenek is a jogszabályban biztosított lehetőségeikkel. Munkájukat azonban nehezíti, hogy elvégzendő feladataik és pénzügyi forrásaik nincsenek összhangban. Egy részükre jellemző, hogy feladataikat nem megfelelően súlyozzák, ezáltal tevékenységük felaprózódik, s kevés idő jut a hosszú távú tervek kidolgozására. A költségvetési egyensúlyt gyakran csak a környezeti szempontok rovására tudják biztosítani.

¹ Tilki K., OKRI munkatárs

Az elvégzendő feladatok felülvizsgálatára, valamint a pénzforrások arányának módosítására lenne szükség ahhoz, hogy jobban el tudják látni környezetvédelemmel kapcsolatos teendőiket.

A kutatás során áttekintett helyi cselekvési programok jól érzékeltetik a települések fejlesztési elképzeléseiben, környezetvédelmi tervezésében uralkodó áttekinthetetlen állapotokat. Ezen a helyzeten javítottak a 2008. évi XCI. törvény rendelkezései, így erre alapozva a települési önkormányzatok hosszútávon mozgásterük bővülésével a helység, illetve a térség adottságaihoz jobban igazodó környezetfejlesztési terveket dolgozhatnak ki.

Az empirikus kutatás alapját olyan iratok képezték, amelyeket a fővárosi kerületi önkormányzatok bocsátottak rendelkezésünkre. Az volt a kérésünk, hogy olyan 2005–2007 közötti, a környezet károsításával kapcsolatos aktákat szeretnénk vizsgálni, amelyekben szabálysértési eljárást kezdeményeztek, illetve folytattak le vagy büntető feljelentés megtételére került sor.

A fővárosi kerületektől kapott 50 ügy a szabálysértési törvény és az egyes szabálysértésekről szóló 218/1999. (XII. 28.) Kormányrendelet alapján a következő tényállásokat érintette:

- környezetvédelmi szabálysértés [Sztv. 148. §];
- tilos fakivágás [R. 19. §];
- vízjogi szabálysértés [R. 125. §];
- vízszennyezés [R. 126. §];
- ár- és belvízvédelmi szabálysértés [R. 127. §].

A vizsgálat során többek között megnéztük, hogy mely szabálysértéseket követik el a leggyakrabban, az eljáró hatóság által kiszabott büntetéseket, intézkedéseket, a konkrét elkövetési helyet, az elkövetési magatartásokat valamint azt, hogy a szabálysértési hatóság általában honnan szerzett tudomást a szabálysértési cselekményről. Tekintettel arra, hogy csekély számú ügyirat áll rendelkezésünkre, így statisztikai adatok ismertetése helyett csak tendenciákról tudunk beszámolni.

A szabálysértési eljárások megszüntetésére többségében azért került sor, mert nem volt megállapítható az eljárás alá vont személy kiléte, vagy tartózkodási helye, illetve szabálysértés elkövetése.

A környezetvédelmi szabálysértések általában kábel műanyag burkolatának, valamint tiltott időben történő kerti hulladék égetésével valósultak meg. Többször előfordult, hogy az eljárás alá vont személyek építési törmelékot helyeztek el a jogszabályok által meg nem engedett helyeken, területeken. Jellemző volt az is, hogy az állampolgárok egy része nem ismeri a veszélyes hulladékok különleges kezelésének és tárolásának szabályait.

Az eljárás alapjául szolgáló történések főként lakóházak udvarán vagy közterületen valósultak meg. A cselekményeket általában az állampolgárok, a rendőrség, valamint a közterület-felügyelők észlelték.

A szabálysértési hatóságok a büntetések közül elsősorban a pénzbírságot, az intézkedések közül pedig a figyelmeztetést alkalmazzák előszeretettel. A pénzbírság összege az ügyek többségében jellemzően 20.000, 15.000, 10.000 forint volt.

Korábbi vizsgálatainkat is figyelembe véve megállapítható, hogy országos szinten is a fent említett esetekkel találkozhatunk. A környezetvédelem megyék szerinti szabálysértési gyakorlatát egy 2004-ben lefolytatott kutatás során tekintettük át.² Itt is rámutattunk arra, hogy a környezetvédelmi szabálysértések elsősorban műanyag- és textilhulladék égetésével, kábel műanyag vagy réz burkolatának leégetésével, valamint hulladékok nyílt téren való elégetésével valósulnak meg. Jellemző még az is, hogy sem az állampolgárok, sem a cégek nincsenek tisztában a veszélyes hulladékok szabályszerű kezelésével. Mindezt alátámasztja a környezetvédelmi felügyelőségek iratanyagának elemzése is.³

Az építési hulladék rendezetlenségének kérdése egyértelműen megmutatkozott akkor is, amikor olyan hulladékgazdálkodás rendjének megsértésével kapcsolatos büntetőügyeket néztünk át, amelyek feljelentés elutasításával vagy nyomozás megszüntetésével zárultak.⁴ Azt láttuk ezekben az ügyekben, hogy a legtöbbször előforduló cselekmény papír-, műanyag-, háztartási hulladék és építési törmelék engedély nélküli elhelyezése volt. Így például illegálisan nagy mennyiségű építési törmelék elhelyezése, azért nem valósította meg a Btk. 281/A. § (1) bek. a) pontja szerinti cselekményt, mert az építési törmelék a hulladékgazdálkodásról szóló 2000. évi XLIII. törvény 1. sz. melléklete szerint nem tekinthető olyan hulladéknak, amely alkalmas az emberi élet, testi épség és egészség veszélyeztetésére, mivel a talajba, a levegőbe nem szívódik be, nem oszlik szét és elszállításával a környezet eredeti formája visszaállítható a környezet károsulása nélkül. Kiderült az is, hogy az ilyen cselekményeknél gondot okoz a hulladékgazdálkodás rendjének megsértése büntettnék és a környezetvédelmi szabálysértésnek az elhatárolása, így a kutatás eredményeit összefoglaló tanulmány erre is választ ad.

A hatóságok a gyakorlatban azt tapasztalják, hogy a környezetkárosító cselekmények miatt érkezett feljelentések száma csekély a köztisztasági szabálysértések elkövetése miatti eljárás-kezdeményezésekhez képest. Az elhatárolás néha gondot okoz, a szabálysértési hatóság ugyanis bizonyos esetekben nehezen tud különbséget tenni egy cselekmény köztisztasági, illetve környezetvédelmi jellege között. Korábbi kutatásaink során azt láttuk, hogy a köztisztasági szabálysértésnek leggyakrabban a 218/1999. (XII. 28.) Kormányrendelet 7. § (2) bekezdés szerinti változata valósul meg, amikor a települési szilárd vagy folyékony hulladékot a közterületen engedély nélkül rakják le, vagy nem a kijelölt lerakóhelyen helyezik el. Sok esetben – az illegálisan elhelyezett hulladékok tartalma alapján – köztisztasági szabálysértés elkövetése miatt indul eljárás. Ezek az ügyek azonban legtöbbször megszüntető határozattal (eredménytelenül) zárulnak, mivel tettenérés, vagy egyéb bizonyítékok hiányában az elkövetők kilétének megállapítása lehetetlen.

² Tilki K.: A környezetvédelem szabálysértési gyakorlata. Kriminológiai Tanulmányok 42. kötet (szerk: Irk F.), OKRI, Budapest, 2005., 283–301. o.

³ Dunavölgyi Sz. – Tilki K.: A környezeti szabálysértések vizsgálata a környezetvédelmi szakhatóságok tevékenységén keresztül. Rendészeti Szemle, 2008/9., 71–92. o.

⁴ Dunavölgyi Sz. – Tilki K.: Eljárási akadályok két környezetkárosító deliktumnál. Kriminológiai Tanulmányok 45. kötet (szerk: Virág Gy.), OKRI, Budapest, 2008. 259–281. o.

A környezet károsítása esetén a hatóságok legtöbbször írásban teszik meg bejelentésüket, így hosszabb idő is eltelhet a cselekményről való tudomásszerzés és a konkrét elkövetési időpont között, s azonnali szakértői vizsgálat sem történhet minden esetben.

A környezetvédelmi szabálysértési eljárások során felmerülő jogalkalmazói problémák közül kiemelhető még az egy-egy konkrét környezetet károsító cselekményről történő utólagos tudomásszerzés, ugyanis – amellett, hogy legtöbbször nincsenek pontos adatok az eljárás alá vont személyekről – nyomozati jogkör hiányában az utólagos bizonyítás akadályokba ütközik. Az is nehezíti az eljáró hatóság bizonyítási tevékenységét, hogy a hivatali munkaidőn kívül nincs lehetőség az azonnali ellenőrzésre, sok esetben nem rendelkezik a hatóság elégséges létszámmal, illetve megfelelő eszközökkel.

További probléma, hogy az eljárás alá vontak személyazonosságát a helyszínen igazoltató hatósági személy megállapítja ugyan, de aztán az eljárás során eltűnnek a hatóság látóköréből, mert kiderül, hogy lakcímnélküliek, bejelentett lakcímükön nem fellelhetők és emiatt felelősségre vonásuk nem lehetséges.

Az eljárások során fontos lenne az önkormányzatok és egyéb szakhatóságok közötti gördülékenyebb kommunikáció megteremtése, hogy a szakmai egyeztetések ne késleltessék az ügyek intézését.

A jelen, illetőleg eddigi kutatásaink eredményei szerint a környezettudatosság szintje még mindig alacsony. Az emberek nem ismerik a környezetvédelmi jogszabályokat, mert ezekről nem áll rendelkezésükre közérthető tájékoztató anyag. Mindez jelentősen nehezíti a környezettudatos gondolkodás kialakulását. Ebben is jelentős szerep hárul a helyi önkormányzatokra, mert a polgárokhoz eső legközelebbi igazgatási szintet képviselik, így alkalmasak arra, hogy igényeiket megismerjék, szükségleteiket kielégítsék, és fogékonyvá tegyék őket a környezet védelmének elősegítésében. Éppen ezért létfontosságú a lakossággal való kommunikáció, hiszen az emberek mindig érzékenyek olyan környezeti témák iránt, amelyekben személyesen érintettek.

A helyi önkormányzatok szerepe a környezettudatosság formálásában úgy véljük a jövőben egyre hangsúlyosabb lesz. Amit azért is fontosnak tartunk, mert a környezeti jogrendszer felépítéséből adódóan feltételezi annak a polgárok általi teljes körű ismeretét. A környezeti jogrendszer ezért az ellenőrzésre helyezi a hangsúlyt, és ha annak során hibát talál (az önkéntes jogkövetés be nem tartása miatt), szankcionál.

De felvetődik a kérdés, hogy a hivatali köztisztviselő, hatósági és egyéb feladatai mellett képes-e ellátni a lakosság környezeti tudatformálásának rendkívül időigényes és összetett feladatát. Az önkormányzatok szervezeti adottságait tekintve leginkább a városüzemeltetési szervezeti részleg feladatai közé lehetne beilleszteni a szemléletalakító tevékenységet.

Létfontosságúnak tartjuk olyan kiadványok, illetve olyan önkormányzati weboldalak létrehozását, amelyekből a polgárok a környezetet érintő jogszabályokról és egyéb kérdésekről közérthető formában tájékozódhatnak.

Mit jelent a környezeti szemléletformálás az igazgatásban, az igazságszolgáltatásban résztvevők számára? Elsősorban az érintett tisztviselők szemléletváltására

van szükség annak érdekében, hogy a környezet- és természetvédelmi igazgatási célokat és teendőket hatékonyan támogassák oly módon, hogy a jogsértő magatartásokat a rendelkezésre álló jogi eszközökkel a lehető leggyorsabban kiszűrjék, ezzel is segítve a környezetkárosító devianciák megelőzését. A jegyzők, a vámhatóság szakemberei, a rendőrök, az ügyészek stb. ennek úgy tehetnek eleget, ha a szerteágazó, bonyolult, környezet-, illetve természetvédelmi szabályozókat – a feladatkörükre vonatkozó egyéb joganyaggal együtt – megfelelően és hatékonyan alkalmazzák, egymással és a környezetvédelmi hatóságokkal együttműködnek. Véleményünk szerint tehát az érintett szakemberek a hatáskörükbe és illetékességükbe tartozó feladatok maradéktalan teljesítésével járulhatnak hozzá a fenntartható fejlődés céljainak eléréséhez.

Az elektronikus bizonyítékszerzés¹

„INFOLABOR – Az elektronikus bizonyítékszerzés helye és szerepe a jogérvényesítésben” címmel *Parti Katalin*, az OKRI munkatársa 2010. február 12-én egész napos konferenciát szervezett a SZÁMALK Zrt. Oktatóközpontjában.

Parti Katalin bevezető gondolatai után az első előadó *Peszleg Tibor* független szakértő volt, aki a digitális bizonyítási eszközök megszerzésének elveiről beszélt. Kifejtette, hogy a digitális adatok önmagukban csupán olyan értéksorozatot jelentenek, amelyek függetlenek a hordozó médiumtól. A fő problémát az jelenti, hogy sérülékenyek, és nyom nélkül lehet módosítani azokat.

A digitális adatok három csoportját különböztette meg, a digitális okiratokat, a digitális dokumentumokat és a digitális nyomokat. Míg a digitális okiratokat és dokumentumokat az eljáró hatóság tagja vizsgálja, addig a digitális nyomok esetében szakértő bevonása szükséges.

A következő előadást *Szabó Attila* és *Komáromi László* igazságügyi informatikai szakértők tartották az elektronikus bizonyítási eszközök szakértői vizsgálatáról. Az előadásból megtudtuk, hogy a legtöbb kirendelés a BRFK-tól, a Nemzeti Nyomozó Irodától, a Pest Megyei RFK-ról, valamint a Vám- és Pénzügyőrségtől érkezik kábítószerrel való visszaélés, emberkereskedelem és a szervezett bűnözéssel összefüggő gazdasági bűncselekmények miatt indult büntetőeljárások esetében. A szakértői munka a leggyakrabban a hiteles másolatkészítést, az adatletöltést és az adattartalom analízist, valamint a kirendelői adattartalom analízishez történő előzetes feldolgozást jelenti.

A nyomozókat a konferencián *Szongoth Richárd*, a BRFK Gazdaságvédelmi Osztály Számítógépes Bűnözés Elleni Alosztály munkatársa képviselte, aki rámutatott azokra az ellentmondásokra és nehézségekre, amelyek a hazai büntetőeljárásokat jellemzik.

Az ügyészek közül *Zaránd Viktor* mutatta be a digitális bizonyítással kapcsolatos hazai jogalkalmazói gyakorlatot. Azokban az ügyekben, ahol elektronikus bizonyíték beszerzésének szükségessége felmerülhet, Zaránd szerint az első problémát rögtön az jelenti, hol követték el a bűncselekményt, vagyis ki az illetékes az eljárás lefolytatására. Sem a nyomozó hatóságok, sem az ügyészségek gyakorlata nem egységes ebben a kérdésben. Az elkövetés helye lehet egyrészt az a hely, ahonnan az elkövető belépett a rendszerbe, módosította az adatokat, másrészt az adatmódosulás helye, vagyis ahol a szerver található, harmadrészt pedig, ahol a

¹ Az elhangzott előadások közül részletesen most az ügyész által elmondottakat ismertetjük. Az Ügyészek Lapja következő számában viszont a többi előadásról is részletesebben beszámolunk.

kívánt hatás bekövetkezik (amennyiben van eredménye a cselekménynek). A feljelentések rendszerint nem tartalmazzák az illetékesség megállapításához szükséges adatokat, ezért a nyomozások számos esetben csak többszöri áttétel és illetékességi vita után indulnak meg. Ugyanez a probléma nemzetközi viszonylatban is felmerül. Lehetséges, hogy egy adott országban tartózkodó személy egy másik országban található szerveren keresztül harmadik országbeli személyek sérelmére követ el bűncselekményt. Az internet elterjedésével a bűnelkövetők számára a nemzeti határok eltűntek, sőt a névtelenség és a bűnüldöző hatóságok megkötött keze bátorítólag is hathat az előadó szerint. A számítógépes bűnözés határokon átnyúló volta szorosabb és hatékonyabb nemzetközi bűnügyi együttműködést tesz szükségessé. A hagyományos, két- vagy többoldalú szerződésen alapuló jogsegély lassú, ráadásul Magyarország számos országgal nem kötött ilyen egyezményt. Az európai bűnügyi együttműködési egyezmény az uniós tagállamok, a budapesti egyezmény az aláíró államok között tesz lehetővé szűkebb körben közvetlen adatszolgáltatást. A hatékonyság növelése érdekében, de természetesen az eljárási törvény előírásainak betartása mellett esetenként nem bűnüldöző szervek, szervezetek segítségét is igénybe lehet venni.

Rendszeres és visszatérő kérdés: az elektronikus bizonyíték beszerzése érdekében milyen körben lehet vagyon elleni kényszerintézkedést alkalmazni? Lefoglalni tárgyi bizonyítási eszközt és elkobzás alá eső dolgot lehet. Amennyiben a számítógépen lévő adatra van szükség, a teljes konfiguráció lefoglalása indokolatlan. Pénz- vagy okirat-hamisítás, illetve szerzői jogok megsértése esetén azonban le kell foglalni azokat a perifériákat is, amelyeket az elkövetés közegének lehet tekinteni.

Házkutatás vagy motozás során problémát jelenthet, hogy az adott kényszerintézkedés meddig terjedhet, és mikortól sérti az elszenvető emberi jogait indokolatlan mértékben. Ha a nyomozó hatóság elektronikus bizonyíték megtalálása érdekében megvizsgálja a számítógépet, és egyéb jogsértő tartalmat is talál, hivatalos észlelése alapján az eljárást kiterjesztheti. Aggályos viszont, ha egyéb bizonyíték keresése közben rutinból ellenőrzik a számítógépet is.

Az adatokról szóló adatok, vagyis a metaadatok, a bizonyítás szempontjából jelentős szerepet tölthetnek be. Az egyes fájlok adatlapja (mikor hozták létre, mikor módosították utoljára, mikor nyomtatták ki) önmagában kevésnek bizonyulhat, mivel a feltüntetett időpontok a számítógép belső órájához igazodnak. Az adott eljárás egyéb adatai – így különösen ugyanarról a számítógépről származó fájlok adatlapjai – alapján már megfelelő következtetést lehet levonni a bizonyíték keletkezésének időpontjára.

A következő probléma, amelyet Zaránd Viktor érintett, a hírközlési adat. Egy uniós előírásnak megfelelően a távközlési szolgáltatók az adat keletkezésétől számított legfeljebb három évig őrizhetnek bűnüldözési célból adatokat. Az elektronikus hírközlésről szóló törvény ezt a határidőt egy évben maximálta. A törvényre hivatkozva a távközlési szolgáltatók megtagadják az egy évnél régebbi időszakokra vonatkozó megkeresések teljesítését. Ugyanakkor az is nyilvánvaló, hogy ezek az adatok egyéb okból – például a számviteli törvény előírása – a szolgáltatóknál rendelkezésre állnak.

Az ügyész kolléga után *Vadász Viktor*, a PKKB bírója következett, aki a digitális bizonyítás problematikáját természetesen a bíróság szemszögéből mutatta be. Előadásának első részében felhívta a hallgatóság figyelmét arra, hogy napjainkban szükségessé vált a számítógép fogalmának újraértelmezése, majd kitért a számítástechnika útján elkövetett bűncselekmények bizonyítási nehézségeire.

Németh Zoltán László ügyvéd a digitális bizonyítás kapcsán elmondta, hogy kb. 10-15-féle bűncselekmény esetében merül fel ez a kérdés, de az ő praxisában összesen öt olyan eljárás indult, amikor a digitális bizonyítás megvalósult. Előadását a bizonyítékok tárolásának és feldolgozásának újszerű lehetőségeivel zárta.

Mamuzsics Gábor igazságügyi informatikai szakértő az APEH szempontjából elemezte a digitális bizonyítást. Elmondta, hogy a vállalkozások ellenőrzése egyre inkább az informatikai eszközökön tárolt adatokból indul ki. Az adatok hitelességének, sértetlenségének, valódiságának megállapítása komoly technikai és gazdasági kockázatelemzést igényel. A vizsgálatok során a határidők tarthatósága egyre nehezebb az egyre nagyobb mennyiségű elemzendő információ miatt. A jogszabályok alapján ugyanakkor lehetséges a közigazgatási eljárásba való elektronikus információ bevonása.

Antalóczy György Zoltán, a GVH Kartell Csoport vizsgáló tanácsosa a Gazdasági Versenyhivatal versenyfelügyeleti eljárásaiban vizsgálta az elektronikus bizonyítékok szerepét. A törvény az értelmezési lehetőségek szűkítése érdekében konkrétan felhatalmazza a GVH-t az adathordozók átvizsgálásra és azokról „fizikai tükörmásolat” készítésére. A jogszabály által adott lehetőséggel a GVH elsősorban a kartell eljárások keretében él. Az ilyen eljárások célja a vállalkozások közötti versenykorlátozó megállapodások felderítése és bizonyítása. A GVH ma már igen erősen támaszkodik az elektronikus bizonyítékokra. Ennek oka a számítástechnika ugrásszerű fejlődése, valamint a GVH ismertségének növekedése az utóbbi években. Egyre kevesebb a papír alapú bizonyítékot várhatunk, a potenciális bizonyítékok ma már egyre inkább digitális formában léteznek, mondta az előadó.

A konferenciát Parti Katalin azzal zárta, hogy reméli, ebben a témában további rendezvényekre is sor kerül majd.

Az *Ügyészek Lapja* ebben az évben kerekasztal-beszélgetést tervez a digitális bizonyítás problémakörén belül, és várja azoknak az ügyészeknek a jelentkezését, akik a témában érdekeltek.

A tárgyalóterem napos oldala (Vidám mámor a tárgyalóteremben)

A tárgyalóteremről sokan azt hiszik, hogy drámai csatározás helyszíne, ahol emberi sorsokról dönt a bíróság. A hétköznapi gyakorlatában viszont nem mindig ez a kép tárul a kívülálló elé.

„Az átlagos tárgyalás pusztán formáság, végeredményét a rutinos tárgyaláslátogató a vád ismertetése után jó eséllyel megtippelheti, ünnepélyessége pedig akár az iparendelő kiváltását célzó hatósági eljárásé. Így aztán az igazságszolgáltatás a vele kapcsolatba kerülők szemében gyakorta nem egyéb, mint egy a sokféle szolgáltatás közül.”²

A fentiek ellenére néha mégis részesei lehetünk egy-egy ünnepélyesebb és vidámabb hangulatú pervezetésnek.

Az Ügyészek Országos Egyesülete, valamint a Legfőbb Ügyészség által minden évben megszervezett KRIMINÁLEXPO egyik legnépszerűbb eseménye éppen a tárgyalóterem napos oldalát mutatja be. Az ehhez kapcsolódó rendhagyó perbeszédversenyek, illetve a játékos próbatárgyalások is azt mutatják, hogy a jogalkalmazók is rendelkez(het)nek humorról. Így 2009 tavaszán is megdőlt a mítosz, miszerint „a jogászok értik, de nem szeretik a humort”. Akkor és ott ugyanis beigazolódott, hogy a jogászviccek alanyai (tárgyai) érzékeny és humoros lények, akik képesek arra, hogy sütkérezzenek a tárgyalóterem napos oldalán.

A humoros próbatárgyalásra (2009) május 6-án került sor, ahol a közönséget nem mindennapi élmény fogadta. Egy híres magyar film (Kalandorok) története adta a vád tárgyát, és rendes tárgyalótermi díszletek között, de nem a megszokott szereposztásban játszották el a jogesetet a jogalkalmazók. *Borbély Zoltán*, aki a valóságban ügyész, valamint a Legfőbb Ügyészség szóvivője, most bírói szerepet kapott. A vád képviselőjeként a tavalyi perbeszédverseny győztesére, *Juhász M. Gábor* ügyvédjelöltre esett a választás. A vádlott képviselőként, meghatalmazott védőként (ügyvédként) *Hrabovszki Zoltán* (eredeti foglalkozását tekintve: bírósági írástudó) járt el. Az a személy pedig, aki a per alapjául szolgáló galibát okozta, nem volt más, mint a filmben szereplő Elekes Géza, azaz *Rudolf Péter* Jászai Mari-díjas színművész.

Az eljárási szerepek felcserélése persze számos helyzetkomikumot eredményezett, és ezeket a szituációkat *Rudolf Péter* ki is használta. Az alaphangulatot azzal is fokozta, hogy váratlan fordulatokat csempészett a történetbe. Mivel a szereplők nem egyeztettek a tárgyalás előtt, ezért az improvizáció szabad teret kapott.

¹ Kiss A., OKRI főmunkatárs

² Bárd K.: A büntető hatalom megosztásának buktatói. Budapest, 1987., 12. o.

Fazekas Géza, a Kriminálexpo egyik szervezője állította össze a „nyomozati iratok”-at, és a rendezvény előtti napokban ezt küldte szét a „perjátszók”-nak. Az eljárás hangulatának felidézéséhez szükséges lehet a tárgyalás előtt „keletkezett” akta (illetve a film) alapos ismerete, hiszen a résztvevők is erre építettek:

A nyomozás megindítása előtti rendőri jelentés szerint Békéscsaba külterületén Ötvös István vasúti váltóór egy szemetes konténer mellett, este 9 körül egy eszméletlen férfit talált (a büntetőeljárás sértettjét). A kérkező mentősök megállapították az eszméletlen férfiról, hogy erősen ittas állapotban van. Az eredeti rendőri jelentés szóhasználata³ ebben az esetben más volt.⁴

A jelentés szerint a sértett ruházata erősen hasonlított a közeli Romániában élő rendőr kollégák hivatalos öltözetére, bár az ittas férfi eléggé elhanyagolt állapotban volt: a rajta lévő ruha több helyen elszakadt, és erős alkoholszagot is árasztott.

A látélet és a később kirendelt orvosszakértői vélemény szerint az eltávolított ruha alatt a férfi testén, mellkasán és kezén, 8 napon belül gyógyuló hámsérüléseket fedeztek fel. Az eszméletvesztését viszont nem ezek okozták, hanem az alkoholmérgezése. A sértett vérében ugyanis 2,5–2,8 ezrelék alkoholszintet valószínűsítettek, és megállapították, hogy ez súlyos fokú alkoholos befolyásoltságnak minősül.

Mivel a jobb kezén 2 ujjja is eltört, ezért ezek a sérülések 8 napon túl gyógyulnak. A helyszíni szemle során Elekes Géza (Rudolf Péter) gyanúsított személygépkocsiján horpadást találtak, és megállapították, hogy a fényezés és a festés is sérült.

A közlekedési-műszaki szakértő véleménye szerint a személygépkocsi sérülései keletkezhetnek a sértett gépkocsira történő felcsapódásakor.

Ilyen nyomozati előzmények után került sor Elekes Géza ügyében a vádemelésre, majd ezt követően a bírósági eljárásra. A tárgyalóteremnek berendezett szobában a per lefolytatása előtt a közönség megtekintette a film bűncselekményre vonatkozó részletét.

A tárgyalás menete sem a szokásos kerékvágásban haladt előre, de erről inkább a vádlottat magát faggassuk ki.⁵

³ „segg részeg volt”

⁴ Az aktavizsgálatok során gyakran olvashatunk olyan jelentéseket, ahol a hivatalos szóhasználatot igyekeznek követni a jogalkalmazók. Ez sokszor a humor forrása is lehet, mivel a mindennapok embereinek olyan szófordulatokat kölcsönöznek, amelyeket azok nem ismerhetnek. (Lásd! Roncsfilm: „És akkor a nevezett személy elővette a 16 cm pengehosszúságú, az élet kioltására alkalmas zsebkését, és alulról felfelé, döfő mozdulatokkal rátámadt a sértette, aki 8 napon túl gyógyuló sérüléseket szenvedett.”) További mosolygásra adó okot eredményez, amikor a nyomozó ezeket a hivatalos kifejezéseket zárójelben megmagyarázza. A napokban olvastam az egyik aktában (az eljárás erőszakos közönséges bűntettének kísérlete miatt indult): „És akkor a bűncselekmény elkövetésével megalapozottan gyanúsítható személy lehúzta a zipzáriját (sliccét), és elővette a nemi szervét (azaz a ...?!)”

⁵ A riport az Ügyvédivilág számára készült eredetileg. Kalandra fel! Megjelent: Ügyvédvilág, 2009. 7–8. szám

Mi volt a vád Ön ellen?

Rudolf Péter (Elekes Géza vádlott): *Egy gázolási ügybe "keveredtem". A filmben egy súlyosan alkoholos állapotban lévő román rendőr zuhan a kocsimra. Nincs magánál. Nehezen tudjuk eldönteni, hogy mennyi ebből a pia és mennyi az ütközés következménye. Kínunkban berakjuk a kocsinkba, és némi vita után egy félreeső helyen megszabadulunk tőle, miután filmbéli édesapám (Haumann Péter) még egy jelentős mennyiségű pálinkával végrehajtott előre megfontolt szándékú leitatásban részesíti.*

Ennek a tényállásnak egy kissé módosított változatával zajlott a játék. Ezen a tárgyaláson nem rendőr, hanem rendőr ruhába bújt, jelmezes illuminált alak az áldozat.

Akik látták a filmet és a próbatárgyaláson is jelen voltak, tudják, hogy a film hangulata részben eltért a bemutatott tárgyalásétól annak ellenére, hogy a humor mindkettőnél lényeges elem volt. A film keserűbb, illetve bánatosabb érzéseket sugárzott, a tárgyalóteremben viszont sokkal kedélyesebb volt a hangulat. Ön ezt hogyan látja?

Rudolf Péter: *Én régen röhögtem ennyit, mint ezen a délelőttön. Színészként tilos is lenne egy jelenetben ennyire kívül kerülni, de ebben az esetben inkább magam is nézővé váltam.*

A film rendezője, Paczolay Béla a szereplők személyére illesztette a történetet, és a színészek kiválasztásánál sokszor érzelmi szempontok érvényesültek. Hogyan volt ez a próbatárgyalás esetén? Létezett itt is forgatókönyv? Mennyi szerepe volt az improvizációnak?

Rudolf Péter: *Megpróbáltam az előre megadott és elképzelt forgatókönyvet megbolondítani. De a szakemberek kiközenthetetlenek voltak. A tanúk improvizációi, túlzás nélkül állíthatom, hogy igazi színészbravúrok voltak. Nyilván van bőven élményanyag.*

Úgy tudom, hogy a film rendezője első színészként Önt választotta ki, és a KRIMINÁLEXPO szervezői is Önt keresték meg először a szereplők közül, talán nem véletlenül. Milyen kapcsolat fűzi Rudolf Pétert az Ügyészek Országos Egyesületéhez?

Rudolf Péter: *Ez már a második alkalom, hogy meghívást kapok a rendezvényre. Először, mint megfigyelő, az Üvegtigris 2 egyik jogi esete kapcsán. Most mint vádlott, de még pár év, és bíró is lehetek.*

Borbély Zolival egyébként régóta ismerjük egymást. Fociztunk is egymás ellen. Kötényt is kapott, de erre nyilván nem emlékszik. Megjegyzem, számos tanút tudok felvonultatni.

A tárgyalások világa, a jog mindig is érdekelt. Olyannyira, hogy engem előbb vettek fel a jogra, mint a színművészetire. Egy napig jártam is a jogi karra.

Amikor kiválasztották a többi résztvevőt is, hogyan készültek a szerepre? A KRIMINÁLEXPO előtt találkozott a per résztvevőivel? Mennyit próbáltak?

Rudolf Péter: *Nagy próbákat nem rendeztünk. Kaptam egy anyagot, amit áttanulmányoztam. Megismertem az ellentmondásos vallomásaimat, amelyektől aztán itt is eltértem. Ahogy "illik".*

Volt már igazi tárgyaláson?

Rudolf Péter: *Sajnos igen. Két alkalommal. Egy közlekedési ügyben és egy filmes szerződés kapcsán. Ez utóbbi 12 évig tartott. Körülbelül 10 perc alatt átlátható helyzet volt. Megnyertem. Természetesen közben csődöt jelentett a cég. De ne rontsuk el a beszélgetés hangulatát, mert máig kiver a víz, ha belegondolok.*

A színészek esetében megszoktuk, hogy az illúzió igen fontos dolog. Ennek megfelelően teljes beleéléssel játsszák el a rájuk kiosztott szerepet. Mit jelentett Önnek ez a vádlotti szerep? Tudott azonosulni vele? Bele tudta élni magát a bűnbe esett Elekes Géza helyzetébe?

Rudolf Péter: *Természetesen, hiszen már a filmben is ez volt a feladatomban.*

Milyen volt a kapcsolata ott a tárgyalóteremben a meghatalmazott ügyvédjével? Elégedett volt Hrabovszki Zoltán tevékenységével?

Rudolf Péter: *Én tökéletesen elégedett voltam. Én követtem el hibákat. Borús homlokkal hallgatta ügyetlenkedéseimet, de aztán kihúzott a slamasztikából. Úgy láttam, minden szereplő élvezte, hogy megmutathatja a másik oldal modorosságait, közhelyeit. Én pedig, még egyszer mondom, rég szórakoztam ilyen jól.*

Egyszer azt nyilatkozta, hogy a színész saját lelkét használja munkaeszközként. Ez ennél a vádlotti szerepnél is megvalósult?

Rudolf Péter: *Természetesen.*

Aki látta ezt a próbatárgyalást, azt tapasztalta, hogy a tárgyalóteremben a jókedv és a játékoság került előtérbe. Az Ön esetében úgy tűnt, hogy először a humor segítségével védekezett, később viszont – ahogy jobban szorult a hurok – már egyre kétségbeesettebben küzdött az igazáért.

Rudolf Péter: *Furcsa érzés nekem egy ilyen játék, hiszen dönthettem volna úgy is, hogy ez legyen az életem. Éreztem, hogy lenne közöm ehhez a munkához. Nem tudom, hogy a tárgyalóterem melyik pontján ülnek. (A vádlottétól most tekintsünk el!) Szellemi kihívás a legegyszerűbbnek tűnő ügy is. Nyilván futószalagon épp olyan nehéz topon lenni, mint a színházban. Mindenesetre tudatosan próbáltam összezavarni a történéseket, és vádlottból vádlóvá lenni, de nem sikerült meggyőzőnöm a bírót. Nyilván a kötény befolyásolta.*

Ön nemcsak színész, hanem rendező és forgatókönyvíró is. Hogyan írná meg a következő KRIMINÁLEXPO forgatókönyvét, és milyen rendezői utasításokat adna a benne szereplőknek?

Rudolf Péter: *Eszem ágában sem lenne belefolyjni. Úgy volt jó az egész, ahogy volt. Köszönöm, hogy ott lehettem.*

Rudolf Péterrel való riport után Borbély Zoltánnal is beszélgettünk erről a rendhagyó perről. Elsősorban arról faggattuk, hogy ügyészként milyen volt a bírói talárba bújnia.

Borbély Zoltán: *Bár évek óta ügyészként dolgozom, a bírói szerep mégsem áll távol tőlem, hiszen korábban a Pesti Központi Kerületi Bíróságon voltam fogalmazó, illetve a szakvizsga után titkárként dolgoztam. A szabálysértési határozatok bírói felülvizsgálatában például hosszú ideig közreműködtem. Ráadásul az idősebb jogászok közül Pálinkás György legfelsőbb bírósági bíró volt a példaképem, aki még egyetemista koromban konzulensként nagyon sokat segített a szakdolgozatom elkészítésében. Később is mindig mellettem állt, s szinte második apámként vezetett engem ezen a pályán. Magyarország legszigorúbb bírója, nekem ettől függetlenül mindig csak Gyurka bátyám marad. A bírói szerepfelfogás kialakításában tehát igen nagy hatást gyakorolt rám. Természetesen Elekes Gézára a KRIMINÁLEXPÓN nem tekinthettem úgy, mint ő annak idején Soós Lajosra. Sem a helyzetet, sem a szereplőket nem lehet összehasonlítani. A mostani próbatárgyalásnál, amikor az ügyési szerepet a döntéshozóira cseréltem, mindvégig Pálinkás György tárgyalásvezetői képessége lebegett a szemem előtt.*

Nem izgult nagyon? Hiszen az „ellenfelei” a tárgyalóteremben mindent megtettek azért, hogy Önt kiközkentsék a szerepből.

Borbély Zoltán: *Olyannyira, hogy talán én izgultam a legjobban az összes szereplő közül. Mindenki kiválóan játszott a ráosztott szerepet. Túlságosan is jól. A védővel szemben – aki egyébként ítélőtáblai bíró –, például minden lehetséges fegyelmezési eszközöt igénybe kellett vennem, amit a jogszabály egyáltalán megenged.*

Bár nagyon izgultam, néha mégis nehéz volt megállnom, hogy el ne nevessem magam. A kollégáim ott, a tárgyalóteremben nemcsak jogászként és tanúként, hanem színészként és humoristaként is nagyszerűen szerepeltek. Ráadásul a vádlotti szerepben – igazi művészként – Rudolf Péter sokszor „feldobta a labdát”, és erre reagálnunk kellett. Nagyon élveztem ezt a játékot, ugyanakkor komolyan is vettem.

Ha már megemlítette a humort, akkor Ön szerint szerepet kaphat-e a humor a jogban?

Borbély Zoltán: *A jogban meglehetősen szerepe általában, de a tárgyalóteremben semmiképpen, mert támadási felületet jelenthet, és akár elfogultság bejelentésére is okot adhat. A humor különben nagyon hiányzik nekem, mert korábban sportriporterként sok vicces esettel találkoztam.*

Ez a mostani próbatárgyalás – amikor éppen nem izgultam – ezért is volt üde színfolt nekem. Bár igyekeztem komoly maradni, de voltak olyan szituációk, ahol én is elnevettem magam, pedig „beugrónk” egyetlen taktikai tanácsa az volt, hogy maradjak végig komoly.

A „Kalandorok” című filmet és Rudolf Péter korábbi szerepeit egyébként ismertem, ezért előre tudtam, hogy a „tárgyalás” enyhén szólva is, szórakoztató lesz.

Nehezebb-e úgy tárgyalni, ha a tanúk értenek a joghoz? Ugyanis ebben a játékban bírák bújtak a tanúk, illetve a sértett szerepébe?

Borbély Zoltán: *Nem volt nehéz velük tárgyalni, nagyon élveztem. Régóta ismerjük egymást. Színészként is nagyon tehetséges kollégáknak tartom őket, Szűcs Ádám csoportvezető bíró, a főnököm is volt a PKKB-n, Nyilas Leventével is dolgoztunk egy épületben, Hrabovszki Zoltánnal pedig jelenleg is „egy házban lakunk”, mivel a Fővárosi Ítéltábla ugyanabban az épületben van, mint a Legfőbb Ügyészség.*

Mindannyian tudtuk, hogy ez játék, bár igyekeztünk ezt szakmai szempontból is komolyan venni. Gondoljunk csak a perbeszédekre! Mind retorikai, mind jogi szempontból kiválóan felépített végindítványok voltak.

A bakter szerepét alakító ügyészségi titkár, Ragány Zoltán, nagyon hitelesen játszott a tanút. Igazi jó karakterét adta ennek az egyenes és becsületes férfinak. Ő egyáltalán nem a humor szempontjából építette fel ezt a szerepet, helyenként még megindító is volt ez az igazságkereső ember.

Na, és az ítélet? Akik ott voltak, mindannyian úgy vélik, hogy nagyon jó döntés született. Mindenkit meggyőzött az indokolás arról, hogy a vádhoz képest miért történt eltérés, és a három bűncselekményből miért csak a segítségnyújtás elmulasztása alapesete valósult meg. A kiszabott büntetés, a közérdekű munka is megállja a helyét.

Borbély Zoltán: *Nagyon sok fejtörést okozott szakmai szempontból az ítélet meghozatala. Mint azt említettem, a bírói szerep nem áll tőlem távol, de ítéletet még sohasem hoztam. Ezért alaposan végig kellett gondolom a döntést lépésről lépésre. Bár könnyebb helyzetben voltam, mint a mindennapokban eljáró döntéshozó, hiszen mi a tárgyalás előtt láttuk a filmbéli jogesetet, ezért pontos ismereteink voltak a tényállásról.*

A vádban szereplő három bűncselekmény közül a személyi szabadság megsértése csak formailag valósult meg, de mivel a társadalomra veszélyesség hiányzott belőle, ezért itt felmentés született. A közúti baleset gondatlan okozásának vádja alól is fel kellett mentenem a vádlottat, hiszen az autó alacsony elvárható sebességgel ment, és a sértett féktávolságon belül lépett a jármű elé, így a balesetet nem tudta elhárítani.

A büntetés kiszabása azért okozott gondot, mert azt tudtam, hogy egy ilyen bűncselekménynél nem lenne jó döntés, ha a vádlottat végrehajtandó szabadságvesztésre ítélnék, ezért született meg az 50 nap közérdekű munkát elrendelő határozat. Felfüggesztett szabadságvesztést nem szabhattunk ki, mert a vádlott a mostani bűncselekményt egy korábban kiszabott és végrehajtásában felfüggesztett szabadságvesztés hatálya alatt követte el.

A beszélgetés ezt követően egyre komolyabb területre tévedt, egyre távolabb a jog és a humor interdiszciplináris témájának világától, bizonyítván ezzel azt is, hogy a humor helye a jogban nem mindig megengedett.

Vajon tényleg igaza van-e Borbély Zoltánnak, amikor azt vallja, hogy a humornak a tárgyalótermen kívül kell maradnia, mert esetleg könnyen azt a látszatot keltheti, hogy a bíró elfogult? Lehet, hogy ennek így kellene lennie, de az élet oly gyakran eltér ettől.

Könyvajánló

Lajtár István: A büntetés-végrehajtás garancia- és kontrollrendszere Magyarországon

Új év, új könyvek a jogi kiadóknál. Most jelent meg Lajtár István könyve, amely a cím ellenére nemcsak a hazai büntetés-végrehajtás garancia- és kontrollrendszerét vizsgálja, hanem annak történeti és nemzetközi összefüggéseire is kitér. A szerző az ügyészi pozíció nyújtotta teljes rátekintés előnyeit kihasználva nyúlt ehhez a témához, és válaszolta meg az ezen a területen felmerülő kérdéseket. A könyv 2010-re időzített megjelenése azért is nagyon aktuális, hiszen a büntetés-végrehajtást még mindig törvényerejű rendelettel szabályozzák (1979. évi 11. sz. tvr.) Magyarországon, és talán ez a mű is felhívja a jogalkotó figyelmét, hogy egy új, a jogállamiság elveit is kielégítő BV kódex megszületése nem halogatható tovább.

Lajtár István a BV teljes területét vizsgálja, a büntetőeljárás kényszerintézkedéseket is beleértve. Az általa írtakból kiderül, hogy az elméleti és a jogalkalmazó kérdések itt szinkronban vannak, hiszen a szerző tudományos fokozattal rendelkező tanszékvezető és gyakorló ügyész is egyben. Így jogalkalmazási és oktatói tapasztalatait is felhasználta művének megírásakor. Mindezek mellett saját kutatást is végzett a témával kapcsolatban.

A könyv középpontjában az a kérdés áll, hogy vajon a hazai szabályozás garanciarendszere és a BV feletti kontrollrendszer megfelel-e a jogállammal szemben támasztott elvárásoknak. Kitér az ügyészi törvényességi felügyelet kérdéskörére is, mivel ez a garanciarendszer részét képezi, továbbá vizsgálja a büntetés-végrehajtási bíró eljárását, a társadalmi ellenőrzés kérdéseit és az állampolgári jogok országgyűlési biztosának tevékenységét, valamint a nemzetközi szervek szerepét.

A könyv szerkezetileg 7 részből áll:

- I. Bevezető Gondolatok
- II. Nemzetközi kitekintés
- III. Történeti áttekintés
- IV. A büntetés-végrehajtás garancia- és kontrollrendszerének hatályos szabályozása
- V. A garancia-és kontrollrendszer hatóköre, működésének jogalkalmazási kérdései
- VI. A büntetés-végrehajtás garancia- és kontrollrendszerének fejlesztésével összefüggő kodifikációs javaslatok
- VII. Záró gondolatok

A könyv melléklete kitér a témával kapcsolatos nemzetközi egyezményekre, ajánlásokra és határozatokra.

A szerző véleménye szerint a hatályos szabályozás, habár vannak benne ellentmondások, mégis megfelel a nemzetközi elvárásoknak és a jogállami követelményeknek.

A könyv a HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft.-nál jelent meg.

Megrendelőlap

Megrendelem **A büntetés-végrehajtás garancia- és kontrollrendszere Magyarországon** című kiadványt.

A könyv ára: 4800,- Ft (az áfá-t tartalmazza, a csomagolási és postaköltséget nem)

A megrendelő neve:

Számlázási cím:

Telefonszám:

E-mail cím:

HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft.

Cím: 1384 Budapest, Pf. 797., 1137 Budapest, Radnóti u. 2.

Tel.: 340-2304

Fax: 349-7600

E-mail: info@hvgorac.hu

Internet: <http://www.hvgorac.hu>

Könyvajánló

Juhász Júlia: A tetthely beszél

„Egy szép tavaszi napon kint ültünk Klári húgommal a Szent István parkban, és a sakkozókát néztük a nemrég felállított asztalok melletti padokon. Sógorom, aki akkoriban halt meg, szenvedélyes sakkozó volt, minden délutánját lenn töltötte a parkban (...).

– *Nézd, az ott a Rajacsics Gyuri, szegény Gyurikám barátja* – mutatott húgom egy jó kedélyű, idős férfira. – *Nagyon szeret mesélni. Érdemes őt meghallgatnod, még egy könyv is lehet belőle. Ha vége lesz a partinak, meghívom hozzánk.*

Gyuri szívesen fogadta a meghívást. Mikor sötétedni kezdett, és a sakkozók szét-széledtek, becsöngetett húgom lakásába. És mikor megkértük, hogy hát akkor most meséljen, nem kérette magát: hozzákezdett egy igaz meséhez, egy postakocsi rablás nyomozásának szinte hihetetlen történetéhez.

Így kezdődött. És könyv lett belőle.

Embermesék egy ma nyolcvannyolc éves férfi életéből, aki hatelemis végzettséggel lett rendőrnyomozó, aztán jogi diplomát szerzett, és főiskolai tanárként vonult nyugdíjba.

Embermesék egy ütött-kopott ház lakóinak ma már hihetetlennek tűnő emberiséggel együtt élő közösségéről, egy mesebeli jóságú asszonyról, egy, a legmélyebb szegénységben is boldog családról. Történetek a háborúról, a legnagyobb embertelenségekről és a legszebb emberségről. És érdekes bűnügyek, bravúros nyomozások, az országos és a budapesti rendőr-főkapitányság élete.”

Dr. Rajacsics György 1921-ben született Budapesten. Édesapja szerb, édesanyja sváb származású, öten voltak testvérek, apja pék volt, de mivel a háborúban megsebesült, ritkán kapott munkát, ezért a család nagy szegénységben élt. Hat elemi végzettségű, kitanulta a könyvkötést, felnőttként érettségizett le, és szerzett jogi doktorátust. A háború alatt katona volt, hamis napiparancssal sógorát hús társával együtt kimentette a gyűjtőtáborból. 1945 végétől nyugdíjba vonulásáig a rendőrségnél dolgozott bűnügyi nyomozóként, a 60-as évek közepétől a rendőrtiszt főiskola tanára volt. Nyugdíjba vonulásakor alezredesi rangja volt. Minden bűnügyet sikeresen megoldott, módszeresen, kitartóan, gondolkodva nyomozott. Idén szeptemberben elesett, és október elején a kórházban meghalt. Még el tudta olvasni a könyv első korrektúráját.

Juhász Júlia újságíró, a ma már régmúltnak számító korszak rendőrségének életébe és munkájába vezeti az olvasót, amikor lejegyezte dr. Rajacsics György /nyugdíjas rendőr alezredes, emlékeit. A mini-krimi történetek nemcsak izgalmas, valós eseményeket örökítenek meg, de bepillantás engednek a nyomozói, rendőri munka filmforgatókönyveket megszügyenítő valóságába.

A könyv a Gondolat Kiadónál jelent meg.

Válogatás a szakirodalomból

GAZDASÁGI JOG

GÁL JUDIT – KISS GÁBOR – ZARA LÁSZLÓ:

A végelszámolási eljárás

Negyedik, átdolgozott, hatályosított kiadás. Lezárva: 2010. január 1.
HVG–Orac Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2010.

KÖZIGAZGATÁSI JOG

FOGARASI JÓZSEF (SZERK.):

A helyi önkormányzatok

Lezárva: 2009. november 30. HVG–Orac Lap- és Könyvkiadó Kft.,
Budapest, 2010.

POLGÁRI JOG

GÁRDOS PÉTER (SZERK.):

Kézikönyv az új Polgári Törvénykönyvhöz

Törvénytöveg. Egységes szerkezetű indoklás. Lezárva: 2009. november 20.
Complex Jogi és Üzleti Kiadó, Budapest, 2009.

LESZKOVEN LÁSZLÓ:

A kezességi szerződés

Hatra Mag Kft., Miskolc, 2009.

SÁRKÖZY TAMÁS:

Sportjog (A 2004-es Sporttörvény magyarázata)

Második, hatályosított kiadás. HVG–ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft.,
Budapest, 2010.

VARGA ISTVÁN (SZERK.):

A polgári nemperes eljárások joga

ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2010.

¹ Sümeginé Tóth P.: könyvtárvezető, a Legfelsőbb Bíróság Könyvtára

ÁLTALÁNOS TÉMA

FÖLDI ANDRÁS (SZERK.):

Acta Facultatis Politico-Iuridicae ... de R.

Eötvös nominatae. T. XLV. 2008. ELTE ÁJK, Budapest, 2009.

AMÉN, V. VALLEJO (SZERK.):

Magyar-francia-spanyol kereskedelmi, pénzügyi, közgazdasági szótár

Duna International, Budapest, 2009.

BOTOS KATALIN (SZERK.):

Idősödés és globalizáció. Nemzetközi pénzügyi egyensúlytalanság

Tarsoly Kiadó, Budapest, 2009.

BURIÁN LÁSZLÓ – CZIGLER DEZSŐ TAMÁS – KECSKÉS LÁSZLÓ – VÖRÖS IMRE:

Európai és magyar nemzetközi kollíziós magánjog

KRIM Bt., Budapest, 2010.

MÁTHÉ ANDREA:

A könyv csábítása

L'Harmattan Kiadó, Budapest 2009.

GYARMATI GYÖRGY (FŐSZERK.):

A politikai rendészeti osztályok 1945-1946. (Dokumentumok a magyar politikai rendőrség történetéből 1.)

Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára–L'Harmattan Kiadó, Budapest, 2009.

ZOMBORI ISTVÁN (SZERK.):

Az 1956-os forradalom hatása a környező országok egyházaira

METEM, Bp., 2009.

Jogos kérdés

Az Ügyészek lapja új rovatot indított "Jogos kérdés" címmel, amellyel kapcsolatban a szerkesztőség a jogi karok büntetőjoggal foglalkozó diákköreinek aktív részvételére számít. A "Jogos kérdés" című rovatban egy-egy érdekes jogesetet vetünk fel tényállási formában, amelyre várjuk a diákkörök megoldásait. A jogeset megoldásával kapcsolatban inkább a diákok tömören megfogalmazott érvrendszerére, problémafelvető és problémamegoldó képességére, mintsem a megoldás helyességére vagyunk kíváncsiak.

Az állam- és jogtudományi karok tudományos diákkörének a megoldását várjuk maximum 3 oldal terjedelemben. (Formai követelmények: betűtípus: Times New Roman 12pt; sorköz: szimpla; elrendezés: sorkizárt; bal oldali margó: 3 cm; jobb oldali, felső és alsó margó 2-2-2 cm). Az Ügyészek lapja szerkesztőségének nem titkolt célja a lap népszerűsítése a jurátus körében, ezért a szerkesztőség győztest nem hirdet, díjazásaként azonban megjelenti a diákkörök munkáját a lapban feltüntetve a megoldás kidolgozásában résztvevő hallgatók nevét.

Az alábbi tényállással kapcsolatban várjuk a megoldást:

A bíróság által megállapított tényállás lényege szerint Vádlott Vilmos elhatározta, hogy úgy szabadul meg versenytársától, Balek Bélától, hogy egy kilogramm heroint tetet a gépjárművébe, majd feljeleni őt kábítószerrel visszaélés bűntette miatt. Vádlott Vilmos felhívására egy, a nyomozás során fel nem derített személy beszerzett egy kilogramm heroint, amely kábítószer hatóanyagtartama a jelentős mennyiség alsó határát meghaladta. Az ismeretlen személy ugyancsak Vádlott Vilmos felhívására a kábítószerrel elrejtette Balek Béla gépjárművének csomagtartójában. Ezt követően Vádlott Vilmos a rendőrségnek bejelentette, hogy Balek Béla kábítószerrel tart a gépjárművében. A rendőrség Vádlott Vilmos feljelentése alapján a Btk. 282. §-ának (1) bekezdésébe ütköző és a (2) bekezdés b) pontja szerint minősülő tartással jelentős mennyiségre elkövetett kábítószerrel visszaélés bűntette miatt nyomozást rendelt el, elfogta a közúton közlekedő Balek Bélát, motozást rendelt el a gépjárműre, melynek során megtalálták az ismeretlen személy által elrejtett egy kilogramm heroint, továbbá megtalálták a gépjármű kesztyűtartójában a Balek Béla által ténylegesen saját fogyasztásra megszerzett marihuánát. A marihuána tartásáról Vádlott Vilmosnak nem volt tudomása. A marihuána hatóanyagtartama a csekély mennyiség felső határát nem haladta meg, ugyanakkor a marihuána és a heroin együttes hatóanyagtartalma a jelentős mennyiség alsó határát meghaladta. A rendőrség gyanúsítottként hallgatta ki tartással jelentős mennyiségre elkövetett kábítószerrel visszaélés bűntette miatt Balek Bélát, majd őrizetbe is vette. A nyomozás során a rendőrség megállapította, hogy a heroin ténylegesen hogyan került a gépjárműbe, majd folytatólagosan gyanúsítottként hallgatta ki Balek Bélát a marihuánával kapcsolatban elkövetett, a Btk. 282. §-ának (1) bekezdésébe ütköző és az (5) bekezdés a) pontja szerint minősülő kábítószerrel visszaélés vétsége miatt. Balek Bélával szemben az ügyészség a Be. 222. §-ának (2) bekezdése alapján egy évi időtartamra elhalasztotta a vádemelést.

Az Ügyészek lapja szerkesztősége arra kéri a tudományos diákköröket, hogy minősítse Vádlott Vilmos cselekményét a 2009. november 6. napján hatályban lévő törvények szerint. A tényállást kiegészíteni, vagy abból elvenni nem lehet.

Impresszum

Alapítva, 1993-ban
(© Ügyészek Országos Egyesülete)
Szakmai Érdekképviseleti folyóirat

Kiadja az Ügyészek Országos Egyesülete (ISSN 1217-7059)
A kiadásért felel: Máriánné Molnár Mária, az ÜOE elnöke
A szerkesztőség címe: 1122 Budapest, Maros u. 6/a.
Főszerkesztő: Kiss Anna PhD
Főszerkesztő-helyettes: Fazekas Géza, Központi Nyomozó Főügyészség
(Egyesületi Hírek rovat)
Felelős szerkesztő: Fürcht Pál, Budapesti Nyomozó Ügyészség
Olvasószerkesztő: Sümeiginé Tóth Piroska, Legfelsőbb Bíróság
(Anyanyelvi Ügyelet és Könyvajánló rovat)
A szerkesztőség elnöke: Hadler Andrea, Budakörnyéki Ügyészség
Szerkesztőségi titkár: Szabó Imre, OKRI

A szerkesztőség tagjai:

Auer László, Békés Megyei Főügyészség (Tanulmányok rovat)
Fónay Tamás, Siklói Városi Ügyészség (Hazai kapcsolatok)
Jagusztn Tamás, Budakörnyéki Ügyészség (Ügyészi Hírek rovat)
Lajtár István PhD, Legfőbb Ügyészség (Tanulmányok rovat)
Nánási László, Bács-Kiskun Megyei Főügyészség
Törő Andrea, Budapesti V-XIII. kerületi Ügyészség (Európai Figyelő rovat)
Venczl László, Katonai Főügyészség (Nemzetközi kapcsolatok)
Virág Mária, Legfőbb Ügyészség

Jogi lektorok:

Belovics Ervin PhD, Legfőbb Ügyészség
Finszter Géza, MTA doktora, OKRI
Mészáros Ádám PhD, OKRI
Varga Zs. András PhD, Legfőbb Ügyészség
Vókó György PhD, habilitált doktor, CSC, Legfőbb Ügyészség

Munkatársak

Balogh Ernő – lapterv
Sándor Viktória – grafika
Giricz Anna – tördelés

Közlési feltételek

A Szerkesztőség olyan tanulmányok közlését vállalja, amelynek témája a különböző jogterületek elméleti és gyakorlati kérdéseivel kapcsolatos. Az írás nem állhat ellentétben az Ügyészek Országos Egyesületének Alapszabálya preambulumban megfogalmazott célokkal.

A kéziratot e-mailen kell a Szerkesztőséghez eljuttatni. A cikkek terjedelme maximum 20.000 leütés lehet. Nem tudunk színes táblázatokat, grafikonokat, diagramokat közölni. A Szerkesztőség a kéziratot stilizálhatja. A Szerző hozzájárul, hogy írásműve az internet-hálózaton is nyilvánosságra kerüljön.